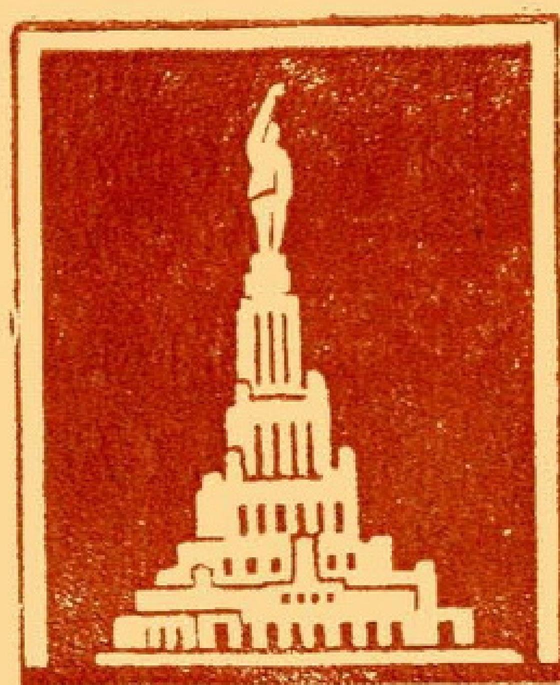
АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

7

1940

„МИСТЕЦТВО"

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

№ 7, липень 1940 р.

ЗМІСТ

L'ARCHITECTURE DE L'UKRAINE SOVIÉTIQUE

№ 7, juillet 1940

SOMMAIRE

Відп. редактор Г. В. ГОЛОВКО

Адрес редакції: Київ, Пушкінська, 1, тел. 3-17-00.
Adresse de la Rédaction: Pouchkinskaïa, 1, Kiev, RSSU.

Оформлення **М. Дмитрієвська** Коректор **М. Ярешко**

Уповнов. Головліту № 8789. Тир. 1350. Здано до складання 15/VI 1940 р. Підписано до друку 27/VII 1940 р. Зам. № 383. Друк. арк. 6. Пап. 3. Формат 62 x 94 см.
Фабрика художнього друку Державного Видавництва „Мистецтво". Харків, Пушкінська вул., 44

АРХІТЕКТУРА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ АРХІТЕКТОРІВ УРСР

ЛИПЕНЬ № 7

По-більшовицькому підготуватись до з'їзду

Один з передових загонів радянської інтелігенції — архітектори квітучої Радянської України, об'єднавшись в єдину творчу спілку під керівництвом великої партії Леніна — Сталіна, пройшли велику школу свого творчого і ідейного росту, школу боротьби за створення нової радянської архітектури, прекрасну школу боротьби за виконання сталінських планів, які забезпечили успішне завершення побудови соціалізму і поступовий перехід до комунізму. Сталінським піклуванням соціалістична держава створила небачені умови для творчої праці радянського архітектора, для його культурного і політичного життя. Архітектор в нашій країні оточений увагою свого народу і по праву зветься державним діячем.

Перший Український і Всесоюзний з'їзди радянських архітекторів мобілізували всі архітектурні сили країни на успішне виконання чергових завдань радянської архітектури.

Від першого з'їзду, який відбувся в 1937 р., нас відокремлює три роки хвилюючої і захоплюючої творчої роботи, найвеличніший смисл якої полягає в тому, що робота всієї Спілки архітекторів була скерована на зміцнення і розквіт нашої соціалістичної батьківщини, на рішучу боротьбу з усіма ворогами народу: контрреволюційними троцькістами, бухарінцями і буржуазно-націоналістичними бандитами, що намагалися торгувати нашою батьківщиною.

За ці три роки ми були не тільки очевидцями, але й активними учасниками величних історичних подій в нашій країні. Вибори депутатів до Верховної Ради СРСР і УРСР і в місцеві органи влади, XVIII з'їзд ВКП(б), XIV, XV з'їзди КП(б)У, звільнення нашою непереможною Робітничо-Селянською Червоною Армією єдинокровних наших братів — українців і білорусів від польського іга, розгром білофінської банди разом з спорудженою нею лінією Маннергейма, звільнення від іга румунських бояр трудящих Бесарабії і Північної Буковини, приєднання до сім'ї народів СРСР Литви, Латвії і Естонії, — все це є яскравим свідченням наших гігантських перемог на всіх фронтах соціалістичного будівництва, досягнутих нами завдяки великій партії Леніна — Сталіна, завдяки геніальності сталінського керівництва.

Великі перемоги воодушевляли і воодушевляють кожного з нас на творчі подвиги, на сміле дерзання, щоб створювати архітектуру, яка відповідає цим героїчним перемогам, нашій епосі, архітектуру, яка діалектично поєднує нове, що народжується в боротьбі за комунізм, з усім найціннішим з арсеналу світової культурної спадщини минулого.

Наступний з'їзд радянських архітекторів УРСР і підготовка до нього повинні всебічно сприяти підвищенню нашої творчої роботи, підвищенню боєздатності всіх ділянок архітектурно-будівного фронту, а також піднести на принципіальну висоту питання про відповідальність архітектора за створення гідних зразків архітектури нашого часу.

Вся підготовка до з'їзду і робота з'їзду повинні бути кращим прикладом колективної критики і самокритики, поштовхом до того, щоб глибоко проаналізувати все, що нами зроблено і робиться за останні роки, щоб конкретно, по-серйозному прокоректувати методи і форми нашої дальшої архітек-

турної діяльності, яка на сьогодні страждає ще в значній мірі рутиною, консерватизмом.

Партія і радянський уряд, вся радянська громадськість будуть цінувати нашу роботу в залежності від того, наскільки ми зумієм поставити на принципіальну висоту обговорення творчих питань радянської архітектури, наскільки ми доб'ємось того, щоб наша архітектурна теорія була зв'язана з практикою, наскільки зуміємо правильно розкрити творчі шляхи архітектури на конкретних прикладах реконструкції наших міст і масового будівництва.

Підготовка до з'їзду і програма робіт самого з'їзду, широко обговорена і схвалена пленумом правління Спілки радянських архітекторів України, зачіпає життєві інтереси і запити трудящих мас нашої країни. Ось чому архітектурні проблеми, зв'язані з реконструкцією міст, які будуть обговорюватись на з'їзді по матеріалах Дірпроміста, повинні бути в центрі уваги всієї архітектурної громадськості.

Підсумки творчої зустрічі архітекторів Москви і Ленінграда є найціннішим матеріалом в справі підготовки до з'їзду. Висунуті на цій зустрічі питання повинні бути піднесені у нас стосовно до місцевих умов, навколо конкретних прикладів нашої архітектурно-будівної практики. Щоб піднести ці питання на належну висоту, необхідно виявити більшовицьке бажання і сміливість в справі постановки великих, навіть дискусійних, теоретичних питань архітектури. Зараз наша творча сміливість особливо потрібна. Адже ми досі боїмось висувати спірні творчі питання, боїмось сказати на весь голос про архітектуру, яка часом просто завдає нам неприємностей своєю, як то кажуть, появою на світ божий, своєю появою на якійсь магістралі, вулиці або площі. Дехто міркує так: про що говорити, коли споруда вже збудована, адже зносити її не будуть, а витрачати час на розмови не варто.

Безперечно, краще говорити і критикувати до здійснення будівлі, щоб уникнути архітектурних недоліків і непорозумінь, але це абсолютно не значить, що не можна або недоцільно критикувати уже збудовані споруди. Звичайно, що до невдалої архітектури не можна поставитись так, як до літературного або музикального твору, тому що будівля стоїть сотні років і, хочеш чи не хочеш, на неї треба дивитись, в ній треба жити. Якщо музикальний твір, або кінокартина вам не сподобалась, — можна не піти слухати і дивитись їх, а від потворної будівлі нікуди не втечеш.

Все це говорить про те, що архітектурна критика — одна з найвідповідальніших областей критики. На основі глибокої творчої критики збудованих споруд і будівель ми учимось і готуємо себе до більш рішучої боротьби проти всякого недоумства і неправдивості в архітектурі.

Доповідь про реконструкцію міст України, а також в однаковій мірі і звітна доповідь правління, повинні бути не сухо-звітними, а глибоко творчими. В цих доповідях повинні переважати не статистичні нариси, а ті архітектурні принципіальні проблеми, які лежать в основі складених проектів реконструкції кожного міста, з врахуванням його архітектурних особливостей. Лише такі доповіді зможуть зацікавити з'їзд.

Смисл кожної доповіді полягатиме в правильному і об'єктивному творчому аналізі позитивних і негативних рис нашої архітектурної діяльності, нашої роботи в області реконструкції міст України. Доповіді пов'яжуть це питання з конкретними людьми, яких треба буде по заслугах покритикувати за їх роботу, не зважаючи на особи, не боючись навіть того, що дехто з них образиться, коли доведеться згадати їх не тихим, а „злим" словом. Вони розкриють ті зміни, які сталися за останні роки на вулицях і площах наших соціалістичних міст і колгоспних сіл, де з'явились десятки і сотні нових жилих, громадських і культурно-побутових споруд. Наші міста і села стали далеко благоустроєнішими і культурнішими.

До невпізнаності виросли за цей час і наші більшовицькі національні архітектурні кадри, творчість і громадську діяльність яких в цій статті немає змоги навіть побіжно згадати. Досить вказати на те, що творча діяльність окремих архітекторів України відзначена як урядом УРСР, так і урядом СРСР. За прекрасну будівлю Верховної Ради УРСР автор її проф. В. І. Заболотний одержав почесну грамоту Верховної Ради УРСР і грошову премію. Архітектори О. О. Тацій і М. К. Іванченко, які створили один з кращих павільйонів Всесоюзної сільськогосподарської виставки — павільйон „Україна" — одержали ордени Трудового Червоного Прапора та „Знак пошани". Багато архітекторів України вийшли переможцями на всесоюзних архітектурних конкурсах.

Недоліки нашої архітектурної практики, насамперед, полягають в тому, що багато хто з нас ще боїться гострих кутів в постановці і розв'язанні творчих питань, тобто боїться сміливих шукань, сміливих дерзань.

Деякі товариші, очевидно, чекають від з'їзду якихсь творчих „формул", з допомогою яких можна буде успішно, без зайвого напруження мозку, розв'язувати архітектурні проблеми. Таким товаришам необхідно вказати задовго до з'їзду, що вони глибоко помиляються, тому що наша архітектура не потребує ніяких формул, що їй чужі всякі канони і заздалегідь вироблена „творча" рецептура. Єсть ще такі „зодчі", що мріють про якусь архітектурну догму,

забуваючи про слова Маркса і Енгельса, які говорили, що „наше вчення не догма, а керівництво до дії“, яке відкриває кожному творчому працівнику безмежний простір для ініціативи і дерзань.

Нам потрібне допитливе, наполегливе вивчення і проробка кожного питання, рішуче звільнення від всяких догм і консерватизму, які примушують нас тупцювати на місці і тягнуть назад. З'їзд повинен скерувати проти цих недоліків огонь більшовицької критики, яка буде запорукою нашого успіху в боротьбі за усунення всіх недоліків в роботі.

Нема ніякого сумніву, що з'їзд радянських архітекторів буде працювати в оточенні уваги всієї радянської громадськості, всіх трудящих, бо, як сказано в нашому статуті: „Архітектура в нашій країні стала справою міліонів, в цьому запорука її росту, сили і величі“.

Кожний з нас знає, що наша архітектурна теорія повинна бути основана на вченні Маркса—Енгельса—Леніна—Сталіна, але в той же час ми ще дуже мало працюєм над собою, над неухильним підвищенням свого ідейного рівня.

Питанню ідейної озброєності кожного архітектора повинна бути приділена виключна увага. Нема і не може бути причин, які виправдували б теоретичну відсталість радянського архітектора, відсталість у справі засвоєння більшовизму. Щоб вивчити теорію і історію більшовизму, необхідно, насамперед, взятись за глибоке вивчення „Короткого курсу історії ВКП(б)“.

В нашій країні створені максимальні можливості для розширення теоретичного і політичного світогляду радянських архітекторів, для того, щоб піднести їх загальну культуру, озброїти сучасним матеріалістичним світоглядом, навчити їх узагальнювати багатющий досвід соціалістичного будівництва в нашій країні.

З'їзд повинен буде дати не тільки оцінку творчим шуканням радянської архітектури за минулі роки, але й висунути положення, які служитимуть програмою архітектурної творчості для нашої роботи на найближчі роки.

В усіх найважливіших творчих питаннях велику роль повинен відіграти журнал „Архітектура Радянської України“. Недоліки в роботі цього журналу—це недоліки роботи Спілки. Основний недолік журналу полягає в недостатньому зв'язку з місцями, в тому, що він ще не зумів так організувати на своїх сторінках критику проектів і споруд, щоб на цій критиці виховувались наші кадри.

Природно, що критикуючи недоліки роботи Спілки, з'їзд буде критикувати і роботу його друкованого органу—журналу „АРУ“, щоб він став бойовим органом Спілки в боротьбі за принципіальність архітектурної практики і теорії. Журнал повинен систематично допомагати всій масі архітекторів глибше зрозуміти історичні завдання, поставлені перед радянською архітектурою, глибше відчути велич тих образів, які можуть розказати правду про велику сталінську епоху.

Щоб прийти підготовленими до з'їзду, який відбудеться в січні 1941 р., і успішно провести його, необхідно працювати справді по-більшовицькому.

Розхитаність, розгільдяйство, недисциплінованість, які ще мають місце у нас, згубно відбиваються на всій архітектурній діяльності, на всій нашій роботі.

Відозва ВЦРПС і Указ Президії Верховної Ради СРСР „про перехід на 8-годинний робочий день і семиденний робочий тиждень і про заборону самовільного уходу робітників і службовців з підприємств і установ“ є висловлення волі всього народу. В них звучить голос десятків міліонів трудящих нашої країни проти всіх ледарів, літунів, дезорганізаторів соціалістичної праці.

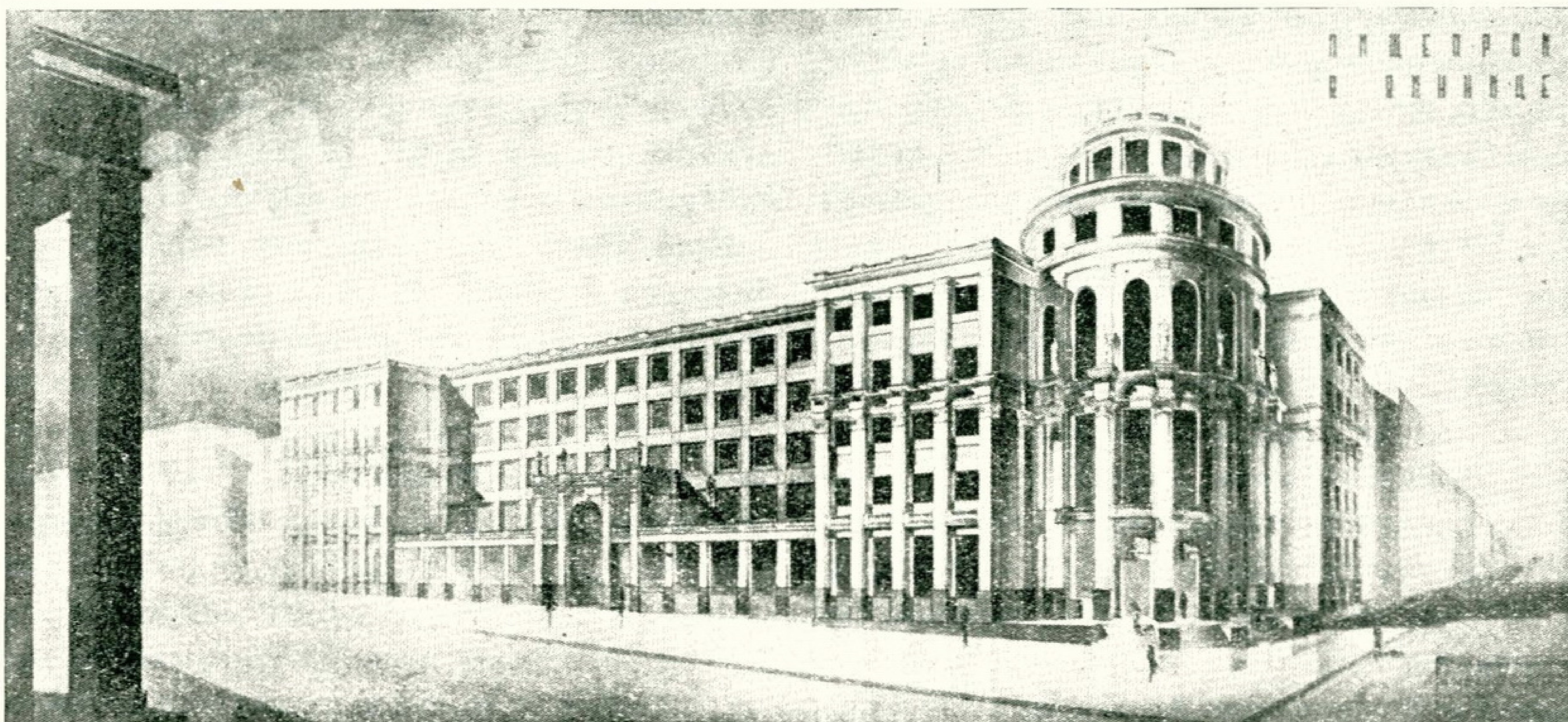
Це історичне рішення повинно ще сильніше збудити почуття відповідальності кожного архітектора за доручену йому справу, за те, щоб на кожній ділянці його роботи віддати всі свої сили і знання на благо соціалістичної батьківщини, на її обороноздатність і господарську міць.

Нема сумніву, що архітектори Радянської України разом з усіма трудящими, під керівництвом ЦК КП(б)У і вірного ленінця—сталінця тов. М. С. Хрущова, працюючи на одній з найважливіших ділянок соціалістичного будівництва, готуючись до свого з'їзду, розгорнуть ще ширше творче більшовицьке змагання і виконають завдання, покладені на них партією, урядом і особисто тов. Сталіним.

РЕКОНСТРУКЦІЯ ОБЛАСНИХ ЦЕНТРІВ УКРАЇНИ

Вінниця

Л. О. Черленіовський, Ю. П. Зоря

Вінниця. Будинок установ харчової промисловості. Автори — архіт. С. І. Рабін і Л. О. Черленіовський, при консультації архіт. П. Ф. Альошина. 1935 р.

Vinnitsa. Bâtiment des bureaux d'administration de l'industrie alimentaire. Auteurs—S. Rabine et L. Tcherleniovski, architectes, P. Aliochine, architecte-conseil. 1935.

Вінниця, одне з найстаріших міст України, заснована на початку XIV ст.

З історією Вінниці зв'язані яскраві історичні події. Тут жив в XVII ст. Іван Богун, який не раз захищав місто від навали поляків і татар. В 1651 р. польський гетьман Каліновський захопив Вінницю. Богун з невеличким військом замкнувся в старовинній кріпості, а потім заманив польську кінноту на річку Буг, де була ополонка, і вщент розгромив там ворога. Багато раз Вінницю обступали татари.

На жаль, у Вінниці мало збереглося архітектурних історичних пам'ятників (старовинні мури та інш.), що свідчать про ці знаменні події. На лівому березі р. Буга стояв величний замок, збудований за переказом, князями Коріатовичами. Зараз від цього замку, зруйнованого в середині XVII ст. поляками, залишились тільки земляні вали і надзвичайно інтересна дерев'яна церква. В центрі міста зберігається, як історичний пам'ятник, башта Богуна. В цій башті, за переказом, Богун захищався від поляків і був визволений військом Богдана Хмельницького.

Величезний інтерес являє собою старовинна частина міста, т. зв. „Ієрусалімка", кол. єврейське гетто. Тут, на невеличкому шматку землі, жило дуже багато людей, що утворювало жахливі умови для життя. Тут ще недавно можна було бачити старовинні народні будівлі XVII і XVIII ст.

Історичний романтизм Вінниці прекрасно пов'язаний з природою. Це мальовниче місто, розташоване на дуже живописних берегах р. Буг, потопає в садах. Гористе розташування міста надає йому чудового вигляду. Однак, такі прекрасні природні умови майже не використовувались раніш, коли забудовувалась стара Вінниця,—місто було безладно розкидане по горбах.

Кажуть, що під час будівництва залізниці вінницькі купці відмовились сплатити певну суму підприємцям—будівникам залізниці, і тому останні збудували вокзал на відстані двох кілометрів від старого центра міста, що, звичайно, негативно впливало на економічний розвиток Вінниці. Бурхливо ростуча забудова усунула цю прогалину і зв'язала вокзал з новими і старими районами міста.

До революції Вінниця являла собою повітове по-

міщицько-купецьке місто (кол. Кам'янець-Подільської губернії) і нараховувало близько 40 тис. жителів. Не зважаючи на величезну розкиданість міста, вулиці були не бруковані, існувала тільки одна трамвайна лінія, водопровод був лише на головних вулицях, в центральній частині міста. В 1910 р. в місті почала працювати невеличка електростанція, яка давала до 500 кіловат електроенергії.

Промисловість складалась з дрібних кустарно-ремісницьких підприємств, розташованих на окраїнах міста. Тут же, в умовах цілковитої відсутності благоустрою, тулились робітники, трудящі. До таких районів, де оселялись трудящі, слід віднести Слав'янку і Петнічани, де весною і восени не можна було ні пройти, ні проїхати.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції Вінниця набуває значення форпостного, прикордонного міста. В 1932 р. населення Вінниці збільшилось до 60 тис. чоловік. В тому ж році Вінниця перетворюється в обласний центр, об'єднуючи в собі кол. Подільську губернію, частину Херсонської, Київської і Волинської губерній.

З того часу місто бурхливо зростає. Тепер тут нараховується близько 100 тис. чол. населення. Зростає промисловість. За роки перших двох сталінських п'ятирічок збудовано такі заводи: суперфосфатний, беконний, авторемонтний, хлібний, рибзавод, швейна фабрика і інш. Всі ці виробництва мають не тільки республіканське, а й всесоюзне значення.

Значний інтерес в розумінні соціалістичної організації виробництва являє собою вінницький м'ясокомбінат з механізованими і електрифікованими процесами виробництва, споруджений в 1928—30 рр.

Територія навколо заводу прекрасно благоустроєна і озеленена. Тут же, поблизу комбінату, збудовано чимало побутових будівель: клуб, їдальня, дитячий садок, ясла, а також жилі будівлі для робітників і службовців. Самий завод споруджено з залізобетону і скла в дусі конструктивізму.

В 1932 р., за ініціативою міськради, було розпочато складання генерального проекту Вінниці (цю роботу виконувала Одеська філія Діпроміста). Через рік проектування було передано Харківській філії Діпроміста і доручено групі проектувальників під керівництвом архіт. А. Д. Гуровича. В 1934 р. проект затвердили місцеві інстанції і науково-технічна рада Наркомгоспу УРСР.

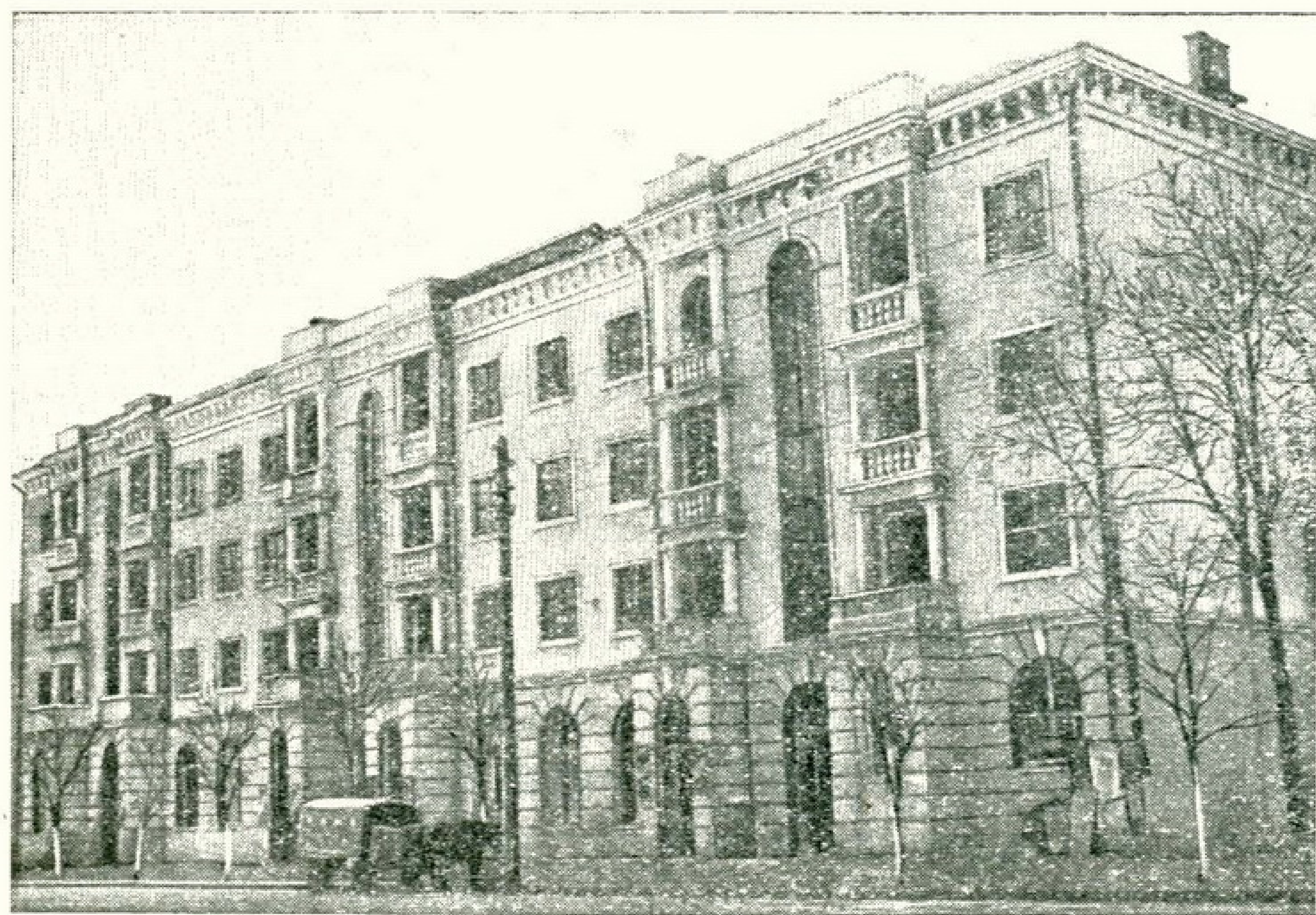
Ухвали партії і уряду про розширення шкільної сітки і сітки дитячих садків, ясел тощо, примусили проектувальників прокоректувати проект. Зараз ця робота закінчена. Крім того, складені детальні проекти будівництва першої черги. В цьому році проект надіслано на затвердження Раднаркому УРСР.

Не зважаючи на розтягнутий строк складання генплану, забудова міста провадилась в тісній ув'язці з автором проекту архіт. Гуровичем, який приділяв і приділяє багато уваги питанням забудови міста.

Важко навіть перерахувати величезну кількість будівель, споруджених тут за роки сталінських п'ятирічок. Кол. Миколаївська вулиця з містечковим сквером посередині і з одноповерховими будинками-заїздами перетворилась в гарний, широкий, заасфальтований проспект ім. Леніна, забудований 4- і 5-поверховими будівлями. Місто має каналізацію. Збудована могутня електростанція. На окраїнах міста, здебільшого використаних для індивідуального будівництва, прокладені забруковані дороги, водо-

Вінниця. 5-й житловий будинок Облвиконкому. Автор—арх. Л. О. Черленіовський. 1936 р.

Vinnitsa. 5-ème immeuble d'habitation du Comité Exécutif régional. Auteur—L. Tcherleniovski, architecte. 1936.

Стара Вінниця. Залишки колишньої Ієрусалімки.

Ancienne Vinnitsa. Vestiges de l'ancienne Iérousalimka.

Вінниця. Будинок обласної бібліотеки. 1933 р.

Vinnitsa. Bibliothèque régionale. 1933.

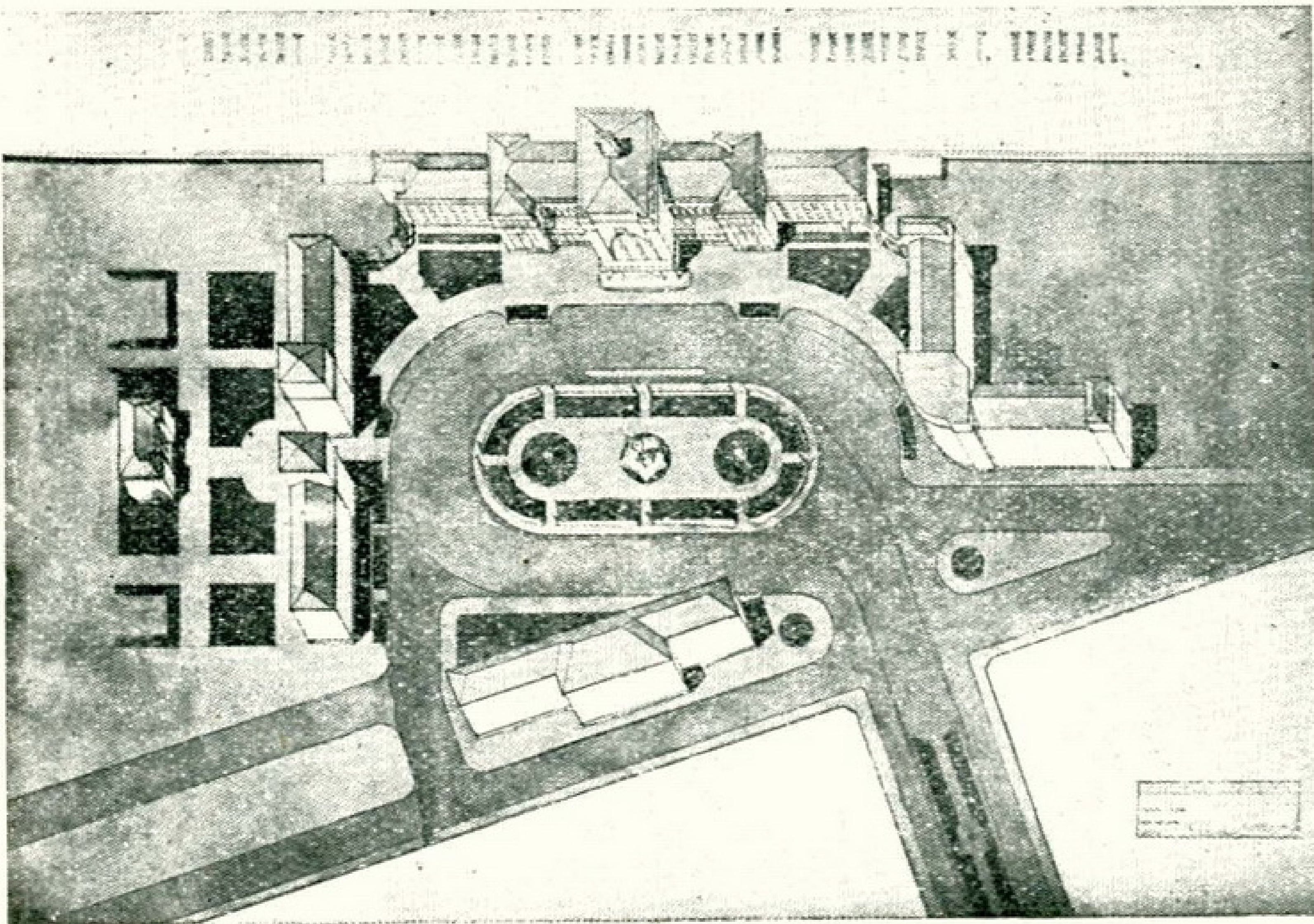
провод і проведено електроосвітлення. На місці кол. пустирів, в центрі міста, виросли нові вулиці, забудовані великими будівлями.

За період 1931—35 рр. забудовано одну з кращих вулиць міста—вул. Дзержинського (об'єм всіх збудованих на ній будівель — коло 200 тис. кубометрів). Вулиця Дзержинського являє собою єдиний архітектурний ансамбль; архітектура цих будівель з обробкою фасадів теразитовою штукатуркою і старанною проробкою деталей, створює приємне враження.

За останні роки, в результаті сталінського піклування про живу людину, про здоров'я трудящих, у Вінниці по вул. Пірогова будується медичне містечко: терапевтичний корпус (автор—архіт. В. М. Юрих) морфологічний корпус (автор—архіт. Р. Г. Балабан) та інш.

Архітектори С. І. Рабін і Л. А. Черленіовський. Проект реконструкції вокзальної площі у Вінниці.

S. Rabine et L. Tcherleniovski, architectes. Projet de reconstruction de la place de la gare à Vinnitsa.

У Вінниці є понад 20 шкіл, густа сітка дитячих садків і ясел, вдало розміщених серед міських зелених масивів.

Говорячи про забудову міста, слід згадати про те, що вінницька організація Спілки радянських архітекторів висунула групу молодих архітекторів, які зуміли створити будівлі, що являють собою певний архітектурний інтерес і цінність.

З окремих будівель слід відмітити обласну бібліотеку на проспекті Леніна, 5-поверховий житловий будинок облвиконкому, стаціонар обласної лікувальної комісії і інш. Всі ці будівлі, збудовані за останні 6 років, виконані в дусі використання класичної спадщини, з дбайливою обробкою деталей та інтересною організацією об'ємів. За проектом архітекторів С. І. Рабіна і Л. О. Черленіовського, при консультації проф. П. Ф. Альошина, закінчується будівництвом будинок харчової промисловості. Крім робочих установ, в цій великій будівлі запроектовано зал на 300 чол., кафетерій, консервний магазин, поштове відділення і інш. Кутове розташування будівлі і висотне акцентування рогу надають їй домінуючого значення в архітектурі проспекту Леніна.

Будинок вчителя на проспекті Коцюбинського і житловий будинок суперфосфатного заводу (автор—архіт. С. І. Рабін) відрізняються монументальністю і об'ємністю композиції. Будинок вчителя (він виходить головним фасадом на площу Червоної Армії) оформлений 4-колонним портиком з висотою колон в 15 м, вдало використаних для розміщення балконів, добре пов'язується з архітектурою розпочатого будівництвом будинку Червоної Армії. Житловий будинок суперфосфатного заводу оформлений просто, але переконливо; розшиті швами плоскості стін, рустований 1-й поверх, вікна, прикрашені наличниками та сандриками, створюють хороше враження.

Збудовані в 1935—37 рр. жилі будинки облспоживспілки на вул. Р. Люксембург і будинок професури на вул. Котовського (автор—архіт. В. М. Юрих), будинок ІТР на Пушкінській вул., будинок заготзерна на вул. 1 Травня (автор—архіт. М. Б. Біндер) дають зразки гарного, простого й виразного рішення.

Протягом останніх років вінницькі архітектори, здійснюючи архітектурний нагляд, почали працювати безпосередньо на будівній площадці. Так, наприклад, М. А. Ваксман, під керівництвом якого виконуються будівні роботи, дає зразки хорошої якості при простих матеріалах (вапняна штукатурка, цегляна кладка).

В забудові Вінниці брали участь окремі архітектори інших міст України: проф. М. О. Шехонін (вокзал), Р. Г. Балабан (морфологічний корпус), В. Л. Фельдштейн (лазня) і т. д.

Вибір ділянок під крупні об'єкти здебільшого

погоджується з автором генпроекту архіт. А. Д. Гуровичем, який вміло вибирає місце з врахуванням рельєфу місцевості, профіля забудови і вимог ансамблю.

В коректуванні генпроекту і в детальному проекті забудови міста старанно і реально пророблені рішення забудови, дбайливо використано існуючий жилий фонд. Уже зараз вимальовується силует нової Вінниці, прекрасно зв'язаний з природними умовами міста і особливостями його рельєфу.

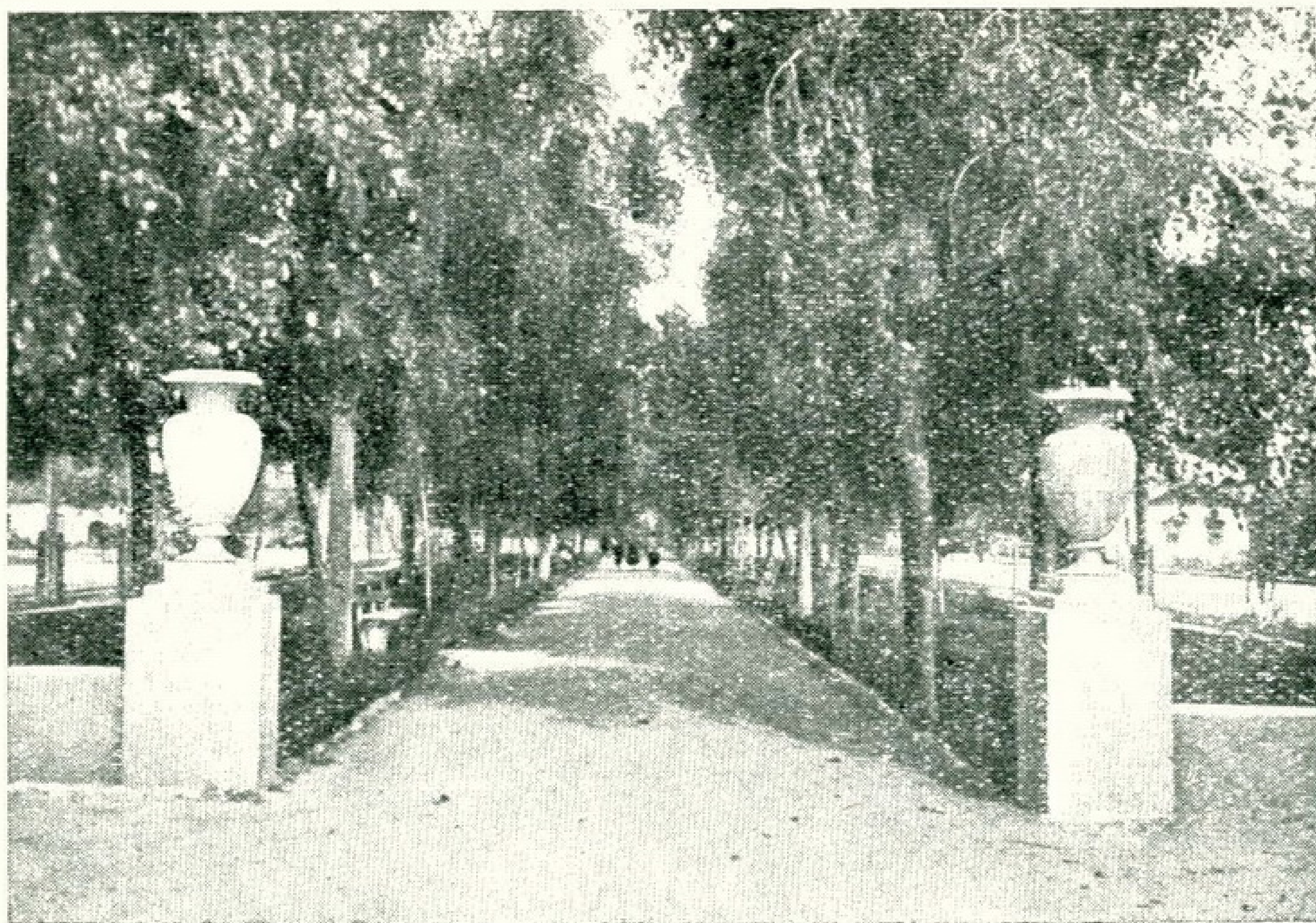
В загальному образі нової архітектури Вінниці конструктивізм знайшов собі незначне застосування. Це—кінотеатр ім. М. Коцюбинського, нова лазня, будівля Держбанку і інш. Основний період крупного будівництва міста випав на перехідний час, коли були створені передумови для будівництва більш цінних будівель, розв'язаних в певних закінчених архітектурних формах.

Проте, не зважаючи на значну практику і досвід вінницьких архітекторів, в більшості їх робіт мало виявлена творча сміливість в шуканні нових шляхів соціалістичного реалізму в архітектурі. Така будівля, як, наприклад будинок вчителя набагато втрачає у своїй цінності через не цілком виправдане застосування класичних форм.

Значним вкладом в оформлення міста є надбудови і реконструкція таких старих будівель: будинок Обкому КП(б)У (автор—архіт. І. Рабін), управління шосейних шляхів (архіт. Юріх), облуправління НКВС (архіт. Л. О. Черленіовський), кол. народний будинок (архітектори І. Рабін і Л. О. Черленіовський). Широко розгорнулось у Вінниці індивідуальне будівництво. В 1936—39 рр. під індивідуальне будівництво відведено понад 900 ділянок. Засвоєння їх провадиться не завжди добре тому, що міська рада погано організувала допомогу забудівникам, а також не приділила належної уваги питанням контролю над будівництвом. Виконані архітектурно-планувальною майстернею міськкомгоспу типові проекти індивідуального будівництва викривляються в натурі. Прекрасно засвоюються ділянки під індивідуальне будівництво в центральних районах міста, чого не можна сказати про більш далекі місця.

Генеральний проект реконструкції Вінниці правильно використовує наявні зелені масиви міста і передбачає організацію нових садів і парків. Так, на території кол. католицького цвинтаря площею в 39 га організовано Центральний парк культури і відпочинку ім. Горького. В 1938 р. було здійснено районний парк в Замості площею в 5 га. Один з закритих цвинтарів на вул. Ворошилова перетворено в чудесний сквер. Для відпочинку трудящих використано живописний беріг р. Буг. Тут організовано ряд водних станцій, пляж, торгові точки, ресторани і інш. Торік, біля суперфосфатного заводу, на території в 3 га посаджено 2800 дерев для організації захисної зеленої зони, передбаченої генпланом.

Затверджений генплан буде в руках будівників Вінниці дуже цінним матеріалом, неухильна реалізація якого визначить собою соціальне обличчя міста, характер його забудови і інш. Проектний період реалізації генплану передбачає перетворення Вінниці в велике місто, яке стане одним з кращих обласних центрів квітучої Радянської України.

Вінниця. Сквер на вул. Пірогова. Vinnitsa. Square de la rue Pirogoff.

Забудові Запоріжжя—увага архітектурної громадськості

О. М. Кас'янов

Незвичне почуття відчуваєш, проходячи вулицями Запоріжжя.

Місто розкинулось на площі діаметром в 20 км. Дніпро, скований греблею Дніпрогесу, ліг великим озером Леніна, яке в сутінки нагадує море. Нижче греблі переможена ріка швидко оббігає острів Хортицю. Там, де раніш бушувала запорізька вольниця, починають обростати кримським затишком два місцевих будинки відпочинку. На славетній площадці Дніпрокомбінату гіганти соціалістичної індустрії витоплюють найлегший з металів—алюміній і високоякісні сталі.

Запоріжжя—місто юності. Скрізь молоді обличчя. І все ж таки це не місто в звичайному розумінні цього слова. В ньому є до 70 „селищ" (це слово залишилось ще з часів будівництва Дніпрогесу). Про одне з таких „селищ" і йде тут мова.

За минулі роки житлове будівництво промисловості в Запоріжжі провадилось дуже розкидано. Найбільш могутній кулак житлового будівництва—т. зв. „шосте селище" частково забудоване ще до початку роботи над генеральним проектом планування міста. Зараз в цьому селищі нараховується понад 40 тис. населення, половина якого проживає в капітальних будинках. Проекти споруд для цього, по суті, крупнішого району міста розроблялись в майстерні академіка В. А. Весніна архіт. Орловим та інш.

Величезний будівний комплекс, який зараз нараховує понад 100 будинків, розроблявся з самого початку одними і тими ж авторами. Здавалося б, які виключно сприятливі умови для створення архітектурного шедевру, величного пам'ятника нашої епохи, пам'ятника, зв'язаного з славетним Дніпрогесом!

І справді, один лише вигляд Дніпрогесу залишає незабутнє враження. Це — щось близьке до тієї грані, яка розділяє діла людських рук і створіння природи, настільки і плотина, і сама станція, і циклопічні сходи шлюза здаються природною і невід'ємною частиною пейзажу. Суворій і, разом з тим, м'якій величі скель, зеленому масиву острова Хортиця, могутньому потоку Дніпра надзвичайно гармонує і стрункий біг монументальних „бичків", і головна маса плотини, і покрита червоним туфом проста і велична будівля станції.

Десять років тому тут був тільки шум величезного будівництва і тихе село Кічкас. Сьогодні ж тут виросло місто, власне ще не місто, а об'єднання селищ, з яких найбільшим є 6 селище.

Дуже широкі вулиці, маса зелені, скульптури на вулицях і біля будинків, асфальтові мостові і тротуари—все це розрисовано як по лінійці, розставлено під старанно вивірені прямі кути.

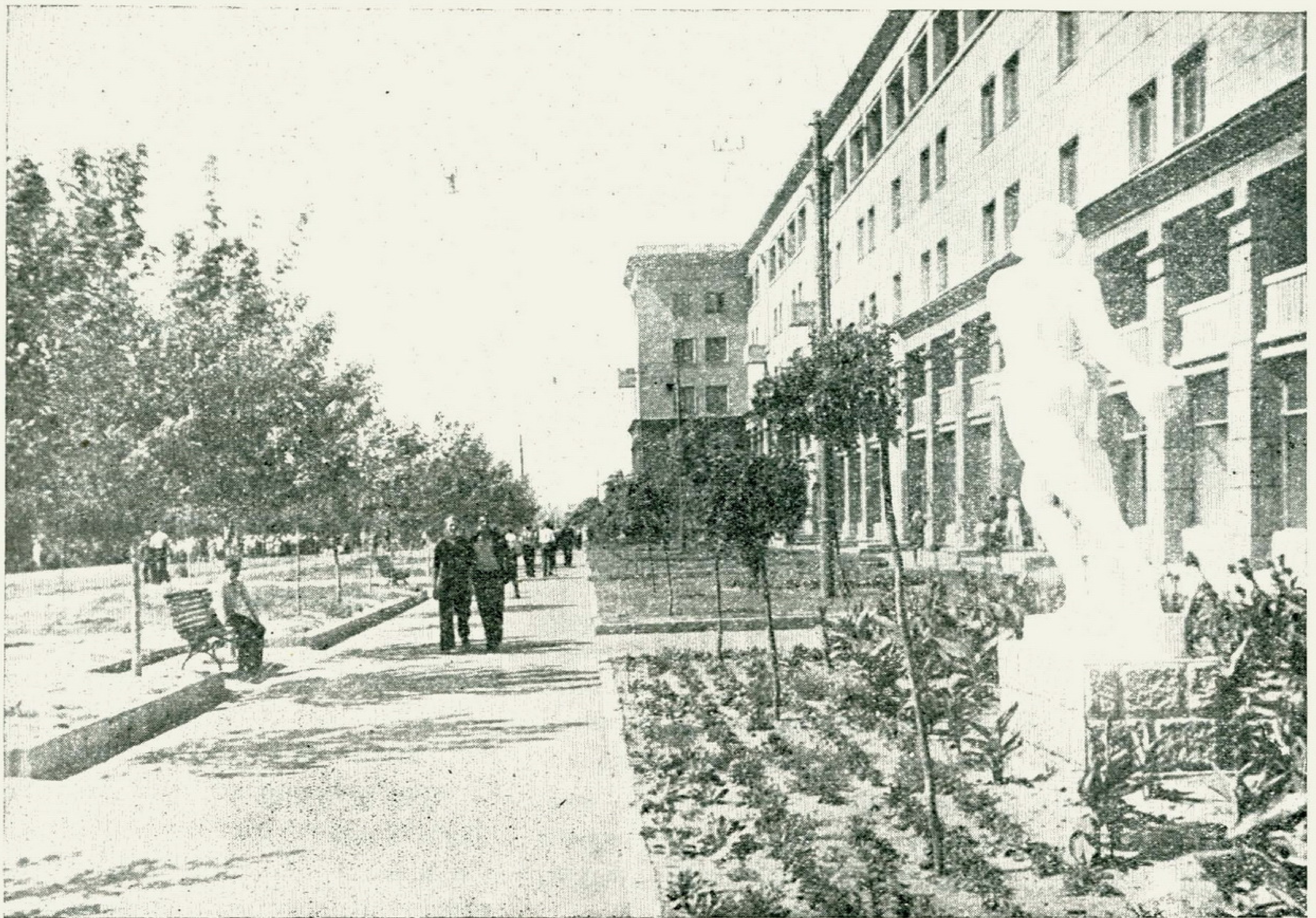
І ось це нове радянське місто здається якимсь об'єднанням далеко не рівноцінних, не зв'язанних між собою архітектурних експериментів, іноді вдалих, іноді явно хибних і надуманих.

Це місто закладали і почали будувати в період самого „пишного" розквіту конструктивізму в нашій країні. Тут цей конструктивізм, може тому що це місто лежить далеко від столиці, набув особливо

Запоріжжя. Вулиця Ентузіастів в 6 селищі. Zaporogié. Avenue des Enthousiastes au sixième bourg.

Запоріжжя. 6 селище. Житловий будинок на проспекті ім. Леніна.

Zaporogié. 6 bourg. Habitation à la perspective Lénine.

підкреслених форм. От, наприклад, славетний „будинок-блок“ з коридорною системою „будинку-комуни“—щось в брудно-рожевій штукатурці, яка обсипається, місцями підкреслене ходулями під Корбюз'є з плоскими дахами. Вздовж будинку тягнуться вікна з підгримірованими під них простінками. Якщо додати до цього типовий „хвостатий“, конструктивістський план, то це цілком доповнить картину. Є ще тут кілька коридорних будинків, які мають дуже сумний зовнішній вигляд і розставлені згідно принципу „строчної“ забудови. І коли „будинок-блок“ був свідомо поданий в „рожевому світлі“, то в коридорному будинку вже панує сіре цементне обличкування.

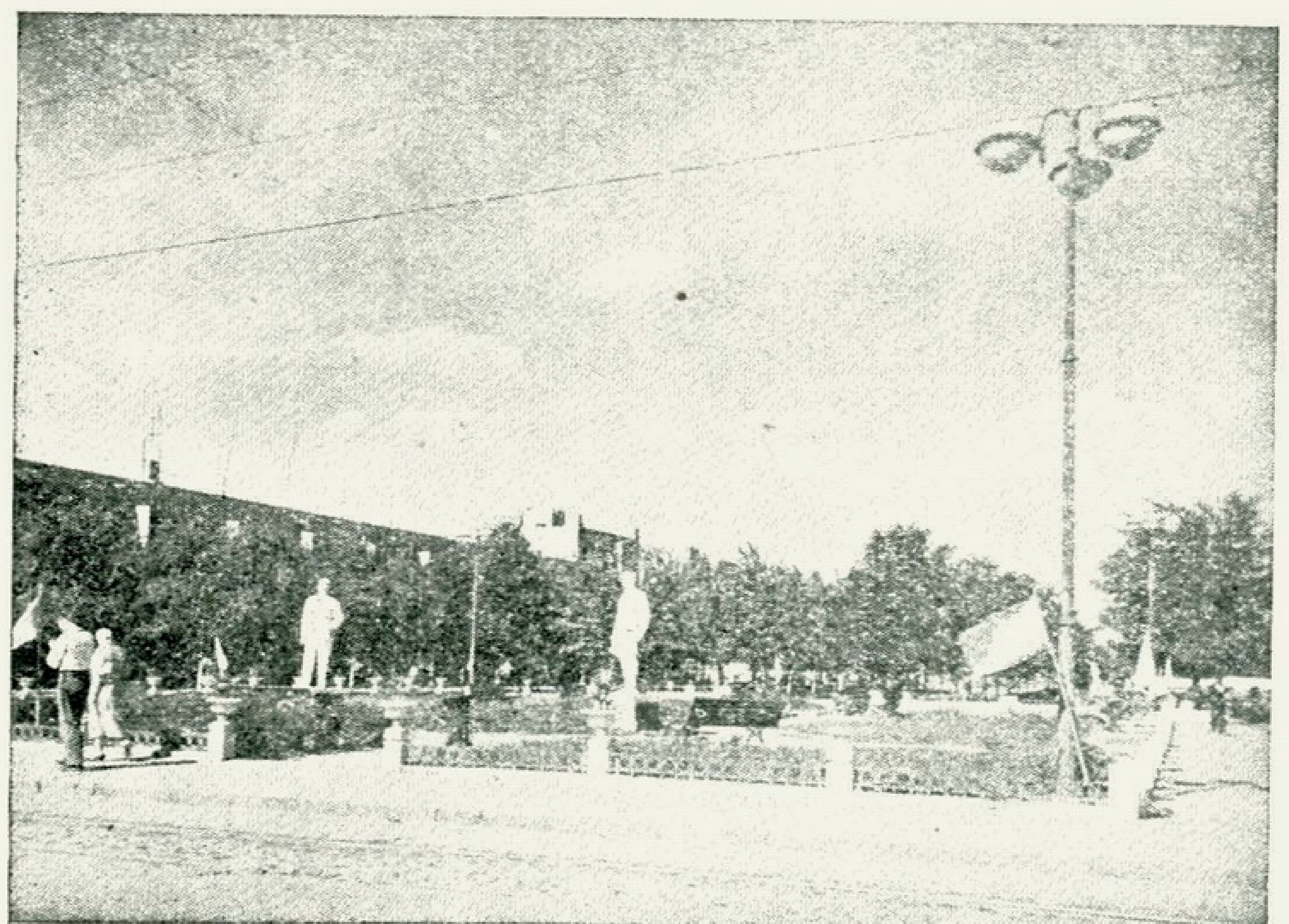
В тому ж „рожевому світлі“ виконано і клуб—будинок ІТР—в'яла будівля на тих же корбюзіанських ніжках з пишними і не зовсім грамотними корінфськими капітелями, які несподівано виглядають крізь величезне скло—стіну другого поверху.

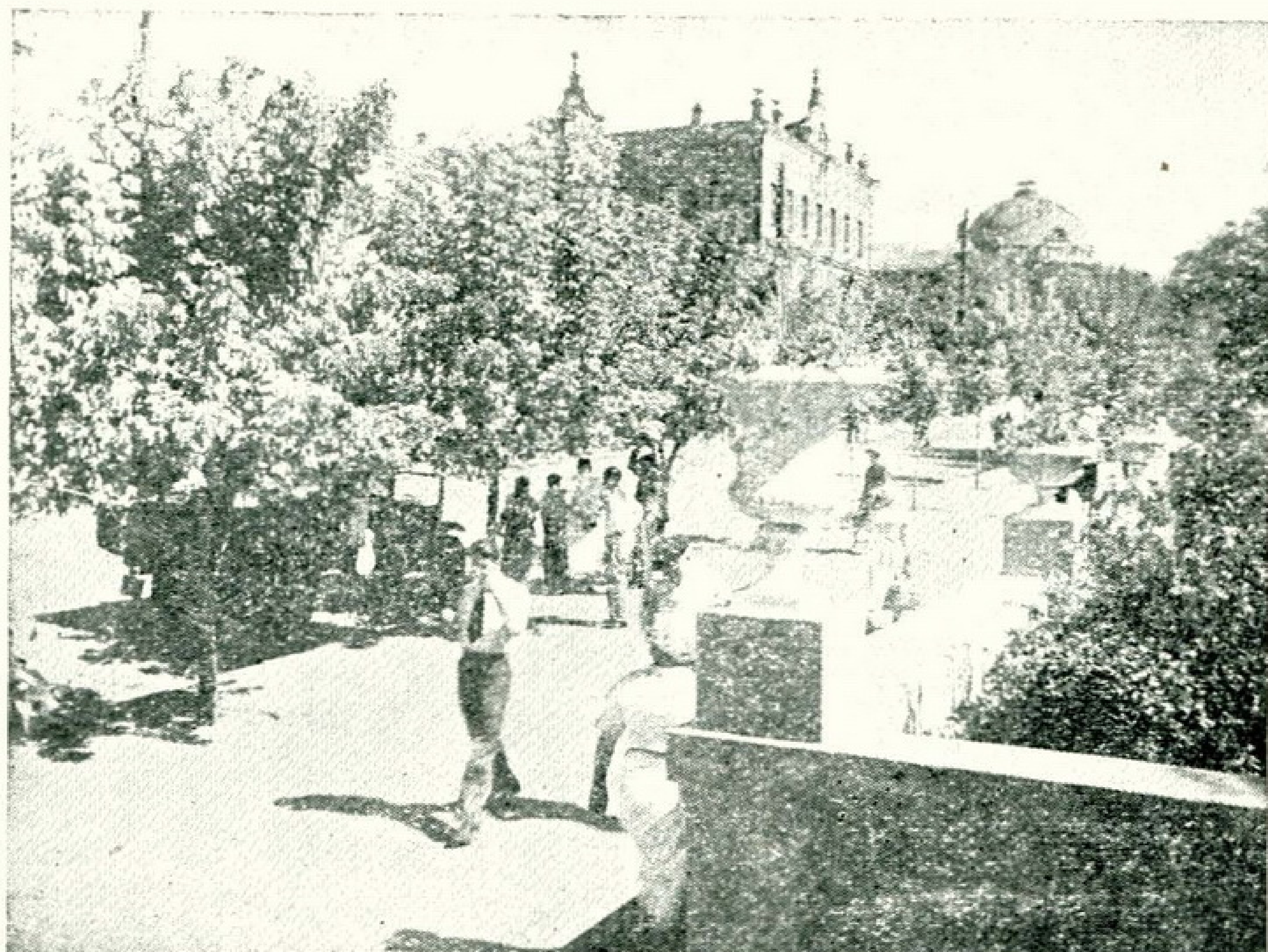
Коридорні будинки-комуни не дістали широкого розповсюдження. Їх замінили звичайні квартирні будинки з нормальними житловими секціями.

Можна сказати, що самі по собі квартири в цих будинках, якби не низька якість будівних робіт, були б непогані, але, поперше, ці будинки 3-поверхові, що важко пояснити, особливо, там, де вимагається максимальна економія міської землі; подруге, і ці будинки, зроблені з селікатної цегли, неоштукатурені, з навмисним показом недостатньо акуратних залізобетонних деталей, заслужено можуть бути зараховані до т. зв. „коробочного стилю“. Особливо вирізняються два будинки на вул. Леніна, фасади яких складаються тільки з стандартних віконних пройм і горизонтальних рядів силікатної цегли. Лаконізм, можна сказати, надприродний.

Цікаве розміщення цих будівель на кварталах селища. Будинки, вирішені в одному прийомі, зосереджені групами по кілька, по два, по три квартали.

Запоріжжя Вулиця Ентузіастів. Zaporogié. Avenue des Enthousiastes.

Запоріжжя. Вулиця Чекістів. Zaporogié. Avenue des Tchekistes.

Вертикальні сходові клітки, напівкруглі в плані, з пароплавними ілюмінаторами по боках, розташовані в торцях, змінюються на інших кварталах прямокутними в плані сходовими клітками з козиркамикрильцями або козирками, що спираються на овальні, незграбні, як ноги слона, стовпчики.

З інших конструктивістських споруд — будинок міськради, який ніби зроблено з дитячих кубиків, ледве держиться на вулиці Леніна тоненькими стовпчиками свого входу-барабана; кол. будинок міськомгоспу — тимчасова будівля епохи будівництва Дніпрогесу — має бутафорський вигляд.

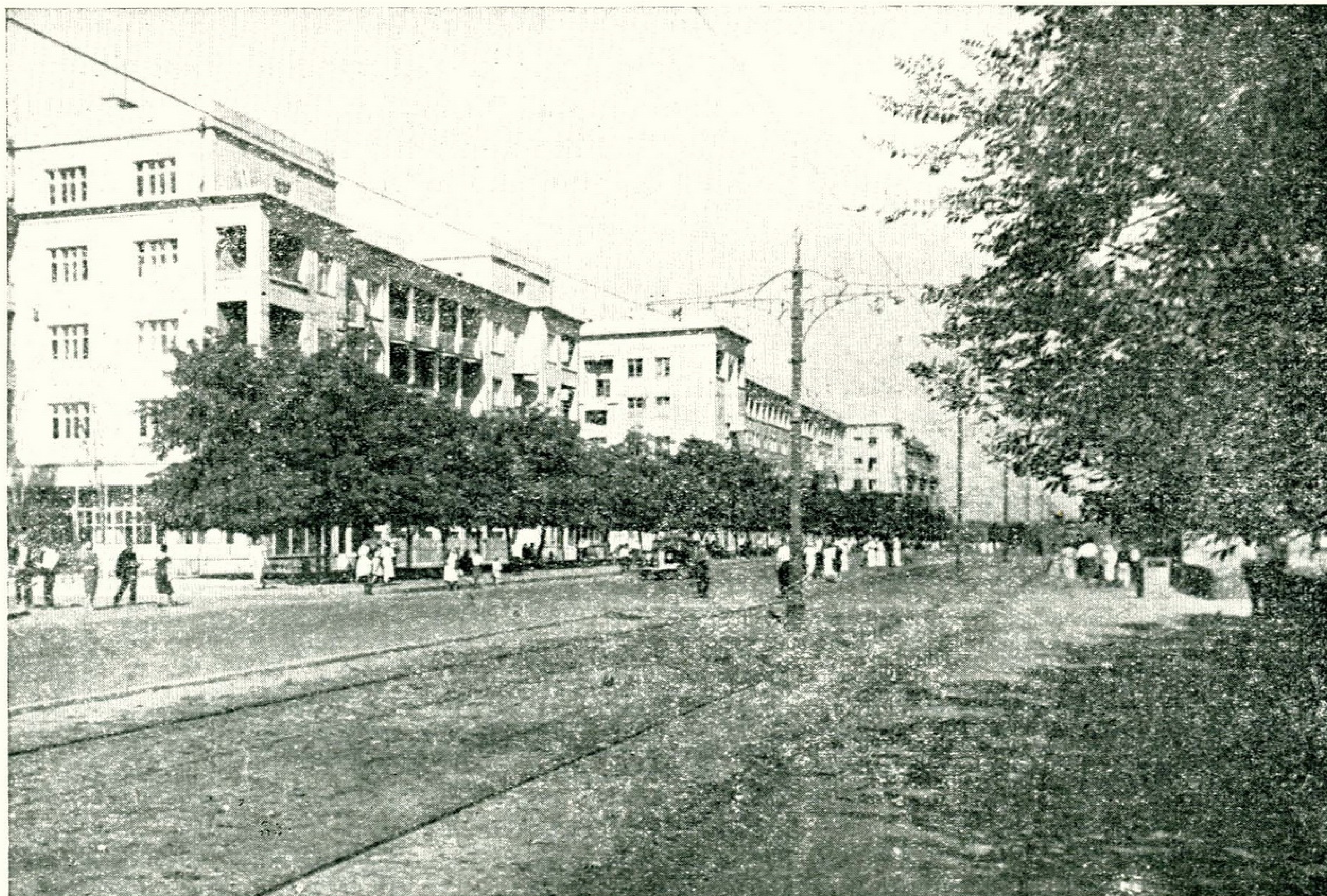
Епоха конструктивізму закінчилась. Автори ансамблевої забудови „шостого селища“ активно взялись застосовувати класичну спадщину.

Нема сумніву, що вони в цьому відношенні дечого домоглися.

Нові будинки мають далеко приємніший вигляд, ніж їх попередники. Бляклий колір киселю з молоком замінюється різними відтінками жовтого, кремового і навіть оливкового кольорів. У великому попиті крупно профільовані наличники, круглі віконця з імітацією під бджоляні стільники, членіння фасадів на умовні камінці, балкончики, коробочки, балкончики з балясинками, балкончики з гратками, лоджії найрізноманітніших видів і форм. В конструкції споруд ці лоджії, між іншим, відображаються у вигляді громіздких несучих балок, консолей та інших конструктивних хитрощів.

Дахи вже не плоскі, але вони соромливо ховаються за суцільні парапети з декоративними віконцями. Нарешті, на багатьох будинках, які ще будуються, з'явились арочні портальці на вхідних дверях сходових кліток, що викликають дуже нав'язливі асоціації з порталами романських соборів. Від корбюзіанських козирків на слоноподібних ніжках до романських портальчиків — дистанція великого розміру.

В будинках епохи конструктивізму майже непо-

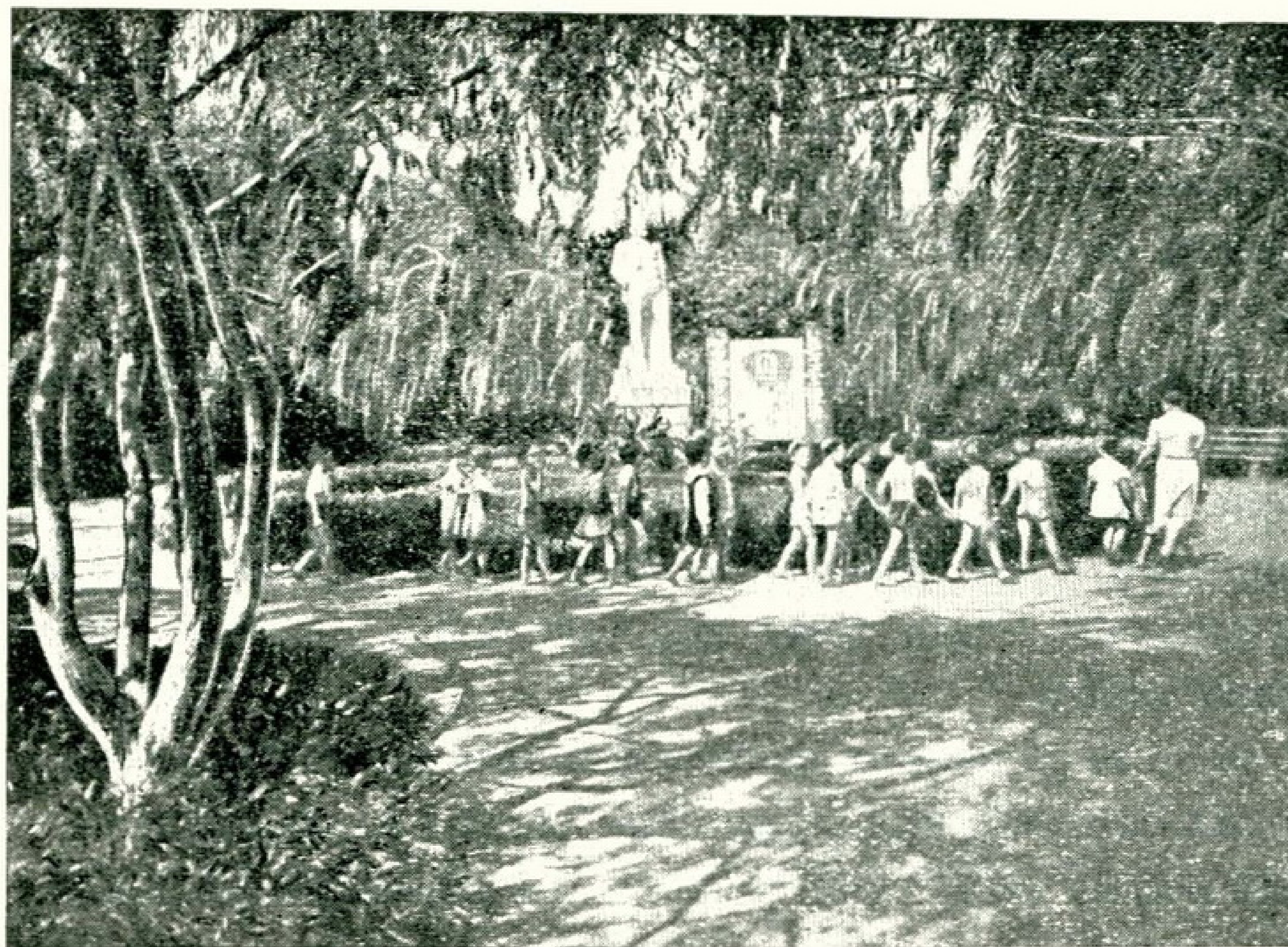
6 селище в Запоріжжі. Проспект ім. Леніна. Нові житлові будинки.

6-me bourg à Zaporogié. Perspective Lénine Nouvelles habitations.

ділно панувала строчна забудова з усуспільненою внутрішньоквартальною територією і спорудженнями з, так зв., „внутрішньоквартальними“ проїздами. Останні ажніяк не погоджуються носити цю скромну назву і мають вигляд справжніх вулиць. Тому в „шостому селищі“ безліч різних вулиць від пишної по задуму, але невдало виконаної алеї Ентузіастів до будьякого внутрішньоквартального провулочка, вимощеного поганим брукованим каменем і заставленого десятком ящиків на сміття.

Злякавшись, очевидно, такої кількості ними ж самими створених вулиць, автори проектів різко повернули до периметральної забудови. В наслідок виник знаменитий в Запоріжжі кільцевий будинок, що замикає з півдня велику „внутрішньоквартальну вулицю“, яка проходить через все 6 селище. Цей же будинок повторює невдалий досвід колишнього Харківського будинку для співробітників РНК УРСР та інші подібні операції з колом, як план для житлових будинків. Тут, зокрема, не було ніякої потреби в цьому фокусі, бо трапецоїдальна форма кварталу, розташування його вздовж основного в місті коридору високовольтних ліній і, отже, величезна видимість з великої кількості пунктів, нарешті, рельєф — обумовлювали, без сумніву, інше планове і об'ємне рішення.

Завдяки кільцевому будинкові екстер'єр „селища“, його пейзаж зводиться до монотонного повторення, приблизно, рівновисотних об'ємів, що нагадує монотонне повторення об'ємів римської фортеці.

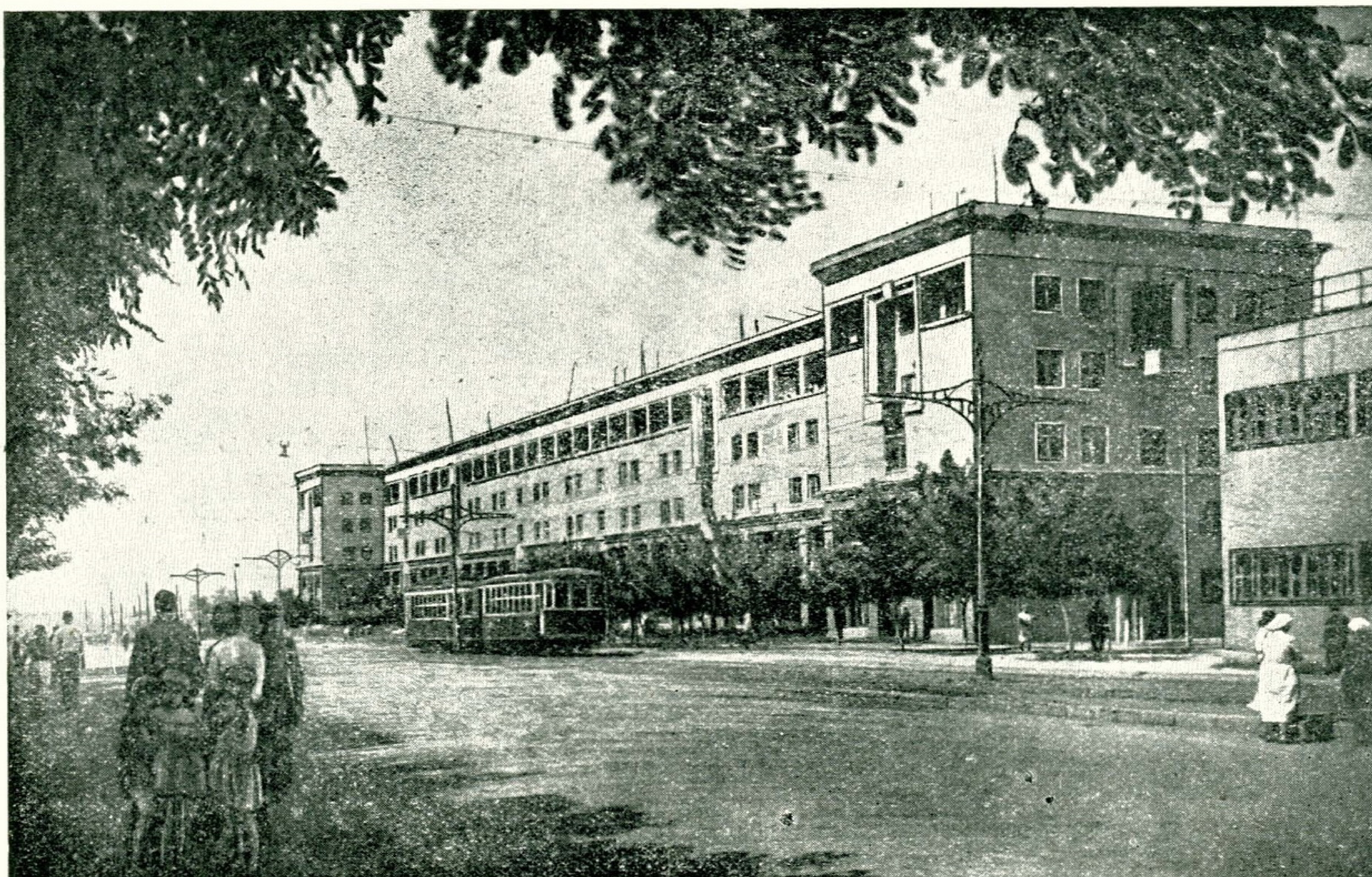

Запоріжжя. Парк культури і відпочинку ім. Серго Орджонікідзе.

Zaporogié. Parc de culture et de repos Sergo Ordjonikidzé.

Не обов'язково було цю „силуетність“ рішати будьякими баштами (між іншим, одну таку 8-поверхову башту почали будувати в черговому житловому комплексі). Треба було, мабуть, більш жваво, більш інтимно вирішати об'єми житлових корпусів і, мабуть, треба було згадати про великі декоративні можливості різних покрівель, зокрема, черепичної, дуже, між іншим, характерної для Запоріжжя.

„Внутрішньоквартальна“ вулиця, заставлена торцями соромливо прихованої строчної забудови (правда, вже з слідами класичної спадщини у вигляді карнизів тощо), перед круглим двором завер-

6 селище в Запоріжжі. Житловий будинок на проспекті ім. Леніна.

6-me bourg à Zaporogié. Habitation à la perspective Lénine.

шується пропілеями з двох коротеньких житлових корпусів, з багатьма наличниками, балконами, сотовидними стінками, що приховують від очей людських деяку схожість лоджій або веранд з колонами типу колон Карнака або Луксора.

Неможливо словами або фотознімками передати безпосереднє враження від „шостого селища". Все ж, при всіх його недоліках і при щирому бажанні виправити їх, цей своєрідний ембріон міста стане справжнім і при тому першокласним районом великого міста.

З усім відомого макету Запоріжжя на Нью-Йоркській виставці видно, як саме автори селища гадають закінчити свою роботу. Не все в рішеннях, показаних на макеті, безперечне. Зокрема, ні рішення майдану Леніна біля греблі з якоюсь модернізованою транскрипцією колони Траяна в цілому, ні колона, ні площа, ні задумана на ній споруда музею не пов'язані з оточуючим, не масштабні по відношенню до греблі, до станції, до міста.

Планувальне рішення самої площі теж далеко не досконале. Воно не враховує рельєфу або вірніше надто легко розцінює можливості його змін, воно надто схематичне, примітивне і, можливо, наївне, як, між іншим, планувально наївний набір строчної забудови будинку-кільця, будинку-трикутника і „внутрішньоквартальних" проїздів, здійснюваних в „шостому селищі".

І ще одне. Цей величезний і інтересний архітектурний комплекс проектується і забудовується якось дуже келейно. Проекти складаються в тиші кабінетів московських главків, затверджуються на місці директорами заводів, при співчутті місцевого АПУ. Ні архітектурна громадськість України, ні архітектурна громадськість Спілки радянських архітекторів СРСР ні разу не знайомились по-справжньому з цією забудовою, з містом, з генеральним проектом його реконструкції (з яким, до речі сказати, автори забудови „шостого селища" не дуже то рахувались, не зважаючи на те, що він був затверджений РНК УРСР).

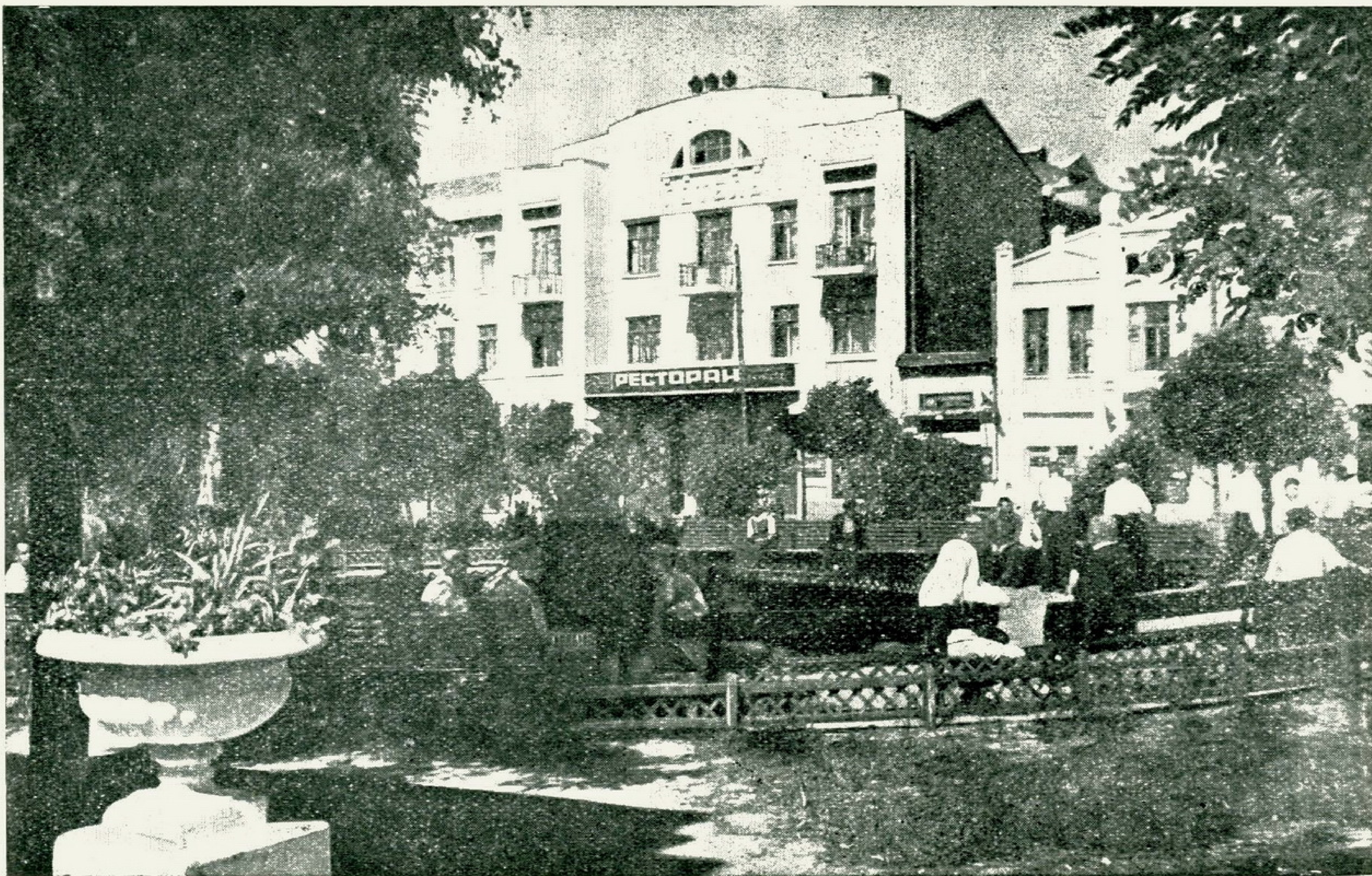
Архітектурна громадськість не знає м. Запоріжжя. Окремі архітектори, кожний на свій страх і риск, проектують і будують в місті. Але про створення великих архітектурних ансамблів, про радянський, планувальний підхід до рішення забудови міста ніхто з них, як видно, по-справжньому не думав.

На віддалі від Москви і від столиці УРСР провадиться, як ми бачили на прикладі „шостого селища (а воно не одне), сміле, але, можливо, недостатньо контрольоване експериментування.

Треба уважно подивитись, що робиться в Запоріжжі, об'єктивно зважити всі „за" і „проти" і потім активно допомогти авторам в їх дальшій роботі.

Треба подивитись і проект планування цього міста (один з перших проектів планування в СРСР), ознайомитися з його уточненням, яке провадиться на місці, і дати й тут правильний напрямок роботі.

Місто Запоріжжя, цей первенець сталінських п'ятирічок — одне з найчудовіших міст Радянського Союзу. Його архітектура, його планування повинні бути достойними великої епохи соціалістичного будівництва.

Запоріжжя. Готель на вул. Чекістів

Zaporogié. Hôtel de la rue des Tchekistes.

ЗА ЗДІЙСНЕННЯ РІШЕНЬ XVIII З'ЇЗДУ ВКП(б) У БУДІВНИЦТВІ

До блокування стіни крупноблочної будівлі

Г. С. Носкін

Запровадження швидкісного і крупноблочного будівництва ставить на порядок денний дуже важливе питання про фактуровані крупні блоки.

Цілковита індустріалізація будівництва, починаючи з виготовлення блоків на заводі з готовою фактурою зовнішньої і внутрішньої поверхні, мала кількість сирих швів в кладці, що полегшує запровадження будівних робіт на протязі всього року, максимальне використання механізмів і, нарешті, зменшення потреби в робочій силі—ось ті якості, що викликають справедливий інтерес до цього матеріалу з боку господарників і будівників.

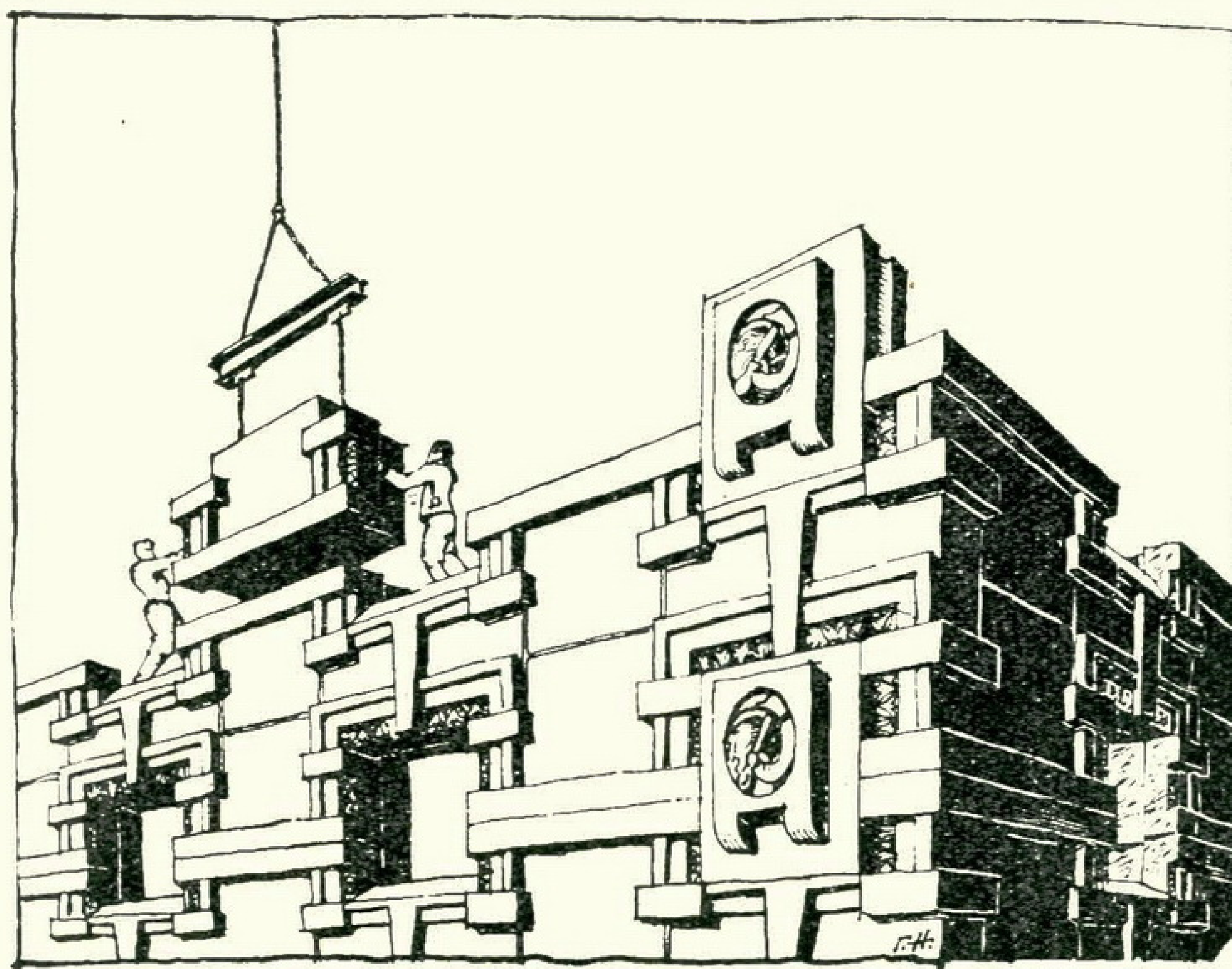
Однак, питаннями крупноблочного будівництва досі займались, головним чином, інженери і далеко менше архітектори. Це спричинилось до того, що крупні блоки ще не мають належного архітектурно-художнього оформлення. А тому московська і ленінградська міські ради до цього часу ще не рискують винести на головні магістралі міста грубі, примітивні і немасштабні будівлі з фактурованих блоків.

Щоб уникнути таких композиційних недоліків, архітектори Буров і Блохін в будинку на Велозаводській вулиці (Москва) применшили розмір блоків. Але це значно знизило ефективність використання потужності баштових кранів і, в той же час, далеко не вирішило питання про масштабність блоків. Це—шлях найменшого опору.

В будинку на Полянці (Москва) ті ж автори пішли іншим шляхом:—вони вдалися до поліхромії. Кольоровим малюнком під алмазний руст вони уникли композиційної немасштабності блоку. Але як в першому, так і в другому разі, масштабність досягається тим, що самий блок маскується і, як композиційний елемент будівлі, зникає.

Нам здається, що таке рішення треба розглядати як паліатив, бо воно не дає правдивого відображення нового матеріалу в художньому образі будівлі.

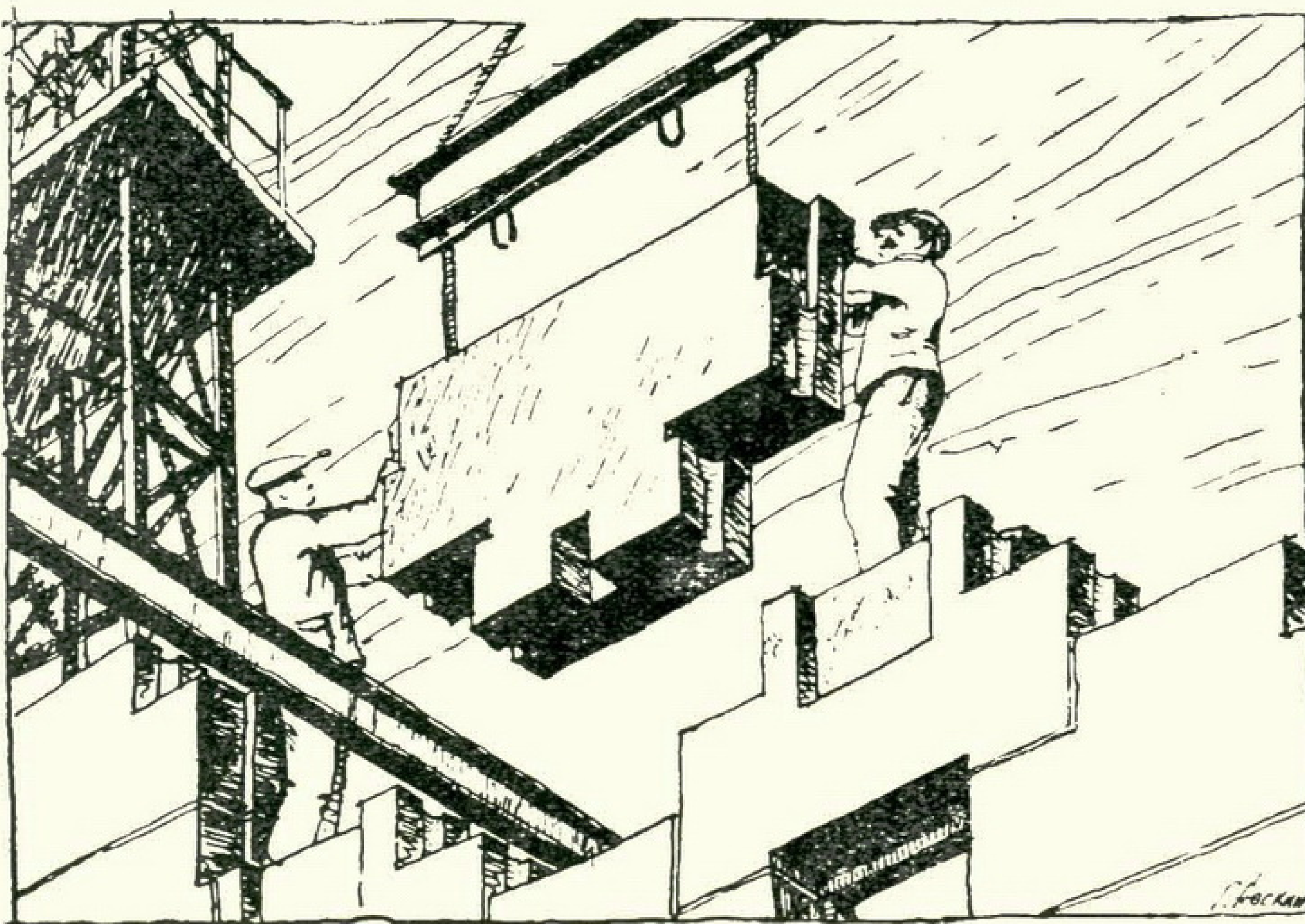
Правильно вирішити питання масштабності блоків в архітектурній композиції будинку можна, не приховуючи блоку, а включаючи його, як повноцінний компонент, в оформлення будівлі. А для цього треба

Монтаж будівлі з фактурованих крупних блоків. — Montage d'un bâtiment en gros blocs facturés.

відмовитись від примітивної розрізки стіни на блоки за принципом цегляної або кам'яної кладки і знайти форму блоку, що виходить з композиції фасаду будівлі; при цьому перед нами відкриваються нові

Монтаж будівлі з фактурованих крупних блоків. Встановлення блоку. — Montage d'un bâtiment en gros blocs facturés Construction du bloc.

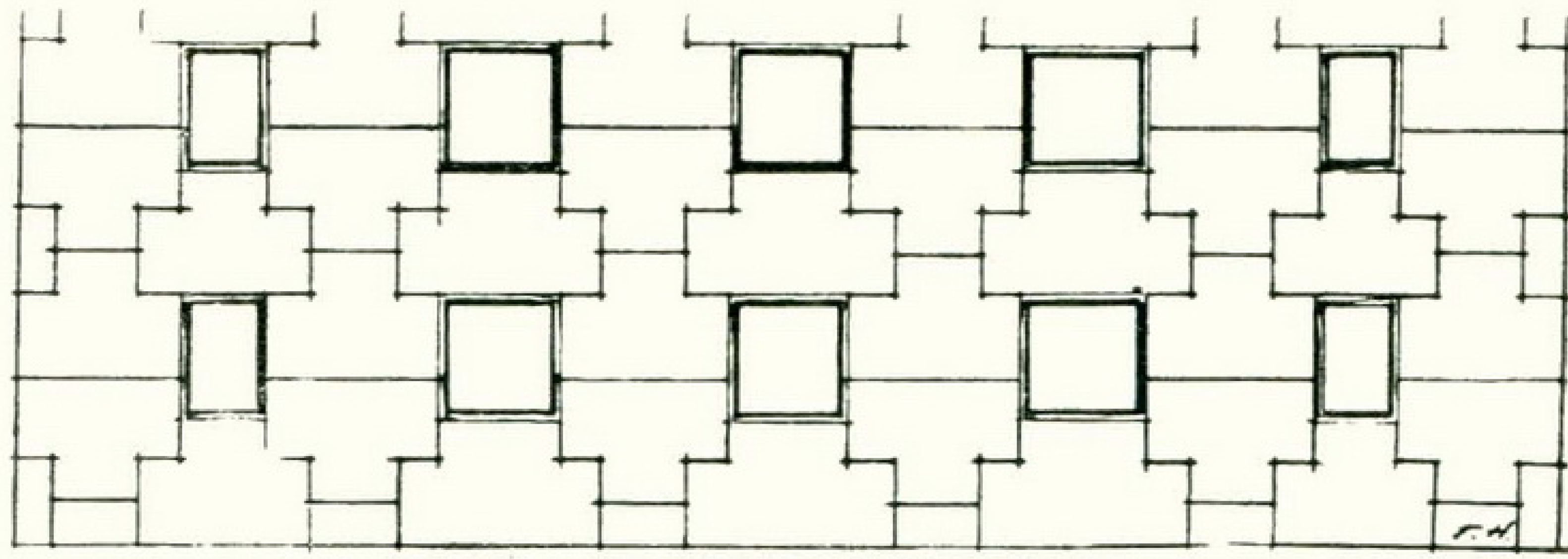

Схема стіни з Т-образними блоками. Вікна—квадратної форми.

Schéma d'un mur en T-blocs. Fenêtres carrées.

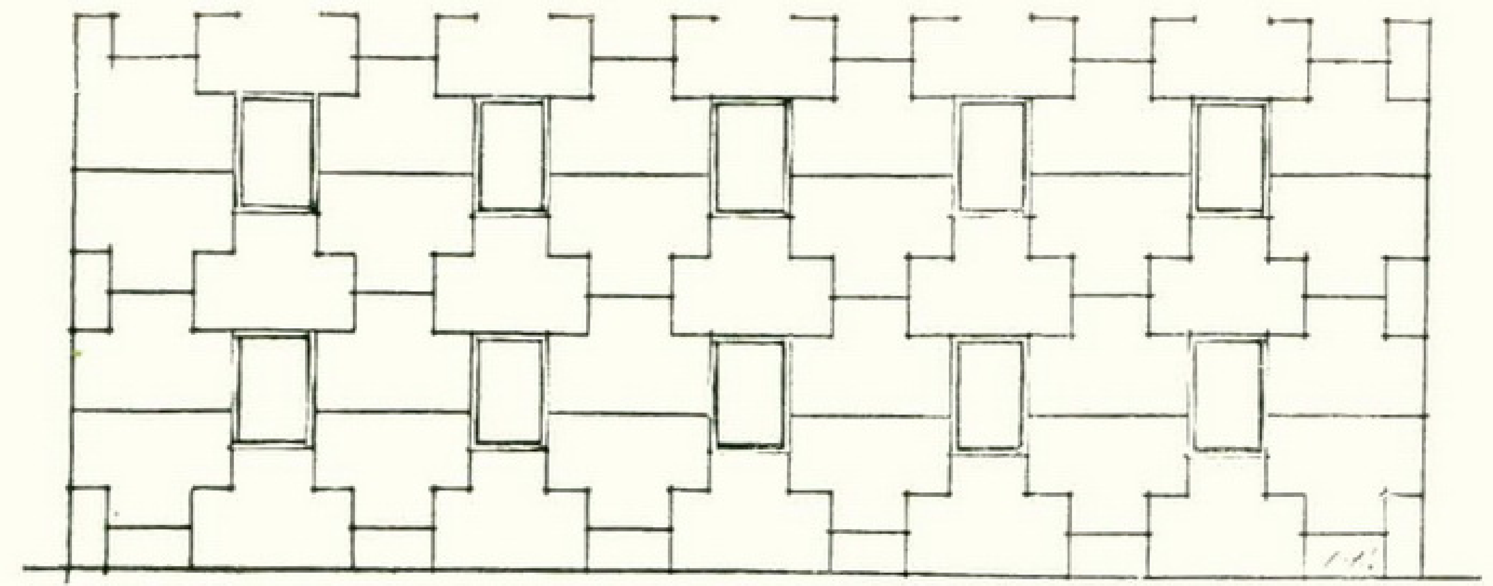

Схема стіни з Т-образними блоками. Вікна—прямокутної, вертикальної форми.

Schéma d'un mur en T-blocs. Fenêtres, rectangulaires, verticales.

можливості для одержання типів крупних блоків, які не будуть суперечити художньому завданню в оформленні будівлі, а цілком з ними пов'язуються. В той же час розміри їх можуть виходити з потужності баштових кранів („Красный металлист" або „БКТС—1").

Пропоновані мною блоки дають одне з таких рішень (див. рис.). Т-подібна і Ф-подібна форма блоків уже не нагадує форм квадри природного каменю і ясно читається на фасаді саме як блок стіни. Але поскільки малюнок швів ще не дає архітектурного рішення стіни, то блоки включають в себе і архітектурні деталі, оформлення пройомів тощо. Це вирішує питання про масштабність будівлі та окремих її деталей.

Такі блоки мають майже однакову вагу, розрахову на повне використання потужності кранів, що дає змогу максимально і рівномірно завантажувати їх при монтажі зовнішніх стін. Однакові розміри і форма блоків дозволяють перейти на автоматичну формовку блоків, застосовуючи металічні матриці, які складаються з окремих частин—маток, що збираються на спеціальній обіймі. Маючи великий набор різних по формі матриць, ми зможемо надавати фасадам будівель найрізноманітніших форм, уникаючи тим самим шаблону і штампу, не збільшуючи кількості типів самих блоків, а надаючи їм лише різного оформлення.

Працюючи над цією темою, я займаюсь тепер розробкою композиційного сполучення матриць і бачу, як кожна додана нова матриця поширює можливості нових композиційних комбінацій і рішень.

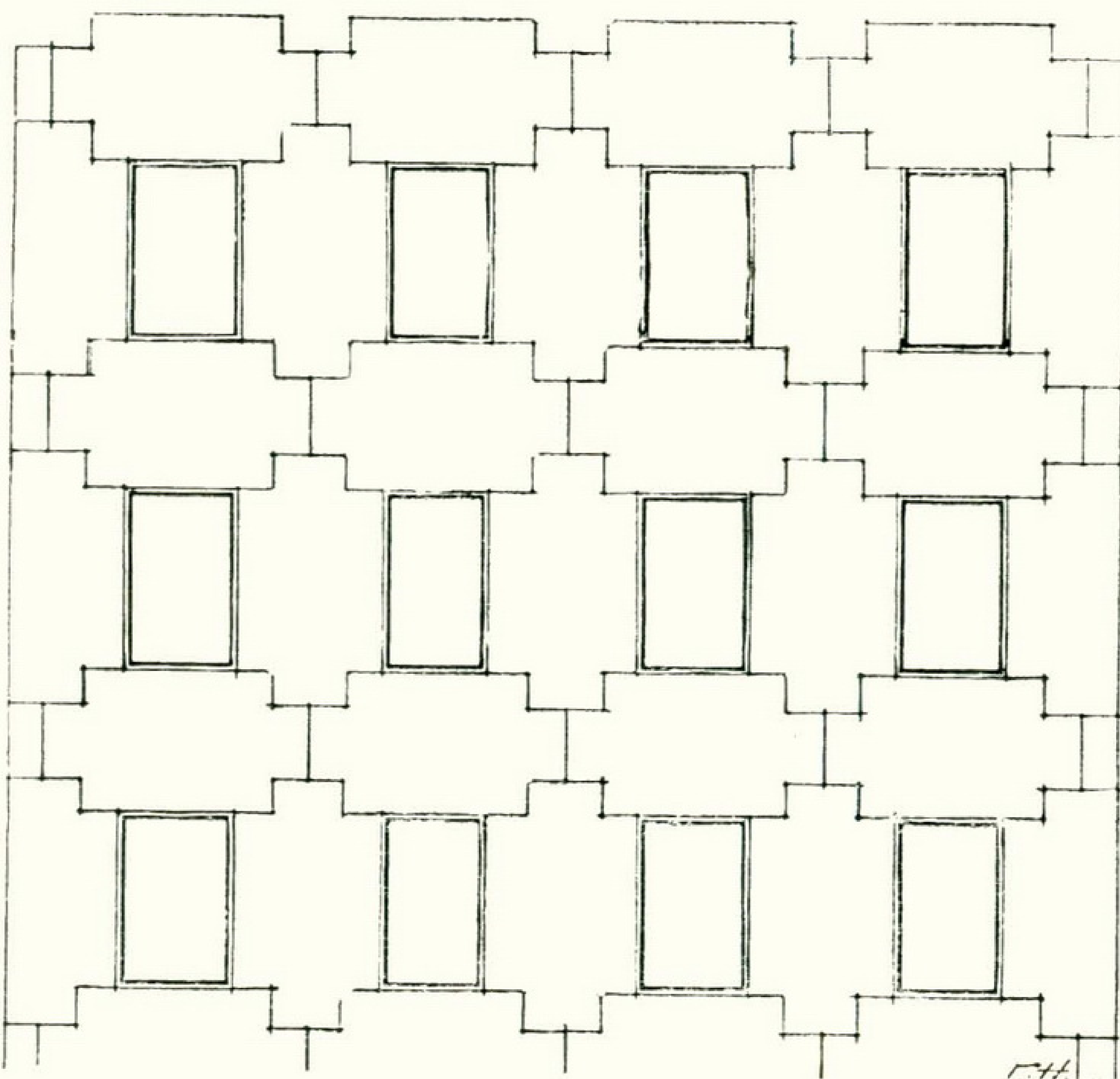
Щодо конструкції карнизів, то, на сьогодні, вони ще являють собою конгломерат різних залізобетонних плит, рейок, анкерів тощо. Застосування крупних блоків відкриває можливості в створенні простих карнизів високої художньої якості.

В процесі дальшої роботи можна передбачити також нові рішення арок і склепінь, балконних блоків, тощо.

Розробка і рішення питань архітектури фактурованих крупних блоків приведуть до того, що не лише економічні та монтажні показники, а й неосяжні художні можливості приваблюватимуть нас до цього матеріалу.

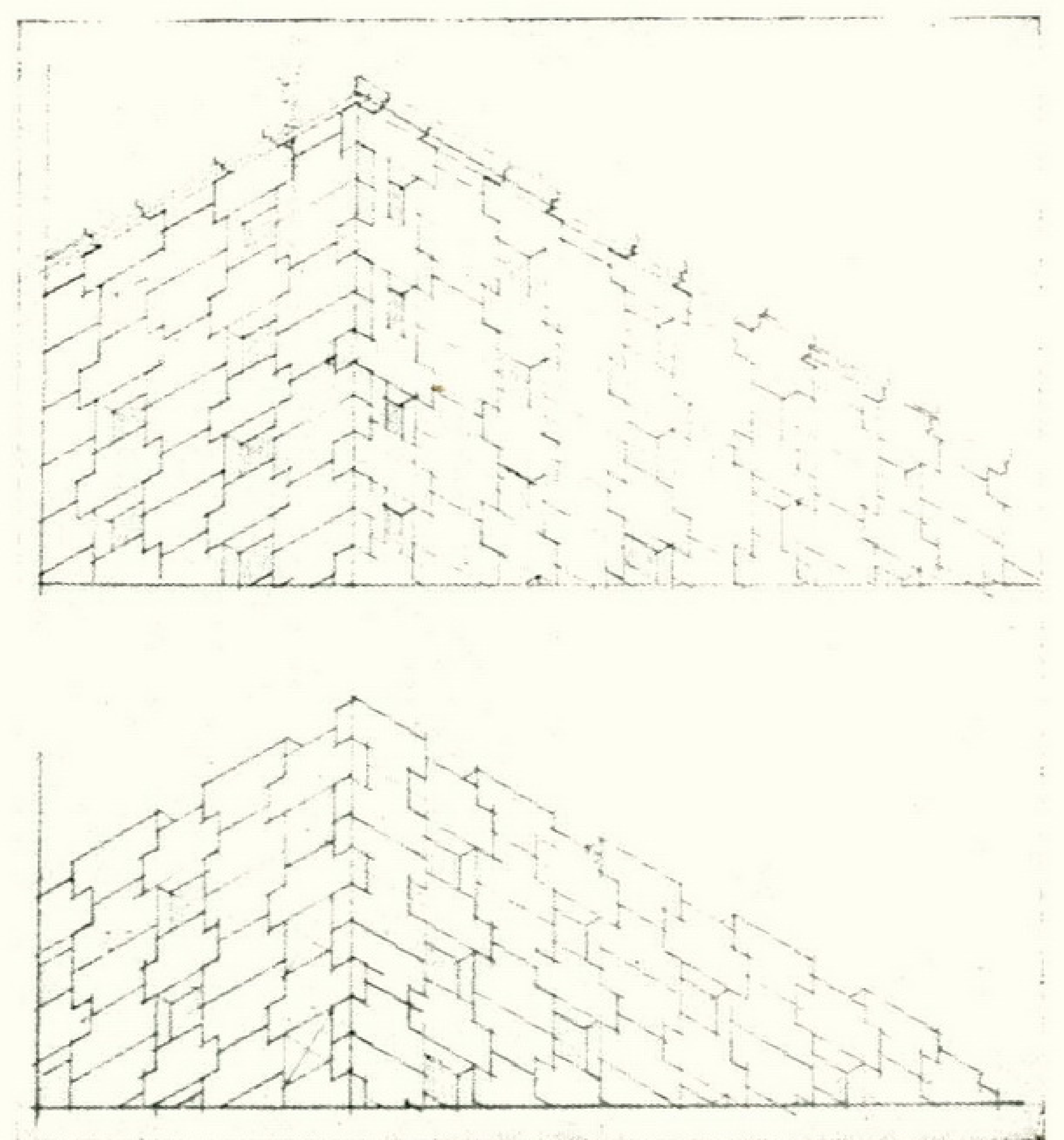
Схема стіни з Ф-образних блоків

Schéma d'un mur en blocs de forme Ф.

Варіанти рішення кутів у будівлях з крупних блоків.

Variantes de coins de bâtiment en gros blocs.

Малометражна економічна квартира

Л. І. Юровський

Економіка житла є вирішальним фактором в проблемі масового забезпечення трудящих зручними квартирами.

Постанова РНК СРСР про впровадження в практику житлового будівництва ширококорпусних секцій кладе початок докорінному перегляду існувавших у нас досі прийомів проектування типового масового житла. На вирішенні питань економіки малометражних, індивідуальних квартир і їх належної якості ця постанова робить основний наголос.

І це цілком зрозуміло. Малометражна квартира, при умові планування 3—4 квартир на одну сходову площадку, дає в показниках різкий стрибок вгору, в порівнянні з багатометражними квартирами.

Наші заводи і фабрики, будуючи щороку для робітників сотні тисяч квадратних метрів житлової площі у вигляді багатокімнатних квартир, примушені заселяти такі квартири в більшій частині 2—3-ма сім'ями або однією сім'єю з більшим чи меншим лишком площі. Перше в побутовому відношенні незручно, а друге, з погляду ефективного використання житлового фонду, безумовно, неправильно.

Перша і основна якість житла—побутові зручності. Найкращим засобом дати ці зручності, за сьогоднішніх умов, є малометражна квартира; і звідси висновок—малометражна економічна квартира повинна бути в центрі уваги архітектора.

За останні кілька місяців проороблено і оголошено в пресі цілий ряд проектів ширококорпусних секцій, в яких творча думка авторів була скерована на вирішення нових економічних типів малометражних квартир.

Ряд архітекторів працював над проблемою масового житла ще задовго до згаданої постанови РНК (наприклад, проф. Д. Фридман—Москва, арх. І. Каракіс—Київ і інш.).

Наведений в цій статті тип 12-квартирної ширококорпусної секції являє собою спробу дати економічне рішення малометражних індивідуальних квартир при освітлюваних прямим світлом сходах.

Якщо взяти для прикладу подвоєну секцію типу 1, що ми її тут наводимо, то в ній розміщуються 24 квартири на одному поверсі при двох сходових клітках. З них 4 квартири 2-кімнатні з площею в 36,8 кв. м кожна і 20 однокімнатних квартир з площею в 23,1 кв. м кожна.

Кухні однокімнатних квартир освітлюються через житлову кімнату другим світлом. Всі ж двохкімнатні квартири мають кухні з прямим світлом. Площа кухонь в однокімнатних квартирах прийнята в 4,20 м² і 4,38 м², а в двохкімнатних—7,36 м², з таким розрахунком, щоб вона могла служити також місцем прийняття їжі.

Кожна квартира має мінімальний санітарний вузол—умивальню і вбиральню і, крім того, кладову і антресоль. Душові централізовані і розміщуються в цокольному поверсі.

Планування санітарного вузла і кухні припускає влаштування в квартирі більш розвиненого санвузла (з ванною або душем).

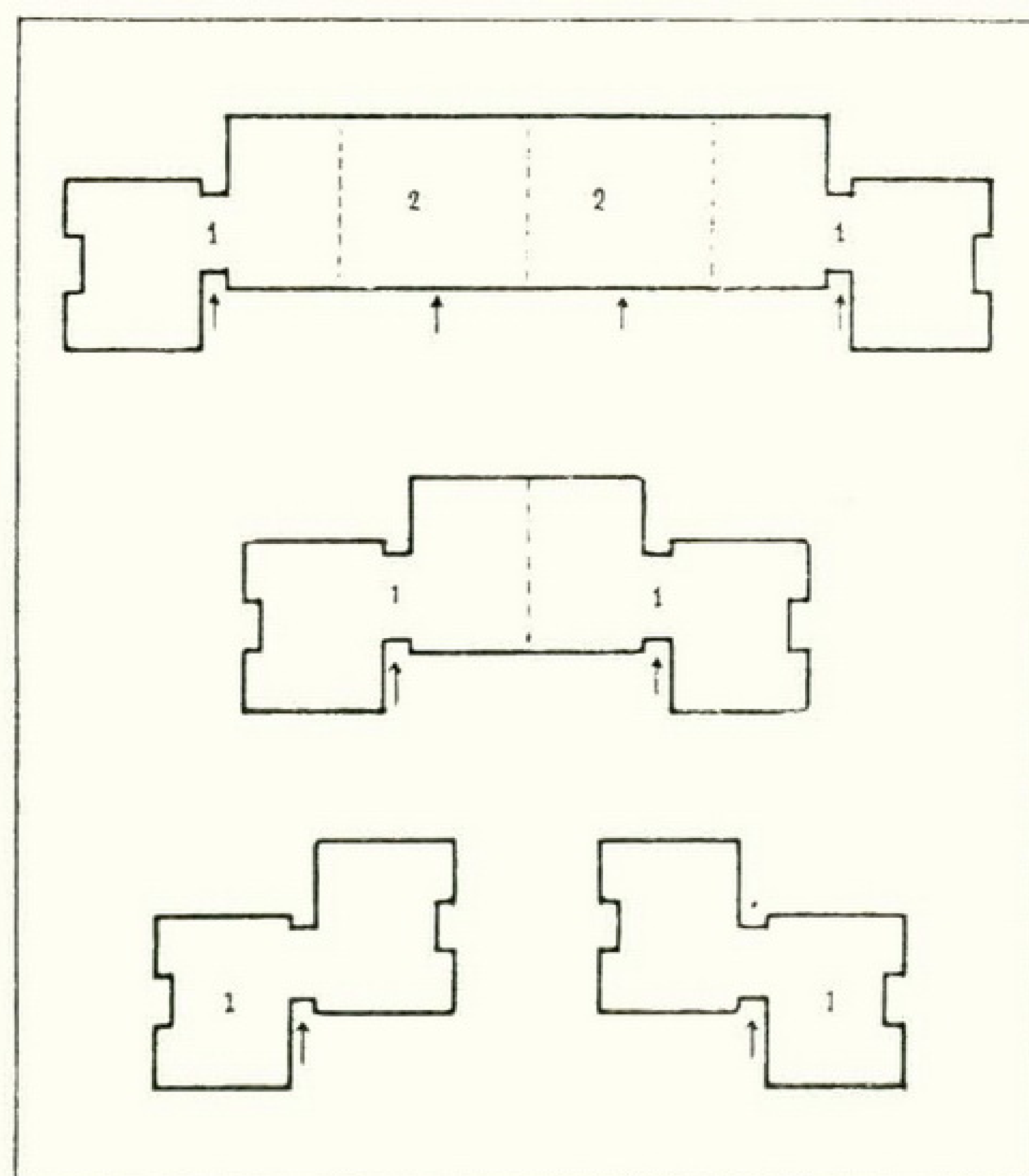
Конфігурація секцій дає широкі і різноманітні можливості в об'ємнопросторовому рішенні кварталів.

Проміжна секція, яка вирішується трохи іншим прийомом (тип 2), легко блокується з секцією типу 1. Можливі прийоми блокування секцій показані на малюнку нижче.

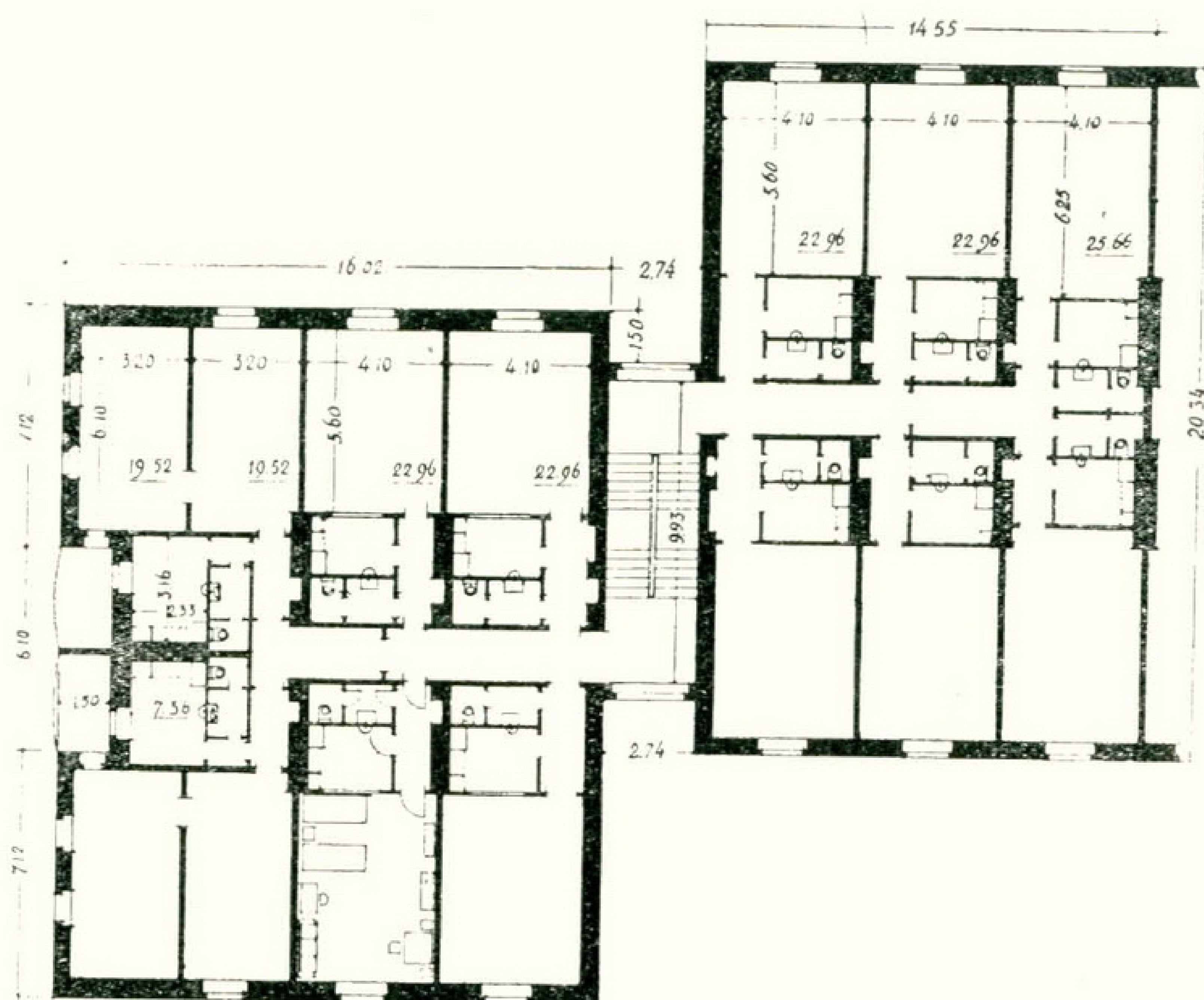
Необхідно відмітити, що переважна частина типових рішень житла, не виключаючи і затверджених Наркомбудом, недовраховує об'ємно просторового фактору архітектурної організації кварталу. Ці типові секції, розв'язані в вигляді сухого прямокутника, будучи повторені кілька раз, значно звужують рамки архітектурних можливостей в рішенні силуету кварталу. Довгі плоскогруді фасади таких корпусів загрожують скукою, одноманітністю і невиразністю як з вулиці, так і з середини кварталу.

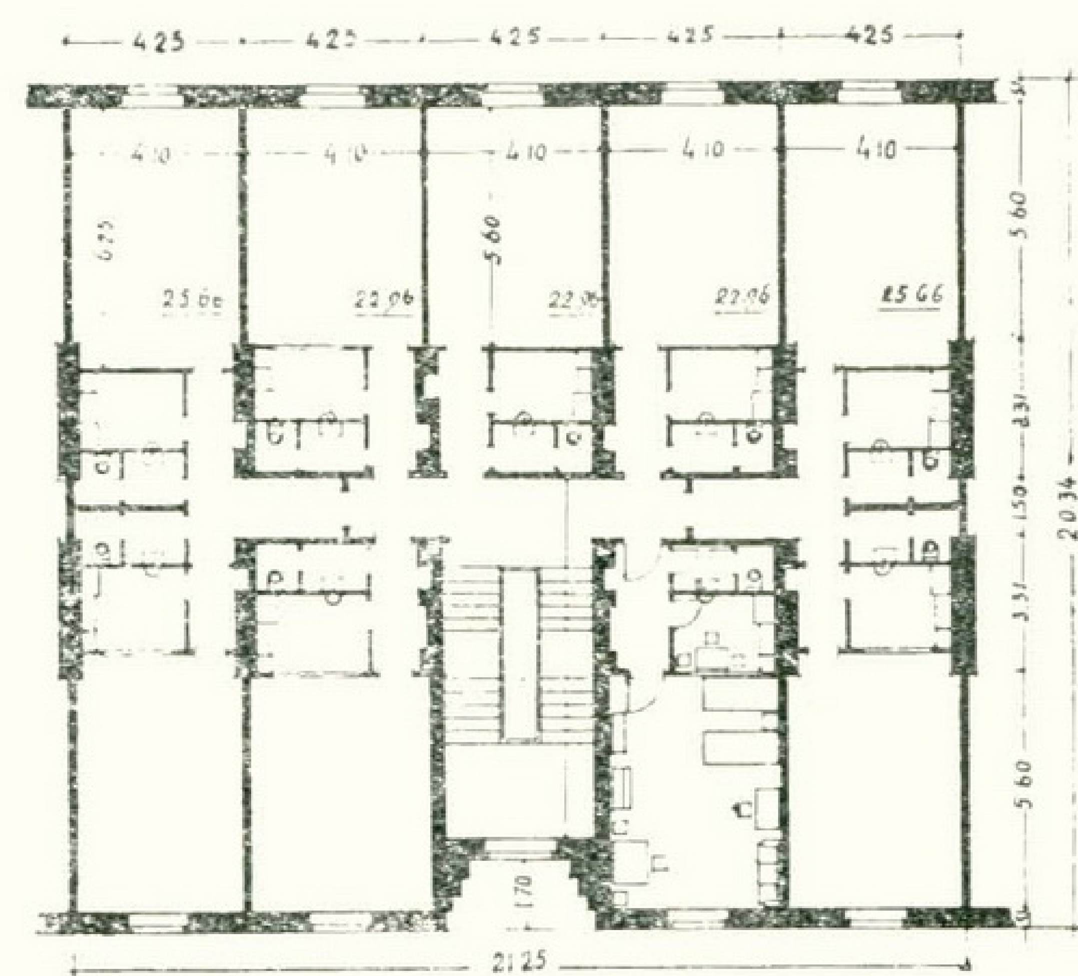
Цей момент нам уявляється одним з кардинальних в рішенні забудови нових кварталів.

Архіт. Л. І. Юровський. Варіанти блокування будинків з малометражних секцій.

L. Iourovski, architecte. Variantes des bâtiments-bloc en petites sections.

Архіт. Л. І. Юровський. Типи секцій з малометражних квартир. Ліворуч—секція з 10 однокімнатних і 2 двохкімнатних квартир (1 тип), праворуч — проміжна секція з 9 однокімнатних квартир (2 тип).

L. Iourovski. Types de sections de petits logements. A gauche — section d'appartement à 10 chambres uniques et à 2 chambres doubles. A droite—section interieure avec 9 appartements à une chambre.

Найбільш характерні показники цих секцій такі:

Кількість житлової площі на 1 поверх: по секції 1=313,08 м², по секції 2=217,44 м².

Кількість куб. метрів будівлі на 1 кв. м житлової площі (при висоті поверху в 3,30 м)—K_2 по секції 1 дорівнює: 6,45 і по секції 2—6,47.

Кількість цегляних стін на 1 кв. м жилої площі (в куб. м) складає: по секції 1 і 2—0,75м³.

Є цілий ряд рішень ширококорпусних секцій з малометражними квартирами (архіт. Й. Каракіс—Київ, архіт. К. Джус і Г. Локшин—Москва), які дають непогані показники, але всі вони побудовані на принципі внутрішньої сходової клітки з верхнім світлом.

Необхідно відмітити, що сходи з верхнім світлом є найменш бажаним типом, оскільки висота будинку в даному разі обмежується 4 поверхами. В таких сходах тільки два верхніх поверхи добре освітлюються. Якщо врахувати (як показують дослідження фонарних влаштувань), що забруднення протягом 3—6 міс. знижує коефіціент світлопроникнення шибок до 40—50%, то ми будемо мати в секціях з верхнім освітленням сходових кліток досить великі незручності.

В шуканні економічних рішень малометражних квартир нормальне освітлювання сходових кліток повинно бути, на нашу думку, одним з вихідних моментів планування житла.

Збірно-каркасне будівництво з місцевих будматеріалів

І. Ф. Стесенко

Партія і уряд приділяють велику увагу індивідуальному житловому будівництву. Досить вказати на те, що в програмі житлового будівництва, накресленій XVIII з'їздом ВКП(б) в доповіді тов. Молотова, з 45 млн. кв. м житлової площі, яку намічається ввести в експлуатацію в третій п'ятирічці, на долю індивідуального будівництва припадає 10 млн. кв. м.

Однак, до останнього часу індивідуальному будівництву, організаціями, що безпосередньо відають житловою справою, приділялось дуже мало уваги. Не маючи справжнього технічного керівництва від будівних і проектних організацій міськради, індивідуальне будівництво було віддано на самоплив.

Неувага до цього питання з боку маси архітекторів дуже яскраво виявилась в результатах конкурсу на індивідуальне житло, проведеного київською обласною філією Спілки радянських архітекторів за дорученням київського облкомунгоспу. Не кажучи вже про те, що на конкурс було подано лише 11 далеко не повноцінних рішень індивідуальних житлових будинків, ця неувага виявилась і в незнанні або ігноруванні існуючої практики будівництва, а також реальних можливостей і вимог трудящих. Всі проекти, відповідно до завдання, виробленого облкомунгоспом, були запроектовані для виконання їх з дорогих і до того ж дефіцитних матеріалів:

цегла, повноцінні сортаменти дерева, вапно, цемент і інш.

Будівної організації, яка займалася б здійсненням будівництва для індивідуальних забудівників, немає. Залишений напризволяще, індивідуальний забудівник, одержавши такий проект, звичайно, кладе його в ящик і будує за своїм „проектом", з підручних матеріалів: глина, хворост, солома, відходи лісоматеріалів і інш.

Звичайно, про високу якість такого будівництва говорити не доводиться, тим більше, що воно часто провадиться без додержання елементарних технічних правил.

Щоб виконати програму, накреслену XVIII з'їздом ВКП(б) в галузі індивідуального будівництва, треба, нарешті, покінчити з шкідливою практикою самопливу на цій ділянці, організувати це будівництво і підвести під нього сучасну індустріальну базу.

Відповідно до цих вимог нами розроблено індивідуальний збірно-каркасний жилий будинок, який ми подаємо на увагу архітектурно-будівної громадськості.

Всі конструктивні елементи його запроектовані з низькосортного лісоматеріалу і відходів лісозаводів. Виготовлення цих елементів передбачається на лісопильному заводі (цех ширпотреба) або на будівному дворі з тим, щоб на будівництво вони надійшли в вигляді напівфабрикату.

Каркас будинку складається з дерев'яних стояків двохтаврового розрізу і щитів заповнення між ними. Щити заповнення встановлюються в два ряди так, що між ними утворюється замкнений повітряний прошарок в 4 см шириною. Каркас щитів, виготовлений на заводі з лісовідходів або на місці будівництва з жердин або рівноцінного підручного матеріалу, заповнюється на будівництві глиняно-солом'яним розчином. Товщина щита в розрізі — 10 см. Товщина стіни складається з двох шарів щитів (10 + 10), повітряного прошарку між ними (4 см) і двох шарів штукатурки ззовні і всередині (по 2 см), всього 28 см.

При цьому розрахунок теплотехнічних показників встановлює, що загальний термічний опір стіни — $R_{заг} = 0{,}999 \sim 1{,}00$ і що теплостійкість її при опаленні печі один раз на добу — $S\ (24) = 6{,}20$; це по термічному опору дорівнює стіні в дві цеглини, а по теплостійкості перевищує її.

Щити стін з'єднуються між собою в чверть на глино-піщаному розчині, як це видно з рисунка.

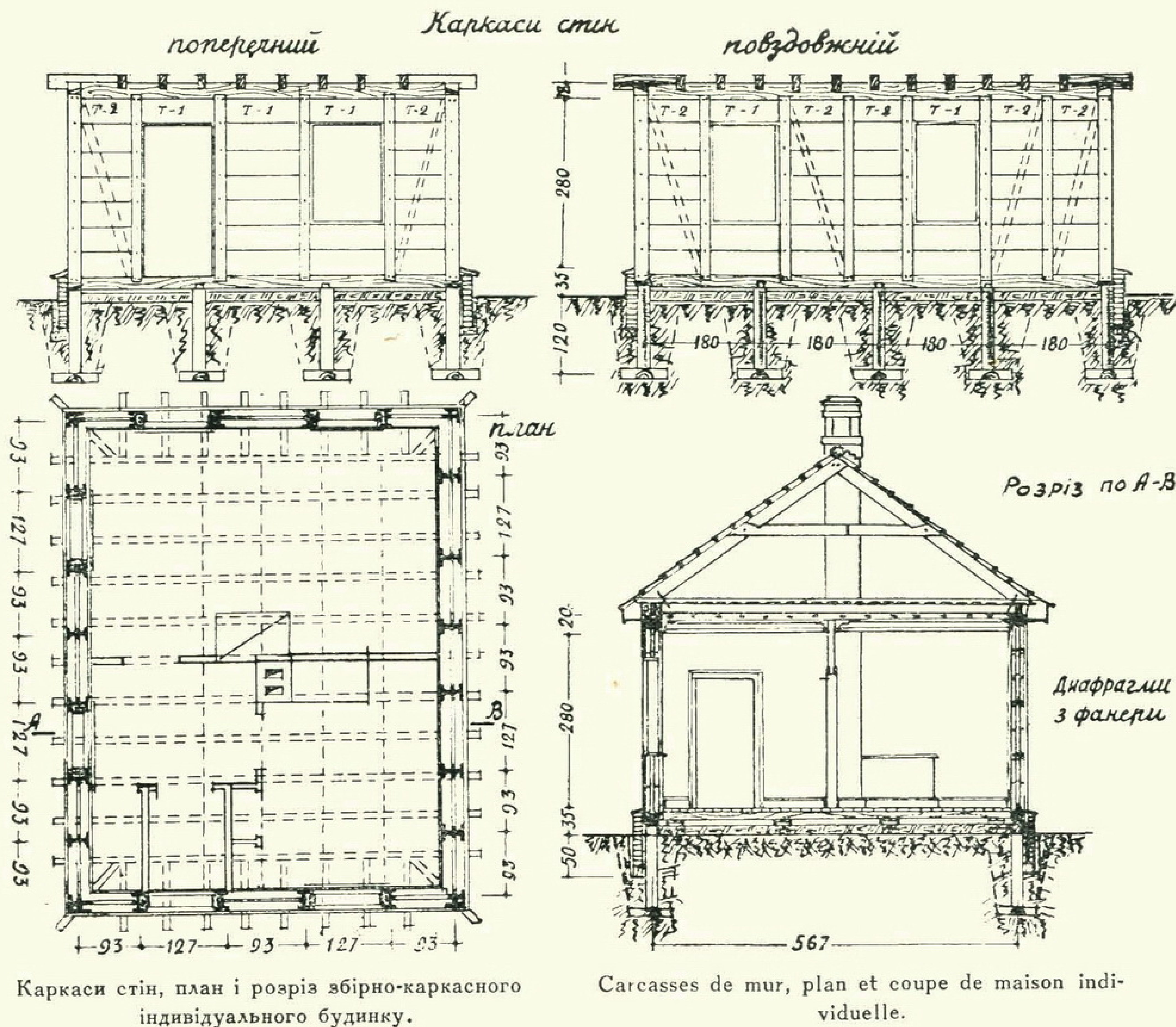
Після складання стін, вони дранкуються і штукатуряться з внутрішнього боку глино-піщаним розчином з додатком полови і з зовнішнього боку — вапняним розчином. Потім проводиться побілення вапняним молоком. Для всього будинку запроектовано два типи щитів розміром 117 × 40 см і 80 × 40 см.

Стійкість стіни проти вітру досягається за допомогою підкосів, вставлених між щитами стін в повітряному прошарку.

В каркас вставляються спочатку щити внутрішньої частини при відокремленій зовнішній полиці двохтаврового стояка. Потім вони закріпляються, і ставляться підкоси. Після цього встановлюються зовнішні щити і прибивається на місце відокремлена полка двохтавра.

З'єднання стояків з верхньою і нижньою обв'язками провадиться з допомогою гнізд в обв'язках, куди вставляються полки двохтаврових стояків, які закріплюються цвяхами.

Перекриття запроектовано також збірним по балках розрізом 10 × 24 см через 60 см з заповненням щитами такої ж конструкції (детальніше про перекриття див. нашу статтю в „АРУ" № 2 за 1940 р.). Балки перекриття горища одночасно є і затяжками для крокв; конструкція крокв,

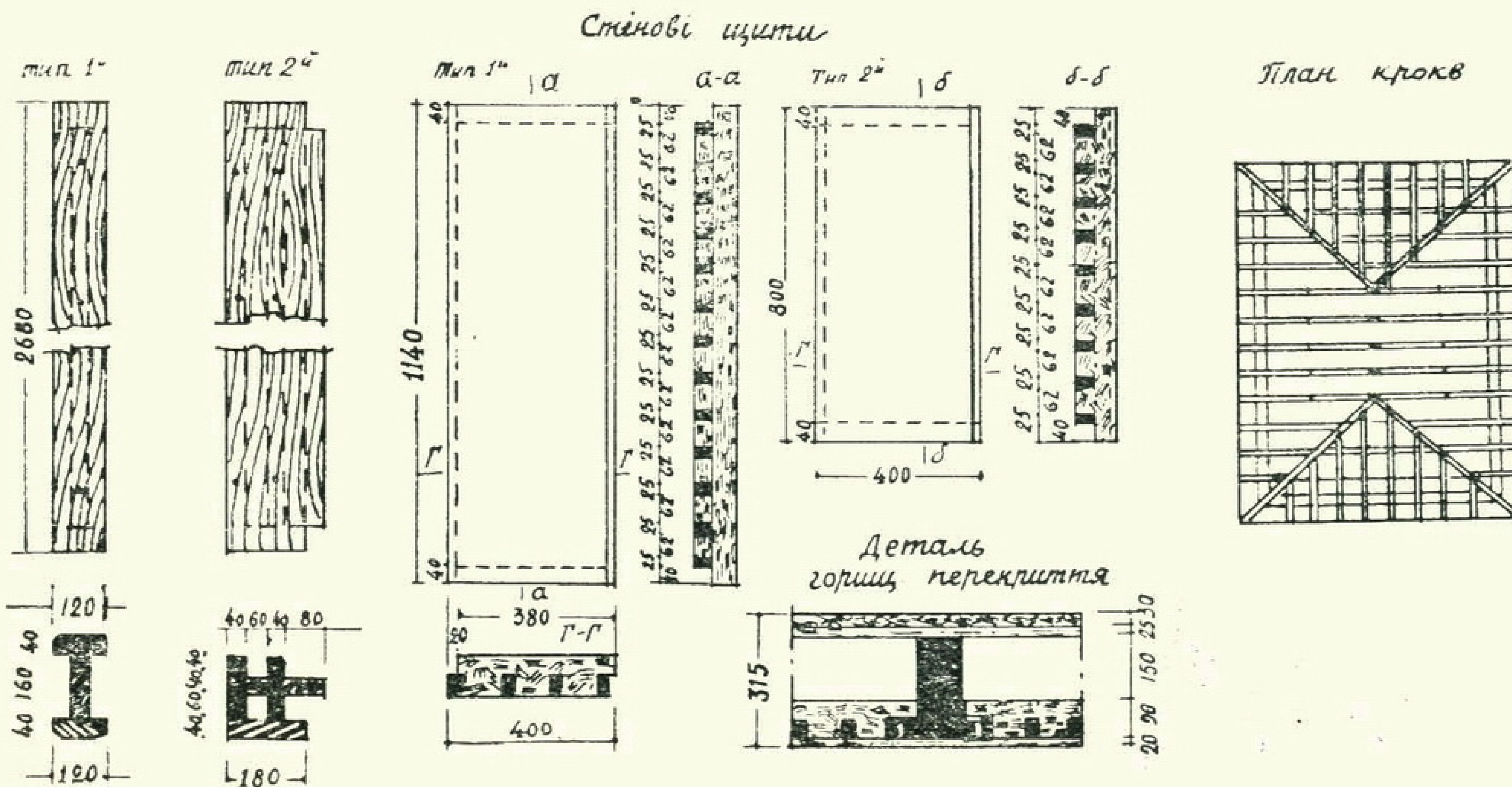

Каркаси стін, план і розріз збірно-каркасного індивідуального будинку.

Carcasses de mur, plan et coupe de maison individuelle.

Деталі конструкцій збірно-каркасного індивідуального будинку (стовпи, стінові щити, горищане перекриття та план крокв).

Détails de structure de maison individuelle.

завдяки цьому спрощується і зменшується їх переріз. Кінці балок, які виходять назовні, обшиваються дошками, утворюючи вінчаючий карниз.

При чотирьохсхилій покрівлі для опирання підкосів кроков, в площині перекриття дається система „пальців" (див. рисунок).

При розробці трестом „Укрцивільбудпроект" альбома типових будинків для індивідуальної забудови, автором статті разом з архіт. А. А. Плотніцьким був запроектований каркасно-щитовий будинок.

План будинку складається з однієї кімнати розміром 17,70 м², кухні їдальні площею 9,34 м², великої світлої передньої, тамбура і люфт-клозета. Висота приміщення прийнята 2,8 м. Кубатура будинку — 153,35 м³.

На основі цього проекту були перевірені покажчики витрат дефіцитних матеріалів, які подані в цій таблиці.

Матеріали стін	Дефіцитні матеріали			
	Цегла шт.	Камінь м³	Ліс м³	Вапно
Цегляний	18820	37,87	16,11	5,33
Кам'яний	2380	94,21	16,19	6,83
Шлако-бетонний	2380	30,22	16,64	3,20
Дерево-вальковий	2380	6,67	27,33	1,69
Збірний каркасний	2500	—	21,235	1,885

З таблиці видно, що збірно-каркасний будинок потребує порівняно з таким же цегляним — цегли лише 13%, а вапна 35%. Вартість всього будинку 8.518 крб.

Вартість такого ж будинку, виконаного з цегли 12.094 крб. Отже, бачимо, що економія становить 30%.

Відносно велика вартість будинку є наслідком того, що при складанні кошторису вартість лісоматеріалів для щитів приймалась виходячи з розцінок повноцінного матеріалу, в той час, як за задумом вони повинні виготовлятися з відходів лісозаводів, або з підручних матеріалів. Всі роботи підраховувались як такі, що провадяться кустарним способом вручну, тоді як вся ідея каркасно-щитового будинку полягає в індустріальному, заводському їх виготовленні. Матеріал для заповнення щитів також брався за існуючими розцінками на глину з транспортуванням його, в той час, як в дійсності глина буде добута на місці при викопуванні льоху і коштуватиме значно менше кошторисних накреслень.

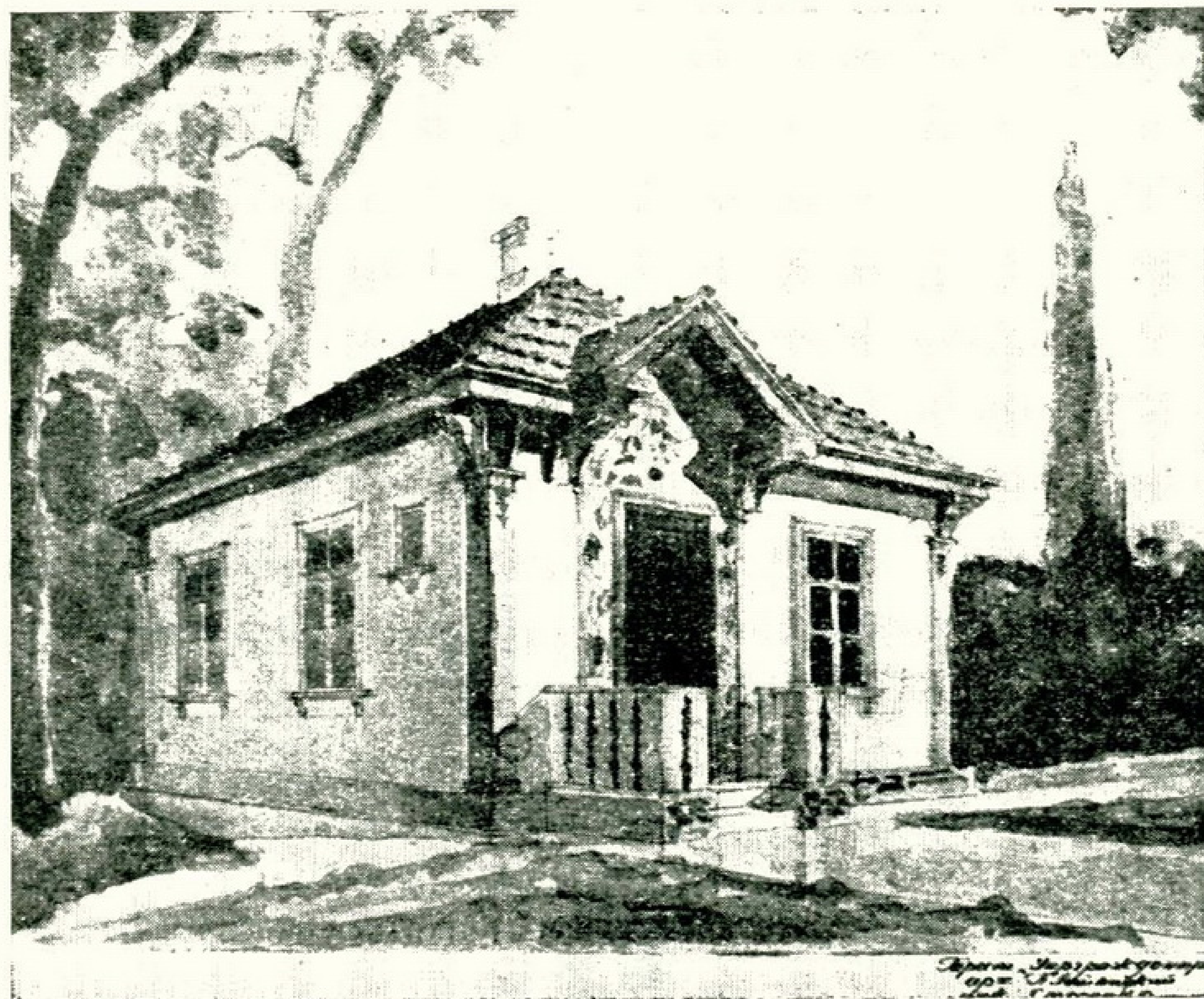
Все це говорить про те, що, не зважаючи на нібито велику кошторисну вартість будови, вона буде цілком доступною рядовому забудівнику і дозволить йому відмовитись від кустарного спорудження технічно недосконалого житла, яке він провадить тепер.

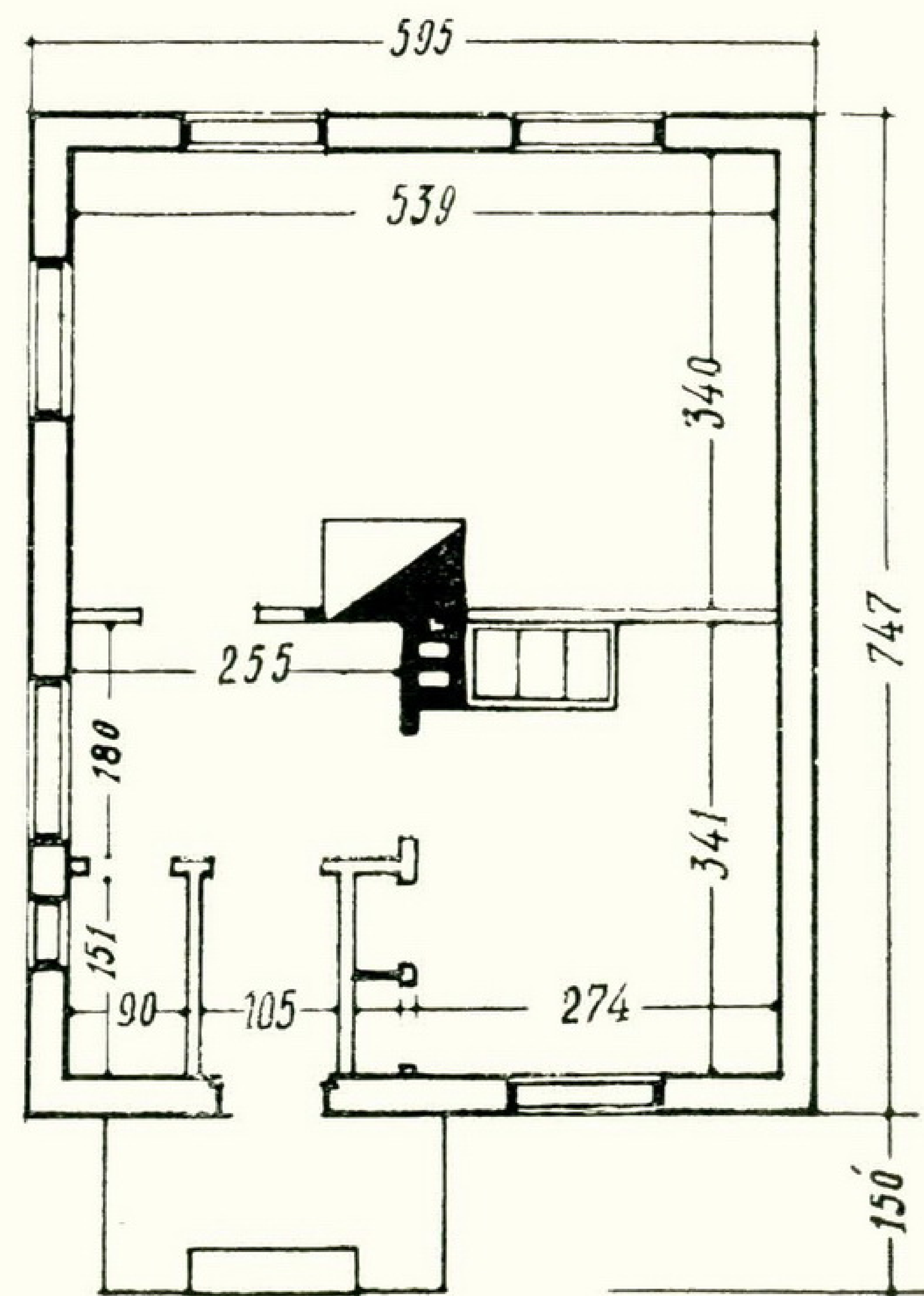
Але це, повторюєм, буде можливе лише при тій умові, коли місцеві органи депутатів трудящих звернуть належну увагу на це будівництво, коли буде утворений трест індивідуального будівництва напівфабрикатів.

Високі теплотехнічні якості каркасно-щитових стін будівлі і збірність її дають можливість широко застосувати цей тип конструкцій в будівництві МТС, радгоспів і колгоспів не лише для житлових, але і для тваринницьких і господарських споруджень. Наявність на місці будівництва основної маси будівних матеріалів (глина, солома) дасть можливість здійснювати будівництво без затримки і значно знизити його вартість.

Архітектори А. А. Плотніцький та І. Ф. Стесенко. Проект збірно-каркасного індивідуального житлового будинку. Перспектива. Праворуч — план цього будинку.

A. Plotnitski et I. Stessenko, architectes. Projet de montage d'habitation individuelle. Perspective. A droite—plan.

Ще до питання про типове житло колгоспника *

Проф. В. С. Величко

Слід вважати відрадним явищем зростаючий за останній час інтерес у нашій архітектурній громадськості до практичного розв'язання питання про типове житло для селянина-колгоспника. Дуже важливо відмітити, що спробам розрішення такого занадто складного й актуального завдання (правда, поки ще в поодиноких випадках) передує ознайомлення з спадщиною минулого, критичне засвоєння багатовікового народного досвіду, без чого, безумовно, неможливо одержати більш-менш життєві рішення.

В цьому відношенні особливо цінні й до того ж оригінальні є праці М. І. Сімікина — стаття про „Еволюцію народного житла на Україні" (журнал „АРУ" за 1938 р., № 4—5), як і власний, до того ж премійований, цього ж автора проект типової садиби й житла колгоспника („АРУ" за 1938 р., № 8). В суто науковому дослідженні, на основі поглибленого вивчення та аналізу пам'яток, подано тут вірну схему розвитку типів українського народного житла від передісторичної стебки і до сучасного підміського домка. Можна лише пожалкувати, що згаданий автор трохи побіжно торкнувся останнього етапу цієї еволюції--домків, тим більш, вперше ним в літературі описаних, але особливо зараз дуже потрібних, як фактичний матеріал.

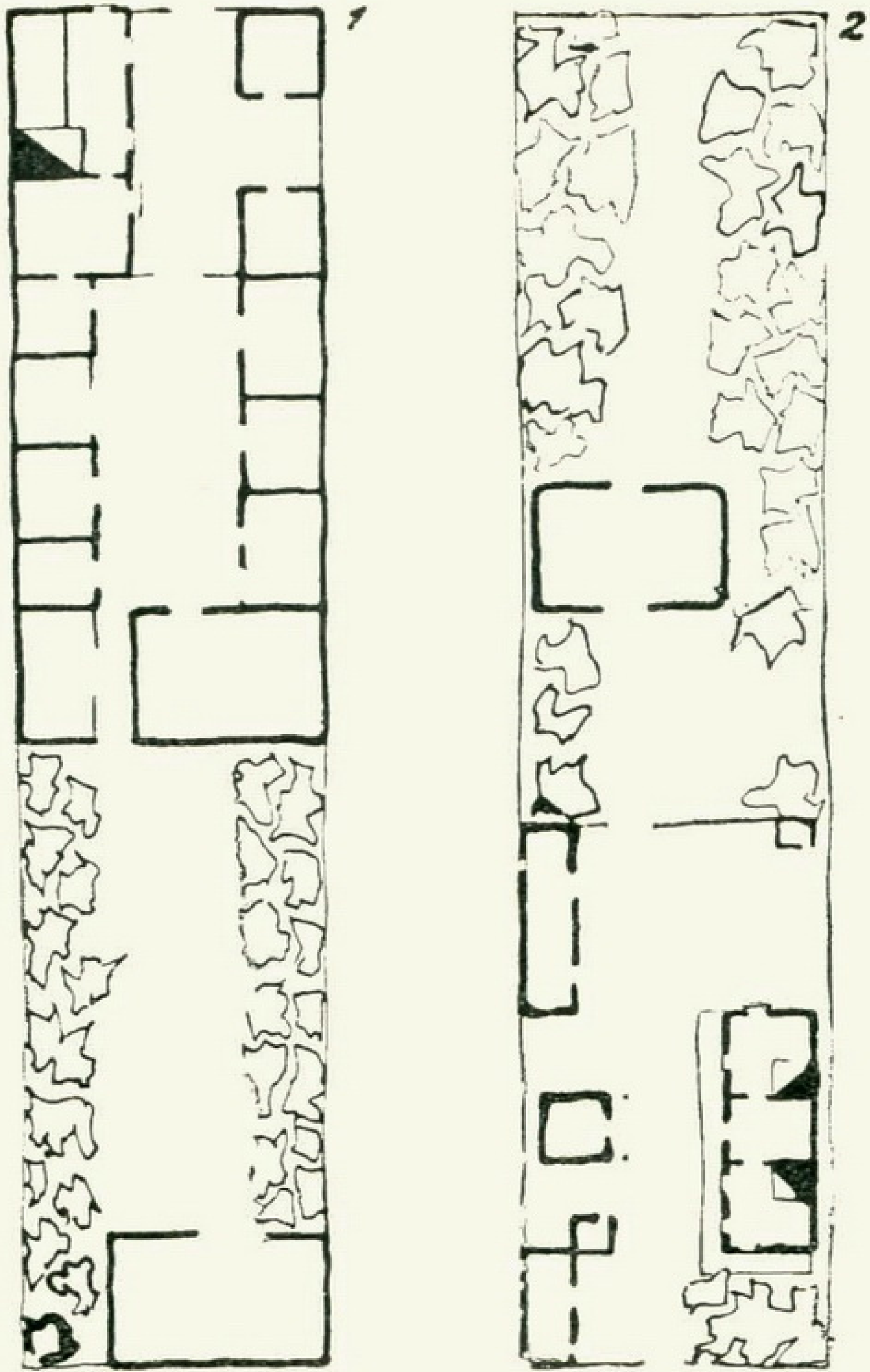
Однак, в наступних статтях інших авторів не почувається такого уважного ставлення до справи, не кажучи вже про належне користування матеріалом. Більшість з них ніби не розрізнює навіть специфіки суто - селянських (трудово-господарських) типів житла від підміських, міщанських їх збочень, та однаково користуються як сталими взірцями, так і переходовими або ж зовсім випадковими (Жуков, Куниця—„АРУ" за 1939 р. № 8, Кас'янов—там же, за 1940 р. № 1). Дуже вражають відсутністю будь-якого наукового критерія міркування Куниці, що призводять до прикрого змішування вже давно й твердо встановлених в науці різних понять та термінів (наприклад, про типи селянського двору) та ігнорування значення історичної перспективи. Тов. Кас'янов не зупиняється навіть перед поданням навмисне сфальсифікованих типів народного житла (хати на дві половини з загальною піччю в сінях). Але найбільш дивує несподіваністю своєю хибне висловлювання ще одного автора, який бере під сумнів саму сталість національної художньої традиції нашого народу і тим зводить нанівець всі наші турботи про нову архітектуру села—соціалістичну змістом та національну формою(Троценко, „АРУ" № 10, за 1939 р.). Лише рамки теми і обсяг статті обмежують нас одним зауваженням про виключно хибний бік подібного дилетантизму, що може тільки призвести до шкідливого вкорінення серед читачів невірних поглядів, розповсюдження власних вигадок та забобонів.

Огляд головних етапів розвитку форм народного житла на Україні дійсно виявляє два найбільш розвинених типи його, які будуть найбільш придатними для використання в сучасному селянському будівництві, але при суворому розмежуванні їх особливостей та характеру призначення. Першим типом житла є однорядова камерна хата форми здовженого прямокутника (див. у Сімікина, „АРУ" № 4—5 мал. 7, 12), яка складає нерозривне ціле з господарським двором. Такий тип спеціально пристосований до трудово-господарських процесів, до відомого функціонального зв'язку всіх надвірних будов, чим власне і пояснюється його загальнопоширеність та репутація „класичного".

В інтересах дальшого викладу ми коротко зупинимося на позитивних особливостях цього виключно селянського рішення житла. Вони полягають ось в чому: 1) в зручності розташування хати такого габариту на земельній ділянці звичайних розмірів; 2) у вигідності у відношенні черговості збудування чи майбутнього розширення; 3) у найбільшій пристосованості до спостережень з одного приміщення; 4) в найкращих умовах наскрізного провітрювання та інсоляції; 5) в різкому розмежуванні житлової та господарської частини і т. п. Як найбільш пророблений, цей тип має й найбільш виправдане та досконале архітектурно-художнє оформлення серед об'єктів народного цивільного будівництва. Лише окремими рисами місцевого характеру свого екстер'єру відрізняється цей загальноруський тип житла на Україні від подібних будівель у братніх народів—білорусів та росіян.

Другий з найбільш характерних і викінчених типів, більш пізніший по часу, виник в інших умовах (населеного пункту) та відповідно вже до потреб інших верств сільського населення — ремісників, службовців, підміських міщан та сільського „панства", в яких сільське господарство не було безпосереднім заняттям. Отакі домки

* Друкується порядком дискусії.

1) План садиби білоруського селянина (по Сербову). 2) План садиби українського селянина (по Сімікіну).

1) Plan de cour de paysan russe-blanc (d'après Serboff). 2) Plan de cours de paysan-ukrainein (d'après Simikine).

(див. у Сімікина, в „АРУ“ № 4—5 мал. 15, 17) мають в плані форму менш здовжених прямокутників, бо здебільшого вони двохрядові (в протилежність житлам першого типу) і взагалі розміщуються на садибі скоріше по традиції, ніж з причин трудово-господарської ситуації надвірних будов, які кількісно тут завжди обмежені до мінімуму.

Дворядовість таких жител, з одного боку, склалася шляхом механічного зблочення двох однорядових, звичайних камерних хат селянського (попереднього) типу своїми напільними стінами з печами при них (див. хату Шевченка у Миргороді, опубліковану Сімікиним, АРУ №4—5, мал. 17, теж по ідеї проект домка поета в Каневі —„АРУ“ № 2 за 1939 р.,). В інших випадках ми маємо тут справу з впливами міської техніки та фактами переймання нових форм житла від міста та відповідних класів його суспільства. Недарма такі блоки-домки вважаються сільським варіантом „прибуткового“ дому та „панських“ особняків (відомий „домок“ Галагана та інш.).

В порівнянні з тим, що ми говорили про однорядову камерну хату з сільським двором, домок, як ширший за неї (не менш як у $1^{1}/_{2}$ рази), менш вигідний при розташуванні його на земельній ділянці (звичайних розмірів); в ньому погіршуються умови спостереження за господарством з одного помешкання і т. п. В усякому разі докладно зупинятися на розгляді цього типу та зараз перелічувати його вади чи переваги як взагалі житла тут не місце, бо цим ми вже зачепимо матеріал, що вже більш стосуватиметься спеціального розділу загальної теми—„індивідуального будівництва“. Що ж торкається інших типів, що трапляються в загальному народному вжитку (переважно серед напівселянських прошарків населення), то всіх їх треба розглядати не інакше, як перехідні до вищенаведених, чи випадкові експерименти та збочення, що не є, однак, масовим утвором нашого народу і тому не можуть бути для нас джерелом наслідування, особливо, в вузькому розумінні свого завдання—житла для колгоспника.

Переходячи тепер до розгляду практичних результатів використання нашими архітекторами досвіду народного житлового будівництва, проектів колгоспних жител для України, зупинимося на тих роботах, які найбільше заслуговують на увагу. Але й тут нам доведеться зазначити, що більшість проектантів не тільки не розрізняє придатності тих чи тих взірців з побутової спадщини, але будьяк не розмежовує й самих категорій працівників села—колгоспників, робітників, службовців, як то, наприклад, зазначається хоча б в останній постанові РНК УРСР та ЦК КП(б)У про розвиток присадибного садівництва.

Більшість авторів проектів типового житла для колгоспника чомусь на такі міркування не зважає, а в своїх роботах прагнуть до примітивних форм плану-квадрата. Якщо тут має місце своєрідне „використання“ форм народних жител, давно, проте, віджилих, дійсно квадратних чи круглих, в силу своєї однокамерності (стебки, коші), то такі товариші дуже помиляються (Захарченко і ін.—„АРУ“ № 7 за 1939 р.). Таке надумане скводрачування багатокамерного житла немає нічого спільного з народною архітектурною ідеєю. З переходом до вищих етапів розвитку житла, в народних рішеннях залишалася квадратна форма лише для окремих приміщень, принцип же групування останніх був скоріш по одній, повздовжній осі з охоплюванням поля зору обійстя (див. мал.). При пропонованих же прийомах планування житла, безумовно, зменшуватимуться звичайні розміри приміщень, в той час, як загальний поперечник будови значно перевищуватиме встановлені габарити та порушуватиме протипожежні розриви між будівлями. Ускладнюється й конструкція квадратних будівель при звичайних дахових матеріалах і відповідних схилах даху, не кажучи вже про потребу в кваліфікованій робочій силі.

Другу групу проектів жител для колгоспників складають більш численні праці, автори яких більш виразно користуються планами з сільського будівництва. Але деякі автори „нічтоже сумняшеся“, прямо копіюють ці плани, не розбираючись в придатності тих чи тих взірців для поставленого завдання. Такі, наприклад, проекти Куниці.

Слід зазначити, що подібні „пропозиції“ вже відомі в технічній літературі — досить згадати видання архіт. Д. М. Д'яченка („Будови села“, 1925 р., „Проекти з сільського будівництва“, 1926 р.), якому належить пріоритет такого проектування в „народному дусі“.

Більш докладного розгляду потребують проектні рішення Кас'янова („АРУ“ № 1, за 1940 р.). Перш за все треба відзначити нездоровий характер його критичних прийомів. Сумлінні намагання подібних же авторів дати своє посильне рішення Кас'янов чомусь заплямовує такими словечками, як „відштовхнувся“, „скотився“ і т. п. Що ж до власних проектних рішень житла Кас'янова, то вони не набагато відрізняються від рішень Куниці. Він теж бере за взірець двохрядові міщанські домки або подібні до них типи селянські. Даремно тільки він намагається видати за народний і масовий тип хату на дві половини з однією загальною піччю в сінях. Якщо таку хату й здибав десь наш дослідник, то ясно, що це в кращому разі є приклад унікальний, а тому не масовий.

„Догма“ Кас'янова проста — українське житло (колгоспника), мовляв, повинно бути квадратним та з піччю всередині. Воно не зовсім погано, бо в теплотехнічному відношенні таке житло, особливо взимку, дійсно бездоганне. Як ми вже казали, наші давні предки знали такі форми. Дуже популярні вони і в сучасному особняковому будівництві Заходу й Америки, але для відповідних верств населення. Наша ж вітчизняна історія розвитку народного житла запевняє нас в тому, що такий тип житла для селянина - колгоспника мало „влаштовує“, і тому був вироблений своєрідний тип з відсунутою до напільної стіни піччю. Чому ж від нього зрікатися? Якщо ж проектант настоюватиме на вживанні в центрі свого житла вариcтої печі звичайних розмірів, то він не повинен забувати і про те, як будуть себе почувати його мешканці в літню спеку та при ймовірній наявності комах. В хаті, за проектом Кас'янова, наскрізного провітрювання — цього єдиного бича спеки і мух, немає (в сінях—ніякого, в кухні—ніякого, в житлових приміщеннях в кращому випадкові—кутове). Немає в такому „кінцевому на сьогодні“ (за висловом самовдоволеного майстра) житлі й літніх приміщень (української „комори“, руської „боковуши“), як і немає чомусь вікон в напільній стіні, що завжди орієнтується на північ. До цього слід додати орієнтацію кухні Кас'яновим на палючий захід. Мабуть жартома він рекламує отакі свої рішення як „безпосередньо зв'язані з типами, виробленими народною архітектурою“. В одному хіба випадку це трохи так—в косному тільки пристосуванні глухої напільної стіни. Ця стіна північна, отже холодна, тому не дивно, що селянин рідко наважувався марно охолоджувати її зайвим вікном чи дверима, але в деяких випадках він і тут ламав традицію (відомі віконця з печі, „напільне“ вікно й „городні“ двері в сінях при фронтальному розташуванні хати на садибі).

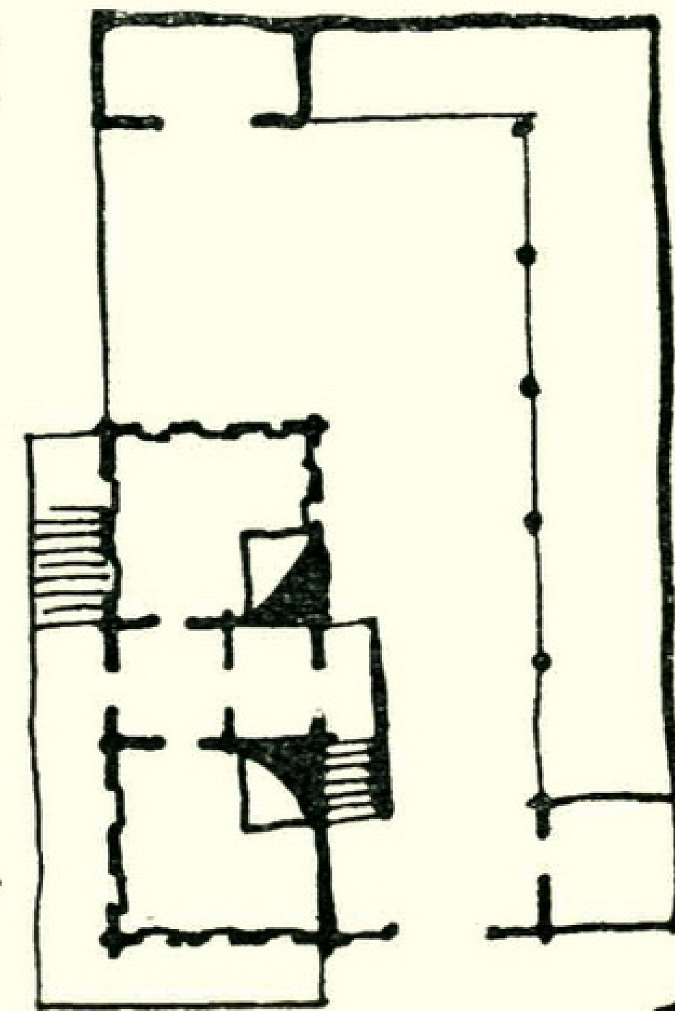
Але досвідчений архітектор і ніби поборник нових віянь в побуті архіт. Кас'янов чомусь... „скотився“ до ролі охоронця „сільського ідіотизму“.

Можна було б ще докладніше зупинитися на недоліках проектів Кас'янова, якби тільки це не викликало у читачів почуття будьякої навмисності. Щоб зробити деякий висновок, ми обмежимося двома остаточними зауваженнями. Житла, які пропонує тов. Кас'янов, не можна відносити до категорії колгоспних, бо вони не пов'язані з двором (про що в нього й мови немає); не розв'язують вони й питання черговості будівництва. Взагалі ці роботи Кас'янова не є творчою переробкою народних рішень.

Але висловлювані нами тут враження від розгляду всіх проектів жител для колгоспників України далеко не є безнадійними. Більш того, ми маємо рішення, що не тільки заслуговують на більшу увагу, ніж це мало місце до останнього часу, але мусять служити першорядним прикладом правильного використання спадщини й дійсно творчого поглиблення народної архітектурної думки. Мова йде про вже згаданий на початку проект архіт. М. І. Сімікина (Київ). Це тим часом єдине рішення, що відповідає всім вимогам до житла колгоспника. В плановому прийомі автор вдало підхопив і розвинув головну ідею народної композиції—бажання охопити житлом терен господарської праці. Тим самим вирішено й питання черговості будування житла. Робітник та службовець зі зростом кількості членів сім'ї може перейти до іншої квартири комунального дому в той час, як селянин-колгоспник зробити цього не може, бо він, так би мовити, прикріплений до свого обійстя. І в проекті архіт. Сімікіна це досягнуто бездоганно. Навіть в окремих подробицях це рішення відповідає всім тим побажанням, які вже наведені були в попередньому аналізі кращих народних рішень, не зважаючи навіть на те, що автор, безумовно, був досить обмежений конкурсним завданням. Вже з цього можна зробити висновок, що й для самого архіт. Сімікина подане ним рішення не є остаточне й вичерпне.

Нам залишається висловити тут надію, що наполегливою працею та товариською допомогою всіх зацікавлених наші архітектори в дальшому подолають усі труднощі і з честю вирішать поставлене перед ними в цій галузі завдання.

План дома - двору руського селянина (по Далю).

Plan de maison-cour de paysan russe (d'après Dall).

3

Проект і натура

М. В. Сдобнєв

З кожним роком столиця Радянської України—Київ збагачується новими будівлями громадського призначення, житловими будинками, школами та інш. Сотні архітекторів і тисячі будівників працюють над реконструкцією міста.

На будівництві наших великих споруд: Раднаркому УРСР, Сесійного залу Верховної Ради УРСР, ЦК КП(б)У та інших громадських будівель архітектор і будівник працювали разом, пліч-о-пліч, між ними був тісний зв'язок, а тому архітектор міг стежити за тим, щоб проект не був викривлений, міг в процесі будівництва поліпшити проект і виправити припущені в ньому помилки.

Більшість будівель, на яких було запроваджено архітектурний нагляд, вигідно відрізняються від тих будівель, які будувались без участі автора проекту. Якщо розглянути недавно збудовану споруду Верховної Ради УРСР, то ми побачимо, що якість внутрішнього оформлення, культура деталей, оформлення фасаду стоять на належній височині, що було відзначено Урядовою комісією, яка приймала цю будівлю. Архітектор і будівники працювали на цьому будівництві спільно від початку будівництва до того часу, як його здали в експлуатацію. Така спільна робота дає великий ефект і цінний досвід як архітектору, так і виробничнику.

Але таких прикладів можна налічити мало. Звичайно, ми спостерігаємо багато фактів, коли архітектор залишається осторонь, а виробничники - будівники, яких ніхто не контролює, дуже часто викривляють затверджений проект.

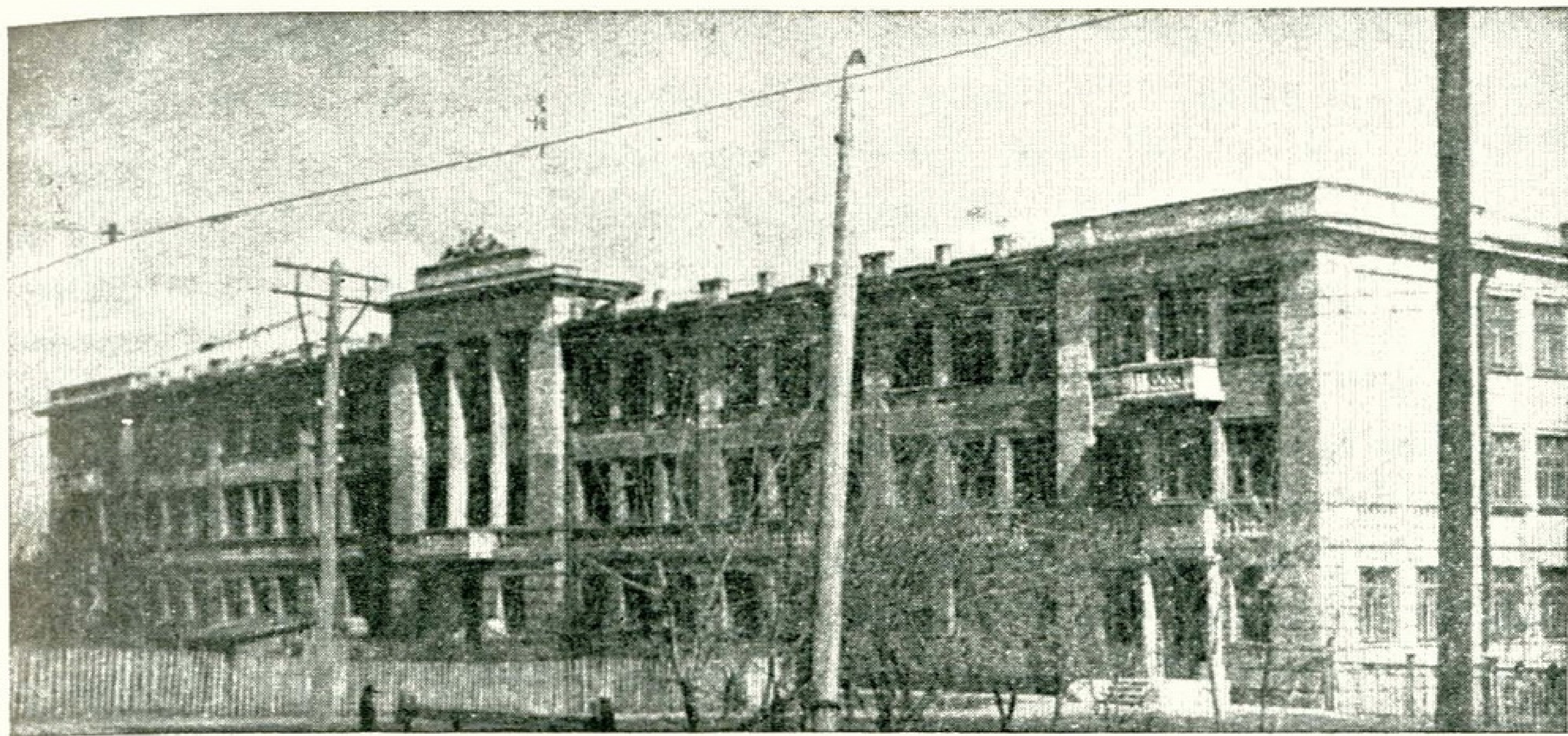
На 1 з'їзді радянських письменників тов. Соболєв сказав: „Нам дано всі права, не дано лише одне право—писати погано". Те саме хочеться сказати і про будівництво.

Жилий будинок на Обсерваторній вулиці (Київ) — приклад неохайного виконання фасаду.

Середня школа по Вишгородській вулиці (Київ). Фасади виконані з різних гатунків цегли і стоять досі неоштукатурені.

Середня школа на Куренівці, по Вишгородській вулиці (Київ). Загальний вигляд.

Ніхто не давав нам права будувати погано, але дуже часто, на жаль, новозбудовані будівлі залишають бажати кращого. Так, наприклад, на Обсерваторній вул., № 3 збудовано житловий будинок „Садовинтресту", який є зразком жахливого ставлення до якості робіт і до культури деталей. Якщо поглянути на затверджений проект цієї будівлі, а потім на те, що збудовано, то ми побачим велику різницю: обгороджування балконів зроблено не по малюнку, який намічався в проекті, і воно справляє випадкове враження; ніші під вікнами поверху прикро вражають своєю порожнечею, тому що не поставлені передбачені проектом балясини; немає також капітелей на пілястрах, які мають в натурі неподобне закінчення; всі карнизи і пояски не мають тягнутих профілей, а замість них проведена груба затирка. Взагалі весь фасад зроблено недбало і неохайно. Єдина річ, зроблена відносно добре і за проектом це — парапетна решітка.

Цікаво відзначити таке явище: на тонкосуконному комбінаті за проектом М. В. Холостенка збудовано два житлових будинки, обидва по одному і тому ж проекту. В натурі вони не скидаються один на одного, так само, як кожен з них зокрема не скидається на затверджений проект. Крім викривлення фасадів і їх деталей, можна спостерігати і такі приклади, коли самий план в натурі не відповідає проекту. Наприклад, житловий будинок на Прозорівській вул. № 33 (кол. будкооп „Сталінка") здано в експлуатацію ще в 1937 р. Тут, за завданням, на 6 поверсі було запроектовано гуртожиток для холостяків, який являє собою коридор з кімнатами по обох боках його. З обслуговуючих приміщень було запроектовано: дві кімнати для підігрівання страв, дві вбиральні, ванна, умивальня і кімната для чистки взуття та одежі. Що ж зроблено в натурі? Для того щоб збільшити житлову площу, одну кухню, ванну, вбиральню і кімнату для чистки одежі та взуття перетворили в житлові приміщення. Таким чином, збільшивши кількість житлової площі, тут в той же час зменшили підсобну площу.

Недостатньою і значно зменшеною проти проекту виявилась також і кухня.

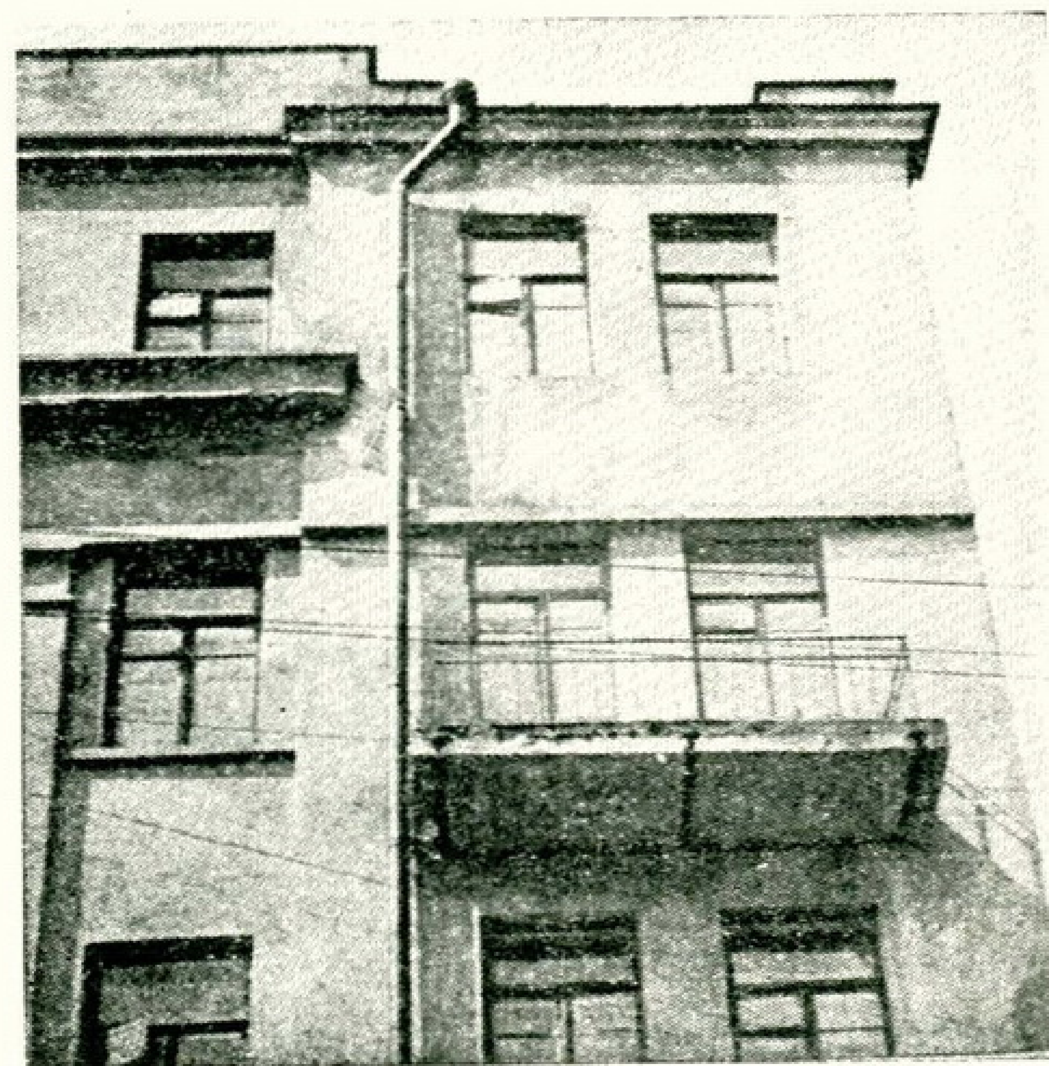
Таким чином, перепланування, проведене в процесі будівництва, створило ненормальні умови для жильців. Все це робилось без участі автора. Останній два рази звертався до будівного відділу міськради, який існував в той час. Звідти надсилались папірці до будівного тресту з вимогою усунути вказані дефекти, але потім цю будівлю все ж прийняли і заселили. Інтересно відзначити випадок, який був під час прийомки будівлі. Всі санітарні вузли (ванни і вбиральні) зроблені не за проектними розмірами; в одному ж місці вбиральня була настільки зменшена, що не можна було відкрити двері, бо перешкоджав унітаз. Але це ані трохи не збентежило виробничників. Вони вирізали в дверях отвір по профілю унітаза і двері стали відкриватись. Це не анекдот, а справжній факт.

Автор звернувся з відповідною заявою в Спілку радянських архітекторів УРСР. Бригада Спілки перевірила зазначені дефекти, але будинок все ж було здано в експлуатацію з тим, щоб надалі всі недоробки були усунені. Але це не було виконано.

На початку 1940 р. президія виконкому Київської міськради затвердила положення про авторський нагляд. Цей захід надзвичайно важливий, він дає певну гарантію в тому, що проект не буде зіпсований в натурі, але для більшого ефекту необхідно було б трохи змінити саму систему прийомки будівель.

Треба, поперше, не приймати будівель з недоробками, бо це привчає виробничників здавати

Житловий будинок на Обсерваторній вул. (Київ). Зразок погано виконаних балконів і штукатурки.

будівлі, не думаючи про людей, які там будуть жити.

Подруге, треба змінити техніку прийомки будівлі. Спочатку будівлю повинен прийняти автор проекту, який підписує акт, а потім виробничники спільно з автором здають її приймальній комісії. Лише при такому положенні можна буде забезпечити необхідну якість будівних робіт.

Потретє. Не можна приймати об'єкту без проведення всіх видів робіт. Так, наприклад, зовнішню штукатурку фасаду часто не роблять зразу і будівлі, здані в цеглі, багато років спотворюють вулиці міста (житловий будинок Наркомзему УРСР на Михайлівському провулку, перша черга житлового будинку письменників, житлові будинки вчителів, плановиків і на Прозорівській вул. № 33, школи будівництва 1935—36 рр. і т. д.), Мало того, що ці будинки мають поганий вигляд зовні, створюється ненормальна експлуатація їх, бо порушується тепловий режим. Адже стіни, зроблені з розрахунку на те, що їх будуть штукатурити, недостатньо захищають приміщення від проникнення холоду.

Виробничники-будівники дуже часто говорять про поганий проект, а архітектор виправдує дефекти будівлі тим, що його проект викривлено. Цьому ненормальному явищу, нарешті, покладе край постанова президії виконкому міськради. Ця постанова позбавляє як будівників, так і архітектора можливості переносити вину на кого б то не було. За будівництво будуть відповідати і виробничники і архітектори, які закликані до того, щоб боротись за високу якість будівництва.

Пора з цим покінчити

(З практики надбудов у Києві)

С. Я. Шейх

Надбудови стали в Києві дуже розповсюдженим явищем. Таких надбудов у місті є тепер кілька сотень.

Кілька будівель, в результаті надбудови, дістали цілком належне архітектурне оформлення. В Києві навіть є будівля, яка може служити зразком того, як треба з архітектурного погляду провадити надбудови. Це всім відомий будинок Київського державного банку. Але багато будівель, які і до надбудови мали досить убогий архітектурний вигляд, після надбудови виявились зовсім зіпсованими.

Отже, постає питання: чи брали участь архітектори в складанні проектів цих надбудов та в їх здійсненні? З першого ж погляду неважко переконатися в тому, що архітектори не беруть ніякої участі в здійсненні цих надбудов.

Оформлення надбудованих поверхів, як правило, не пов'язане з оформленням існуючої частини будинку. В кращому випадку це пов'язання має дуже віддалену схожість.

Вінчаючий карниз старого будинку, як правило, залишається висіти на старому місці. Замість того, щоб він був збитий або розібраний, він різко відгороджує верхню і нижню частини фасаду, як окремі, самостійні й різні.

Обробка пройм наличниками і сандриками найвільнішого і різного профіля і виноса. Пілястри викладуються так, що їх дуже важко помітити. Кладка скрізь провадиться без штукатурки, навіть і там, де вона необхідна.

Все це справляє тяжке враження. Всіх дивує, чому це робиться в Києві, в місті, яке чарує нас своєю природною красою. Як це можна припустити? Чому до цього часу в місті немає установи, або особи, що стежила б і не давала змоги господарювати тим, хто псує гарне місто. Адже надбудови також входять в архітектурний ансамбль забудови, відображають ріст міста сталінської епохи. І ніяк не можна в цій галузі роботи припустити просування підрядницьких „стилів" старого часу.

Гонитва за надбудовами, як дешевим будівництвом, зрозуміла і припустима, але з обов'язковою умовою, щоб вона поліпшувала, а не псувала будівлі і вулиці, як це має місце, наприклад, по Хрещатику № 12, площі Калініна № 6, вул. Франка № 40 і т. д.

Нема сумніву, що проекти по цих надбудовах подаються в експертно-технічну архітектурну раду більш-менш доброякісні, інакше вони не були б затверджені, але в натурі вони виконуються з неприпустимими відступленнями від проекту в гірший бік.

Розглянемо докладніш надбудову будинку по вул. Франка № 40. Будівля двохповерхова, з жовтої цегли, з рустованими виступами — розкріповками в центрі й на кінцях. У виступах розташовані хо-

рошої пропорції парні вікна, оброблені наличниками і сандриками. В стінах, між виступами, міжвіконні простінки оброблені як пілястри, на які спираються широкі профільовані архівольти, що облямовують напівциркульні вікна. На фасаді є один балкон з хорошими штахетами. Композиція фасаду справляє добре враження.

Надбудову зроблено з червоної цегли, рівними стінами. Старий карниз розібраний, бо він був високий і попадав у віконні пройми надбудови, замість карнизу в надбудові випущено в один рядок торчком червоні цегли. В надбудованому поверсі повісили три аляпуватих балкони.

Фасад будинку зіпсований. Придумати щось гірше цього неможливо.

Візьмемо далі будинок № 6 на площі Калініна. Двохповерхова оштукатурена будівля. Внизу — торгові магазини, вгорі житло. Архітектурна обробка фасаду з претензіями на Ренесанс. Непогані ренесансні наличники вікон, ліпний антаблемент з трігліфами і кілька зіпсованих ремонтами пілястр. Будівля ця до надбудови не вирізнялась якимись достоінствами, а після надбудови стала просто потворною. Ця надбудова проведена цеглою — звичайною і пустотілою. Висота надбудови занижена. Пілястри викладені багато ширше, ніж в нижньому поверсі. Карниз знято, але трігліфи частково збиті, частково залишились на місці. Над надбудованою частиною карнизу не зроблено.

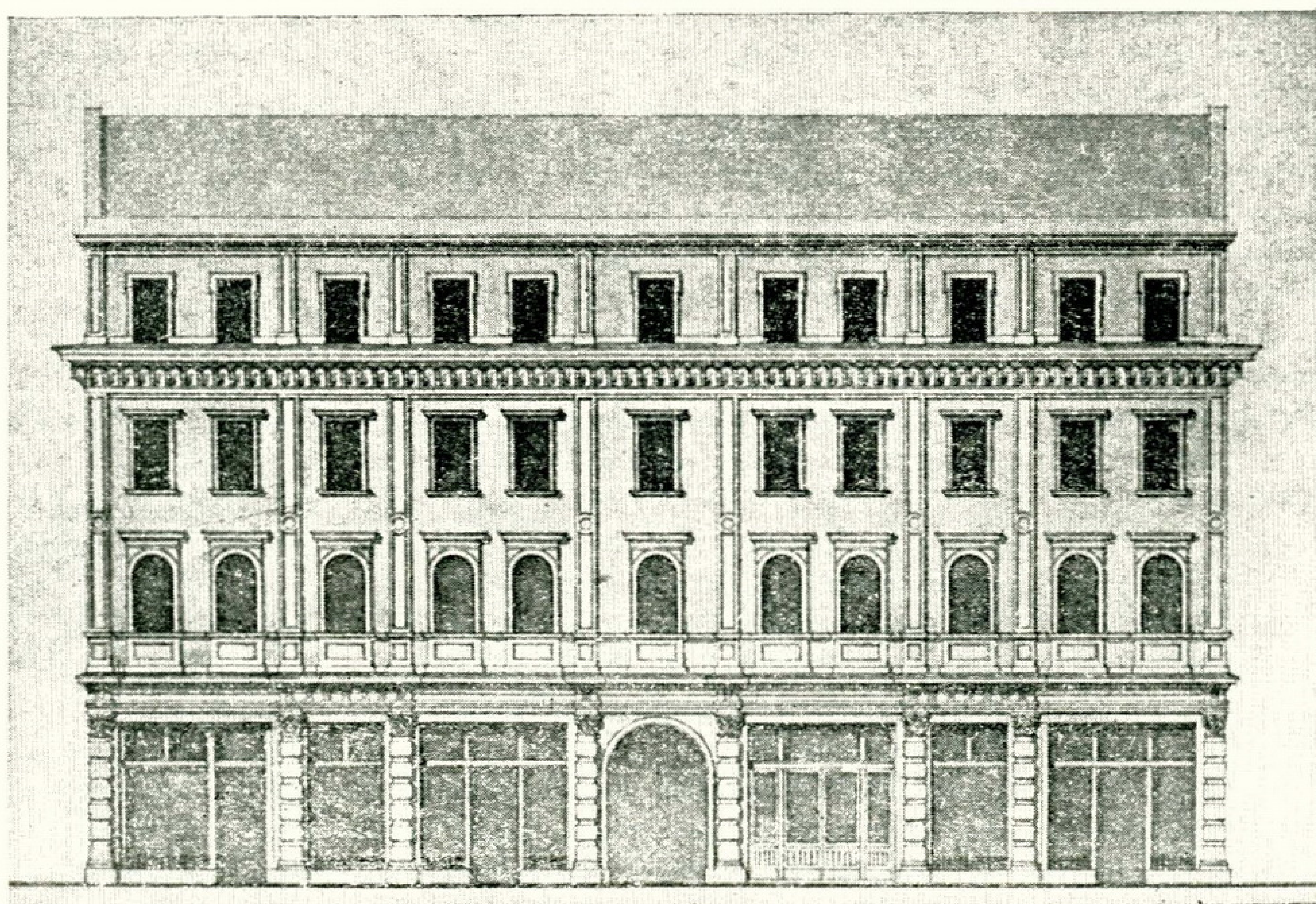
Будинок на Хрещатику № 12 являє собою 3-поверхову оштукатурену будівлю. Внизу — торгові магазини, вгорі — житло. Фасад будівлі вирішений в хороших пропорціях, у близьких до ренесансу формах (автор — О. В. Беретті). Пройми оброблені наличниками, площина розбита пілястрами. Вінчаючий карниз крупного виносу і високого складного профілю.

Надбудова проведена в один поверх цеглою різного кольору. Стіни надбудови розбиті пілястрами, які мають відповідати ордерним пілястрам нижніх поверхів. Надбудова закінчена високим карнизом, з крупним виносом. Старий карниз також залишений на своєму місці. Вся надбудова вийшла чужою, задавленою новим і старим карнизом і не зв'язаною з загальною масою будинку.

Неграмотно виконано надбудову житлового будинку № 5 по вулиці Леніна. Основна будівля 2-поверхова. Кладка стін під розшивку. Стіни рустовані. Фасад рішений в приємних формах з пілястрами.

Надбудова в один поверх зроблена з звичайної і пустотілої цегли. В деяких місцях цегла вкладена порожнинами назовні. Стіни надбудови рівні. Старий вінчаючий карниз розібраний, а пілястри нижніх поверхів повисли капітелями в повітрі.

Щоб припинити в дальшому таке неприпустиме становище, необхідно терміново встановити архітектурно-будівний нагляд за надбудовами, притягти до цієї справи міського і районних архітекторів. Необхідно підвищити увагу архітектурної громадськості і відповідних органів міської ради депутатів трудящих до надбудов.

Надбудова будинку на Крещатику № 12.

Surbâtisse de maison au Krechtchatik № 12.

ПРОТИПОВІТРЯНА ОБОРОНА МІСТ

Повітряне бомбардування міст і руйнувальна дія авіабомб

О. К. Шпольський

Великий матеріал в питанні руйнувальної дії авіабомб на споруди дала війна в Іспанії. Одним з міст, яке в повній мірі спробувало руйнувальну дію сучасної бомбардувальної авіації, є Барселона.

Барселона складається в основному з цегляних будівель. Для бомбардування цього міста застосовувались, головним чином, бомби вагою в 100, 200, 300 і 500 кгр, а також і дрібні фугасні бомби, що призначались для поразки тих, хто тимчасово переховувався в щілинах (траншеях). Бомби із сповільненою дією, вибухаючи, утворювали великі воронки глибиною в 7 м, а бомби з негайною дією — воронки глибиною не більше 1,2 м.

Фугасні бомби сповільненої дії, попадаючи в великі цегляні будівлі, пробивали 6 поверхів і вибухали в підвалі, в результаті чого будівлі зовсім руйнувались. Були випадки, коли бомби, попадаючи в 7-поверхову будівлю, вибухали в 3-му поверсі, в наслідок чого нижні поверхи руйнувались під вагою уламків. Одна 500-кілограмна бомба легко руйнувала дві 7-поверхові будівлі. Отже, сучасні авіабомби вільно пробивають наскрізь будівлю в 24 м заввишки.

В Барселоні також застосовувались бомби в 100, 300 кгр, які мали недостатню пробивну силу. Воронки від них були зовсім малі, зате вибух їх надзвичайно сильний. Від вибуху стелі, стіни, перегородки в будівлях руйнувались, двері і вікна відлітали на сотні метрів вбік, балкони обвалювались.

При вибухові авіабомб осколки вражали людей на відстані 360 м, легко проникали через 23-сантиметрову цегляну стіну (вибух діяв на відстані 15 м). Бомба вагою в 200 кгр. (осколкової дії, вибухаючи, на відстані 15 м руйнувала: м'яку сталь — 4 см, цегляну кладку на цементному розчині в 34 см, бетон — 33 см, спеціальний залізобетон — 25 см і шлакову засипку між двома листами хвилястого заліза — 61 см.

Коливання грунту в результаті вибухів руйнувало фундаменти будівель, а також підземне господарство міста: водопровод, каналізацію, телефонний зв'язок і інш.

Більшість вбитих і поранених в Іспанії були в результаті обвалів будівель, які руйнувались від повітряної хвилі або прямого влучання бомб, ховаючи при цьому під собою населення.

Вага запалювальних бомб 10—27 кгр.; ці бомби здебільшого не викликали пожеж, бо в Барселоні більшість будівель була з вогнетривкими перекриттями. Застосовувались також бомби запалювальної дії з армованими наконечниками для кращого пробивання перекрить. Запалювальна бомба горить 3—10 хвилин при температурі 3000°. Досвід показав, що такі бомби гасити дуже важко. В іспанських інструкціях рекомендувалось не підходити до горящої бомби ближче 3—4-х м, щоб не загорілась одежа. Там же зазначалось, що фрагменти терміту розкидаються в усі боки і продовжують горіти без полум'я, являючи собою нові, приховані джерела вогню.

Розглянемо нижче найхарактерніші види руйнувань конструкцій, які мали місце в Барселоні:

1. Так зване, повне руйнування конструкцій. Конструкції валяться самі по собі, при цьому сталь робиться пластичною і досить легко сколюється або тріскається без істотного подовження.

2. Повторне пошкодження робиться від струсу. Кам'яні, цегляні або бетонні тонкі стіни не витримують тиснення. Але на відміну від руйнування, викликаного безпосереднім вибухом, при руйнуванні від струсу матеріали розсипаються. При цьому в бетоні (в залізобетоні) і в кам'яній кладці великі шматки відкидаються набік.

3. Дрібніші частини конструкцій набувають досить значної швидкості і відлітають на більші відстані. Ці частини можуть пробити гіпсові або фіброві перегородки, дерев'яні підлоги, двері й вікна, вони завдають серйозних пошкоджень рамним конструкціям або товстим стінам. На відстані 27,5 м жорсткі уламки пробивали чавун товщиною в 9,5 м/м. Дія вибуху — до 730 м.

4. Найнебезпечніше для будівель — руйнування їх опорних частин. При такому явищі одночасно руйнувались дахи, стіни, перекриття, які моментально втрачали свою опору. Стіни виштовхувались назовні балками перекрить, бо при руйнуванні останні „працювали" як важелі.

Руйнувальна дія вибухової хвилі в великій мірі залежала від тих умов, в яких вибухала авіабомба. Так, наприклад, дія вибуху була ефективніша, якщо проти однієї будівлі знаходилась друга і авіабомба падала між ними. Ось приклад: авіабомба вагою в 1000 кгр. впала на вулиці в 50 м завширшки. Будівлі на цій вулиці були з бутового каменю і мали масивні карнизи і балкони. Радіус дії вибуху розповсюдився на 45—50 м, при чому утворювались воронки в 9 м завглибшки. Будівлі, які стояли близько до місця вибуху, по обох боках вулиці були цілком зруйновані.

Як правило, в Барселоні менш постраждали каркасні споруди, ніж звичайні, безкаркасні.

Великий район Берселонетта з 30 тис. робітничим населенням був майже цілком зруйнований; тут впадав в око особливий контраст при порівнянні між пошкодженнями в каркасних і безкаркасних спорудах.

Риночний холл Барселонетти перекритий похилим дахом, що складається з стальних ферм на чавунних колонах. Більша частина даху, покритого глазурованою черепицею, засклена. В цей холл влучило дуже багато бомб, але не зважаючи на значні пошкодження, каркасна конструкція залишилась цілою, за винятком однієї колони (вона підтримувала кінець даху). Ця колона переламалась надвоє від безпосередньої дії вибуху.

Одна бомба пошкодила ріг залізничної станції і знищила колону, при чому ферма повисла в повітрі.

Досить характерний приклад стався в готелі: бомба влучила в шахту ліфта і розірвалась в самому низу. Цегляна частина будівлі була майже цілком зруйнована, друга частина, яка складалась з чавунних колон і стальних прокатних балок, зберіглася.

Прикладом залізобетонної конструкції, яка випробувала на собі пряме влучання авіабомб, може бути базарний холл, що

складався з подвійних консольних балок, підтримуваних рядом колон (ця система служила для перекриття зал'зничних платформ). Одна бомба зруйнувала балку; ряд сусідніх балок було відкинуто набік, і бомба заглибилась в бетонну платформу на глибину 18 см., а тоді вибухнула. Інтересно, що великі пошкодження були викликані тільки безпосереднім ударом бомби. В кількох місцях бетон відскочив від кутів балок і один шматок, злетівши вгору, пробив наскрізь бетонну плиту, оголивши арматуру довжиною майже в 1 м.

Помічено, що уламки будівель здебільшого падають на певну відстань. Так, наприклад, уламки 4—5-поверхових будинків падали на відстані, як правило, 5—6 м від своєї основи.

Чимало інших прикладів дають право зробити висновок, що шкода, яку можуть заподіяти навіть 1000-кілограмні авіабомби каркасним будівлям, може бути локалізована.

Повторні руйнувальні дії в великій мірі залежать від того, чи зовсім зламані колони, чи тільки погнуті, чи лише відтиснені набік. Можливо, що сейсмостійкі будівлі витримають вибухи бомб.

Елементи каркасу повинні бути зв'язані жорстко, щоб балки могли витримати велике навантаження в тому разі, коли під ними буде зруйновано кілька опор.

Можливо, що цегляні споруди не розвалювалися б так легко, якби в них був відповідний зв'язок балок із стінами. За цієї умови цегляні будівлі могли б мати, мабуть в гіршому випадку, великі щілини. Взагалі, незначні конструктивні зміни підвищили б міцність будівлі в цілому. Треба також відмітити, що устаткування міцного перекриття над високою будівлею для захисту від авіабомб досить проблематичне, але деякі потовщення міжповерхових перекрить зменшили б можливість проникнення бомб всередину будівлі.

Барселона мала сильну протиповітряну оборону, а проте на початку війни, при кожному повітряному нападі ворога, жертви обчислялись сотнями. Але надалі хоч вибухова сила різних бомб подвоїлась, людських жертв майже не було, завдяки налагодженій організованості і сховищам. При бомбіжці страждали транспорт, худоба і той, хто не встиг сховатися в сховищах; наприклад, одного разу при падінні 455 бомб різного калібра за 5 днів було забито—2 чол., поранено—10, забито коней – 20, розбито вантажних машин —1.

Війна в Іспанії ствердила велику надійність захисту за допомогою зенітної артилерії Після 2 тис. нападів на Барселону, в результаті чого було скинуто десятки тисяч різних бомб, газгольдери, газові заводи, електрична станція міста залишились цілими, хоч електростанція мала деякі пошкодження. Все це залишилось цілим завдяки зенітній артилерії, яка не дозволяла аеропланам на цій ділянці знизитися нижче 7500 м, а з такої височини точність бомбардування досить приблизна. Однак, зенітна артилерія не змогла захистити великий населений пункт в цілому.

Помічено, що, наприклад, авіабомба, яка падала з висоти 3,6 км при швидкості бомбардувальника—в 320 км в годину, мав кут відхилення від нормалі 17,5°. Якщо бомба буде скинута з висоти 0,6 км, то цей кут буде дорівнювати 33,6°. Звідси висновок — можливість влучання авіабомб в різні споруди в місті буде більшою, ніж в пере місті, бо в місті більша щільність забудови. Те саме можна сказати і про запалювальні бомби. В іспанських містах були випадки, коли ці бомби відскакували від високих будинків і падали на більш низькі.

Зупинимося на пристосуваннях для захисту населення від авіабомб.

В Барселоні були сховища на 500 тис. чоловік, розраховані проти бомб, і сховища проти струсу і захисту від скалок і вибухової хвилі на міліон чоловік. Відстань між ходами сховищ рідко перевищувала 180 м. Кожне сховище мало кілька входів. Практикувався такий прийом: на глибині приблизно в 14 м під будівлями всередині периметра житлового кварталу прокладувався тунель в вигляді прямокутника з доступами в нього з боку бруку. Два поперечних тунеля з'єднували хрест-навхрест боки прямокутника. Будівлі, які знаходились над цими тунельними сховищами, створювали додатковий захист. Сховища, які проходили не під забудованими ділянками і мали недостатню захисну товщу, перекривались шаруватими перекриттями (сховища під скверами і садами). Місткість сховищ коливалась від 700—7 тис. чол.

Війна в Іспанії довела, що шаруваті перекриття при меншій затраті матеріалів, виявились більш ефективними, ніж масивні перекриття більшої товщини. Масивні перекриття не можуть вважатися надійним захистом, бо від удару авіа бомби в надто жорстку поверхню може зруйнуватися несуча конструкція Наведемо приклад: перекриття в 1,90 м завтовшки менш ефективне, ніж дві плити, з яких верхня—0,92 м завтовшки, а нижня—0,25—0,31 м, при чому економиться $^1/_3$ матеріалів. Перша плита—тюфяк має призначення затримати авіабомбу, друга сприймає дію вибуху. Треба відмітити, що тюфяк вкладався над заглибленими сховищами в тих випадках, коли захисний шар землі був недостатній. Між плитою і сховищем повинен бути шар землі, приблизно, в 3 м.

Сховища в Іспанії, захищаючи населення від прямих влучань авіабомб, розраховувались на дію бомби вагою в 300 кгр. При останніх бомбардировках Барселони виявилась доцільність зазначених сховищ. Під час п'яти нападів було поранено лише 6 чоловік. Був такий випадок: одна 100-кілограмна авіабомба вибухнула безпосередньо над сховищем, друга такої ж ваги—поруч, при чому ніхто не потерпів від безпосередньої дії авіабомб, але трое були поранені осколками бетону, який відколовся від перекриття. Це сховище, розташоване під землею і посилене ящиками з піском, споруджувалось з залізобетону з контрфорсами по боках. В плані сховище було розбите на лабіринт вузьких коридорів. Одно з найновіших сховищ в Барселоні, призначене захищати населення від тяжких авіабомб, було перекрите трьома залізобетонними плитами. Проміжок між верхньою і середньою плитою заповнювався піском, проміжок між середньою і нижньою плитою заповнювався камінням.

Слід також згадати про тунельні сховища, захисним шаром яких є товща землі. Таких сховищ в Іспанії дуже багато. Переваги тунельних сховищ такі: економічність (порівняно з іншими типами сховищ), достатній захист від важких бомб, незалежність від планування і розташування будівель (остання перевага має дуже велике значення в умовах густо забудованих міст), можливість підземного зв'язку і розгалуження в усіх напрямах, влаштування ходів і виходів в найбільш зручних місцях. В Барселоні тунельні сховища використовувались ще до закінчення їх будівництвом. Від'ємна сторона тунельних сховищ—наявність довгих сходів; через це в Барселоні для того, щоб зменшити глибину закладання тунеля, почали влаштовувати тюфяки. При відсутності тюфяка захисний шар грунту повинен бути не менше 9—14 м. Грунт в 18 м завтовшки був надійним захистом від авіабомб.

Існуючі підземні споруди, як, наприклад, метро, якщо вони залягали на достатній глибині, були переустатковані під сховища. Станції метро, розташовані близько до поверхні, не використовувались, і населення попереджалось про це оголошеннями. В Барселоні вважали, що коли метро має над собою 7 м грунту, то воно дає захист від 300-кілограмної авіабомби. Метро, призначене під сховища, устатковувалось санпропускниками, фільтро-вентиляційними установками і т. п.

В устаткування сховищ входила також електропроводка від сітки і батареї, яка має малопотужний випрямляч для зарядки акумуляторів. В сховищах були: відсік для першої допомоги і для потер-

пілих (своєрідний госпіталь в середньому на 12 чоловік), саперні прилади, які допомагали тим, що переховуються, відкопуватись при зруйнуванні виходів.

В підвальних приміщеннях, які відводились під сховища, уникали тих підвалів, де були труби, бо при струсі і зруйнуванні будівлі труби лопались, що сприяло повному заливанню підвалів. В разі потреби, в сховищі був дренаж або помпи для відкачування води.

Для захисту населення також служили так звані щілини (траншеї). Щілини захищали від повітряної хвилі і осколків. Вони влаштовувались поблизу будинків, які не мали підвалів, на відстані, яка дорівнює висоті будинку з таким розрахунком, щоб при руйнуванні будинку щілини не були завалені. Розмір щілин—2,1 м глибини і 0,6 м ширини біля основи. Місткість однієї щілини — 10 чоловік. Земляний дах в 0,76 м завтовшки перекривався аркушами хвилястого заліза і потім підсилювався шаром щебеню. Стіни покривались дошками або хвилястим залізом, дошки насичувались креозотом і зміцнювались стояками. Довжина траншеї по прямій лінії не більше 5 м.

Як висновок, треба сказати таке: поскільки каркасна конструкція будівлі цілком виправдала себе з погляду ПВО, треба подумати (і розрахувати) про доцільність застосування в таких будівлях сховищ у вигляді вертикальних башт, використовуваних в мирний час під сходові клітки, при чому ці вертикальні башти треба, зрозуміло, відповідним чином конструктивно посилити.

Це сховище треба зв'язати відповідними проходами з кухнею, ванною, вбиральнею, які розташовані в глибині будівлі, що дало б можливість жителям, які знаходяться в воєнний час в сходовій клітці-сховищі, користуватися вигодами мирного часу.

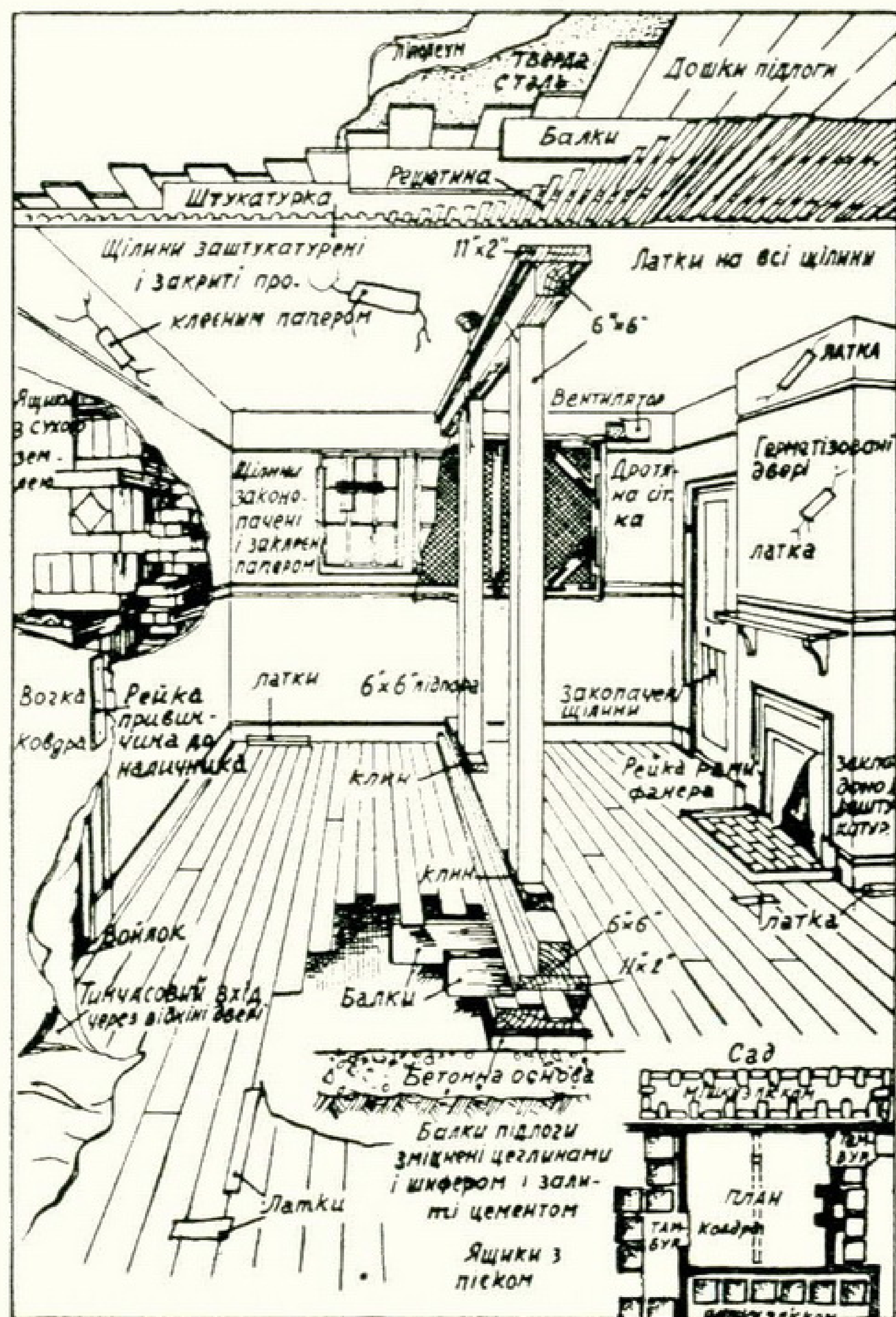
З практики протиповітряної оборони за кордоном

М. В'язьмітіна

За останній час в закордонній літературі з'явилася велика кількість книг і журнальних статтей, присвячених протиповітряній обороні. Особливе значення для архітекторів і будівельників має нещодавно випущений в Англії „Будівний кодекс" про устаткування спеціальних громадських сховищ на фабриках і комерційних підприємствах; в ньому подається цілий ряд стандартних вимог щодо товщини стін і покрівель, навантаження будівель, входів й виходів, місткості приміщень, вентиляційного та сантехнічного устаткування: він містить відповідні рисунки, десяти різних типів сховищ (короткий огляд його змісту надруковано в „Architectura Design and Construction", 1939 р., за травень, стор. 3—4 спеціального додатку).

Цікаві матеріали, що знайомлять з методами конструкції різного типу сховищ та їх устаткуванням, і цілий ряд рисунків та практичних вказівок знаходимо в книзі відомого в Англії спеціаліста з питань протиповітряної оборони, С. В. Гловера „Громадська оборона" (Лондон, 1938 р.). Наводимо деякі з них:

Рис. 1. Влаштування газосховища в невеликому будинку.

Устаткування газосховищ в невеликих будинках

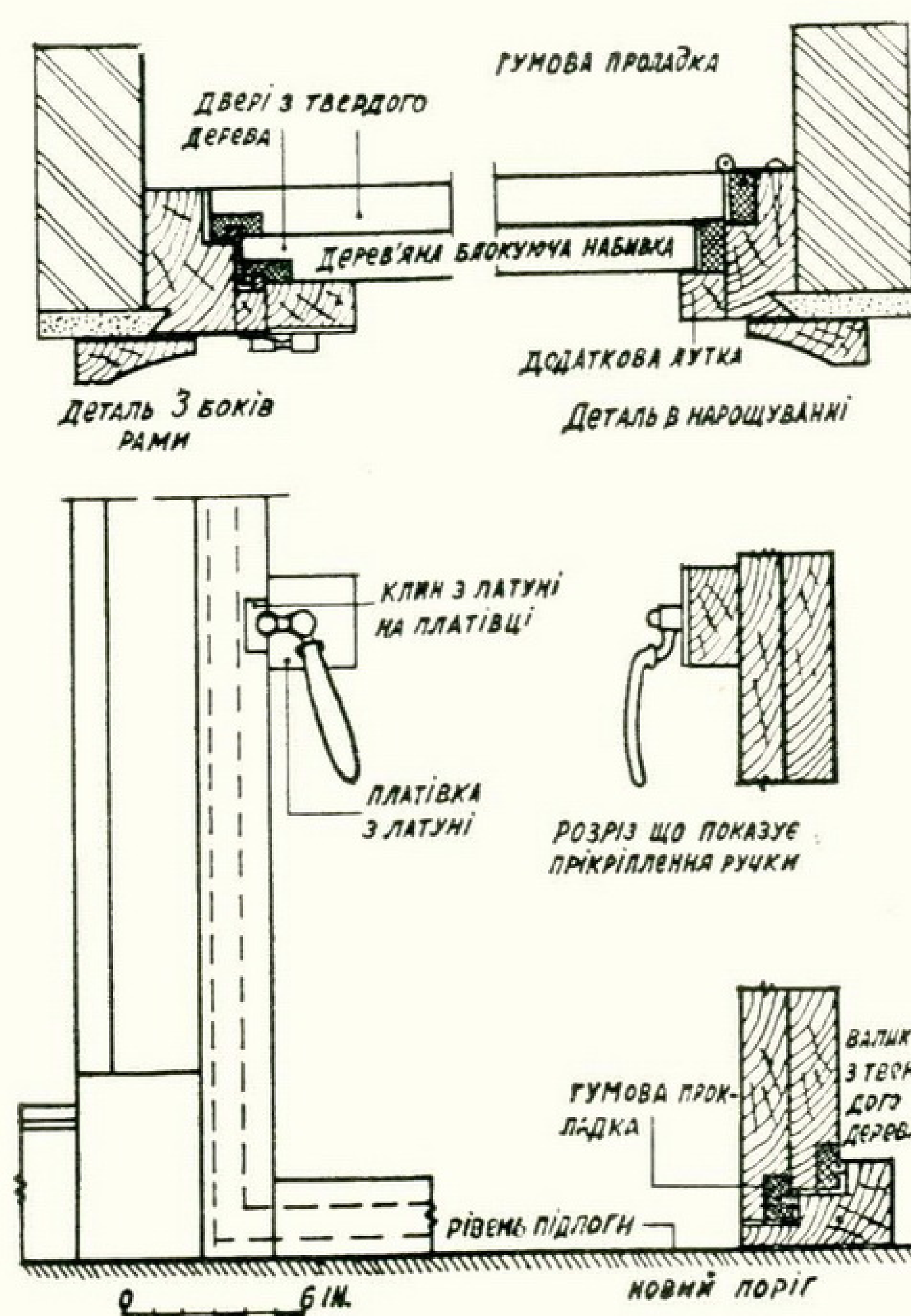
Під час вибору приміщень для газосховищ (рис. 1) треба додержуватись таких вимог.

Газосховища треба розташовувати в підвальних приміщеннях, а якщо таких немає, то в цокольному поверсі. Якщо стіни приміщення, яке знаходиться вище рівня землі, не мають достатньої товщини—їх зміцнюють до висоти в 1,52 м. від рівня підлоги бар'єром з мішків, наповнених піском, або дерев'яних ящиків з землею. Вікна й двері в них захищають спорудженням спеціальних траверсів. Звертають увагу на міцність покрівлі, що повинна протистояти руйнуючій силі уламків, які падають на неї.

Не слід розташовувати газосховище на підвітряній стороні. Головною умовою устаткування газосховища є якнайщільніша його герметизація і законопачування всіх шпар та розколин, що сприяють проходженню отруйних газів.

Підлоги. Найкращим типом підлоги, що не пропускає газів в підвальне сховище, вважають підлогу, яка лежить на бетонній основі й монолітна з нею. Щілини в такій підлозі заливають цементним розчином. Всі розколини по краях підлоги старанно законопачують паперовою масою, виготовленою з розмоченого в гарячій воді газетного паперу, і заклеюються широкими смугами міцного паперу. В нових сховищах підлогу роблять суцільну гумову (або з інших безшовних матеріалів). Вона визначається особливою еластичністю, що захищає її від розтріскування. Таку підлогу можна легко накласти поверх старої, пошкодженої. Осо-

Рис. 2. Обладнання дверей в газосховищі.

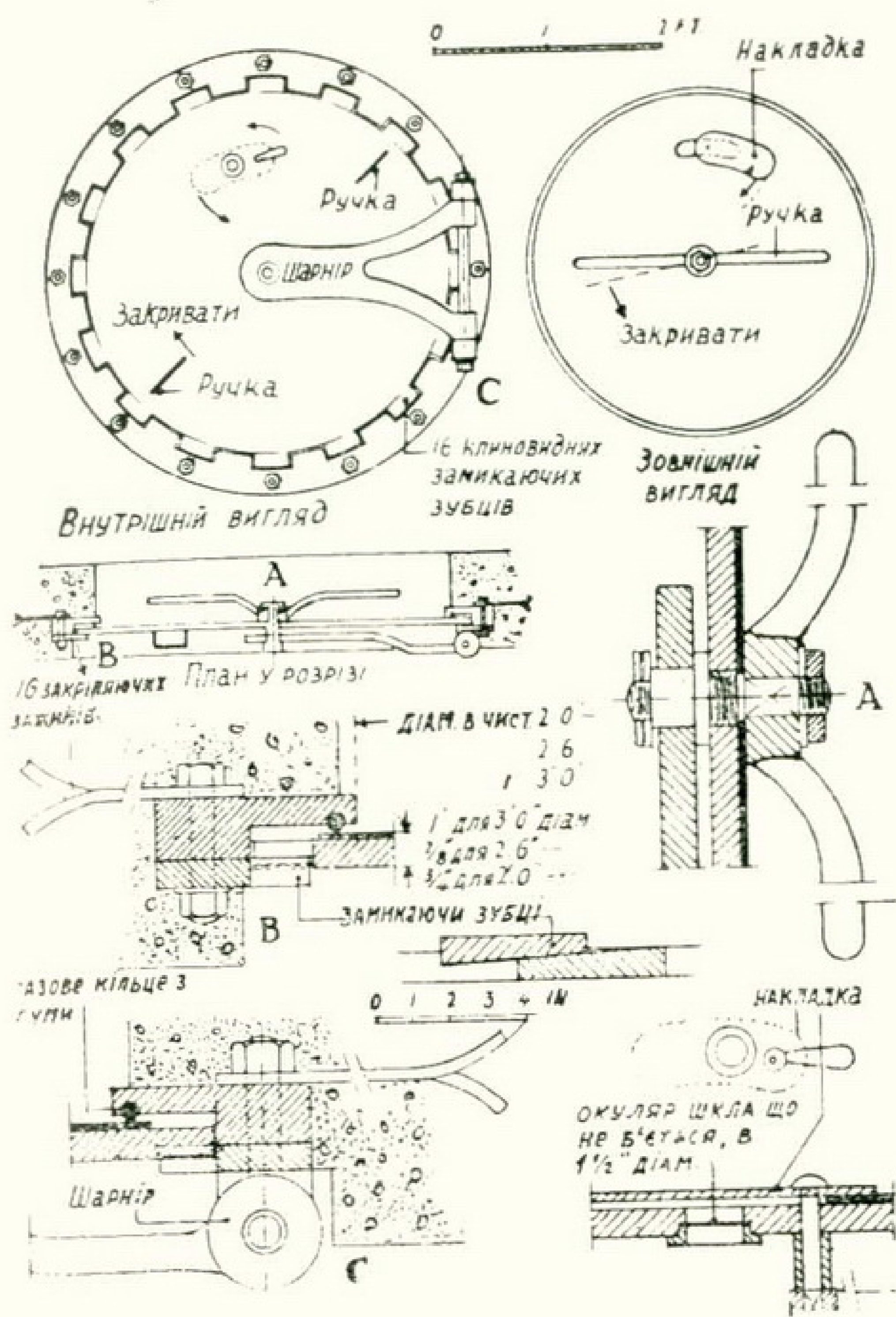

Рис. 3. Зразок удосконалених дверей газосховища.

блива увага приділяється також заповненню і закриттю місць сполучення між підлогою і піччю; законопачуванню навкруги всіх трубопроводів, що проходять через підлогу, і герметизуванню їх замазкою, цементовим розчином та бітумінозною мастикою; затиканню всіх отворів під підлогою міцними втулками. Невеличкі шпари, що їх не можна заповнити паперовою масою, заливають гіпсом. Підлога зі всіма її „латками“ покривається поверх товстим шаром лаку.

С т е л і. В старих стелях пориста штукатурка замінюється новою. Щілини замазуються штукатурною замазкою; вся стеля личкується двома міцними шарами обшивочного паперу і поверх покривається лаком. Нові стелі, які роблять з фанери з метальовою обшивкою, міцно герметизовані в місцях сполучень і знаходження цвяхів, є найкращі і забезпечені від вібрацій.

С т і н и. В підвальних сховищах стіни ще зміцнюють захищеною від газів залізною, або бетонною обшивкою. Сховища, що знаходяться вище рівня землі, вимагають більше уваги. Цегляні стіни повинні бути не менш 0,40 м завтовшки, всередині оштукатурені, оклеєні папером і покриті лаком. Всі пошкоджені зовнішні шви зашпаровуються і покриваються двома шарами швидкотужавного розчину. Бетонні стіни в 0,22 м завтовшки так само штукатурять і покривають папером і лаком зсередини і цементним розчином зовні. Бар'єри з мішків бажано зміцнювати захисною сорочкою з гофрированого заліза.

П е ч і. Печі в газосховищах заповнюються мішками з піском; всі розколини міцно законопачуються паперовою масою; отвір закривають фанерним щитком, прикріпленим винтами. Бажано ще закрити його залізною оболонкою, або сталевим листом і затягнути по краях проклеєним папером та лаком. У нових сховищах печей зовсім не роблять. Всі вентилятори і душники слід заповнити паперовою масою, гіпсом і покрити зверху шаром паперу і лаку.

Д в е р і роблять з гумовими прокладками. Поріг додатково оббивають войлоком. Всі щилини законопачуються гіпсом або паперовою масою, зверху проклеюються смужками паперу і покриваються лаком (див. рис. № 2). На рис. 3 подано найкращій тип дверей удосконаленої конструкції. Примітивною формою захисту від газу є завішування дверей шерстяною ковдрою, яку прикріплюють до дверей на височині 1,52 м від рівня підлоги так, щоб її нижній кінець (що спускається на 0,53 м нижче порога) можна було б піднімати. Ковдру треба зберігати у вогкому стані.

Кожне газосховище повинно мати окремий тамбур (найменша довжина 1,20 м, або 3,0 м в санітарних станціях). Двері в ньому повинні бути добре захищені від отруйних газів і осколочних бомб.

Рис. 7 Загальний вигляд фільтрувально-вентиляційної установки на 43 куб. фут.

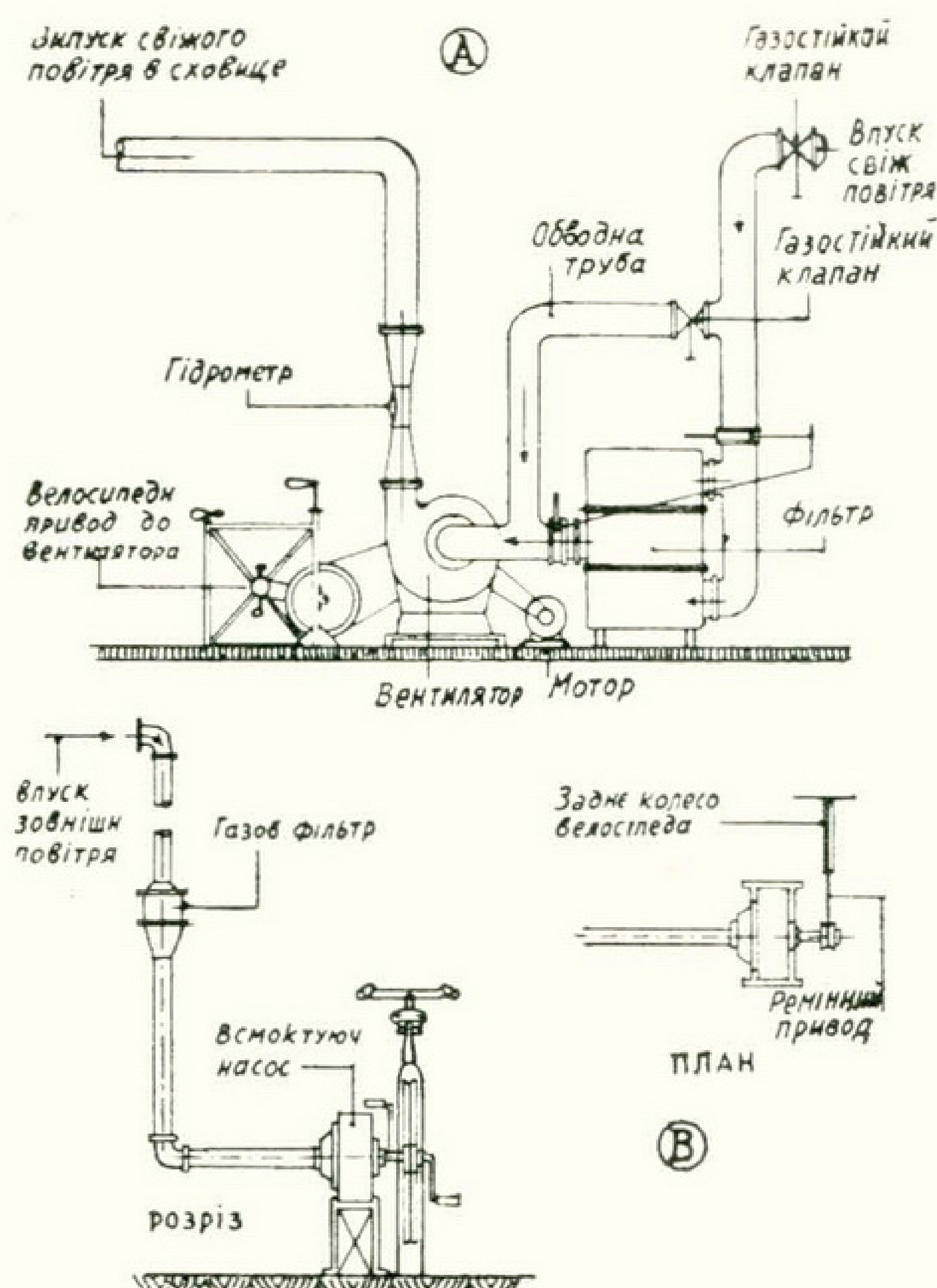

Рис. 4. Схема вентиляційно-фільтрувальної установки.

Вентиляція та освітлення газосховища

У книзі наведено деякі типи вентиляційних установок і подано ряд вказівок щодо них. Головною вимогою до таких установок, що в основному механізовані

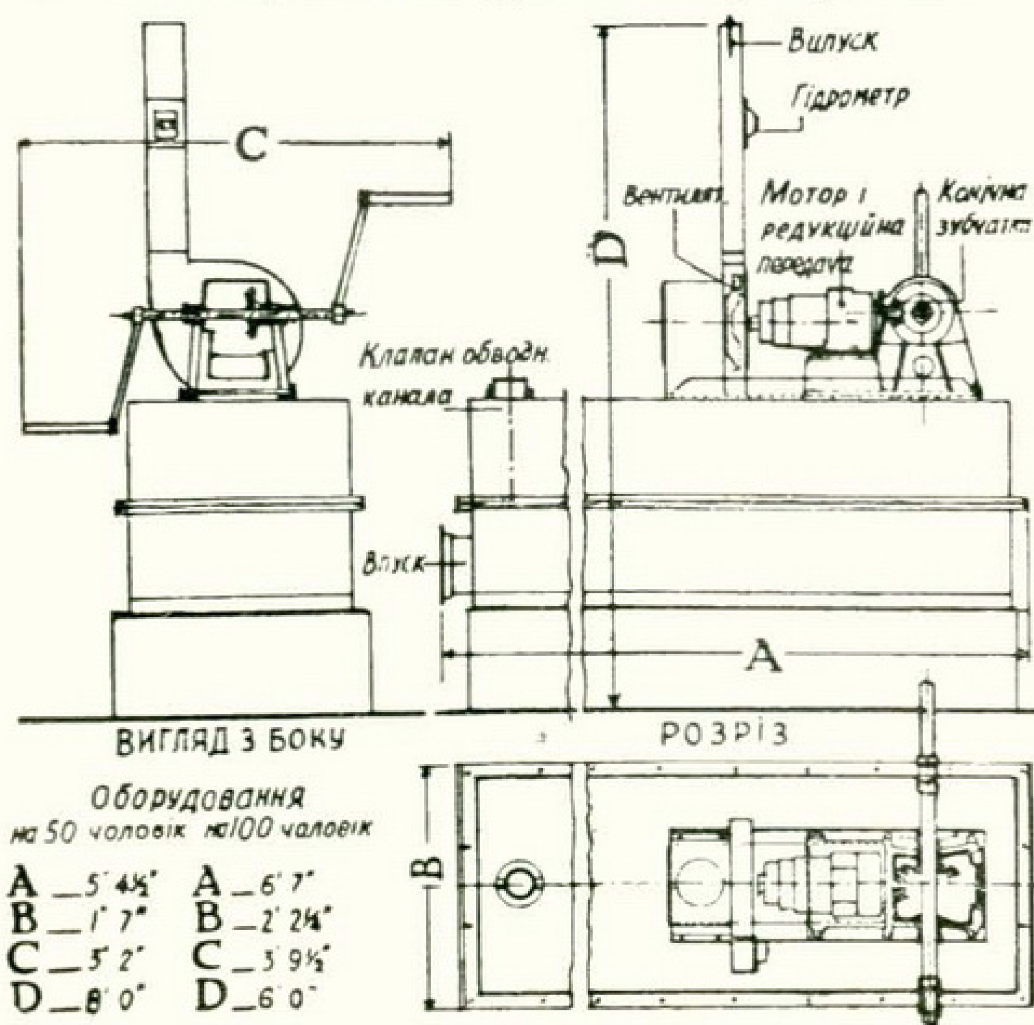

Рис. 5. Схема вентиляційно-фільтрувальної установки з електричним та ручним обслуговуванням.

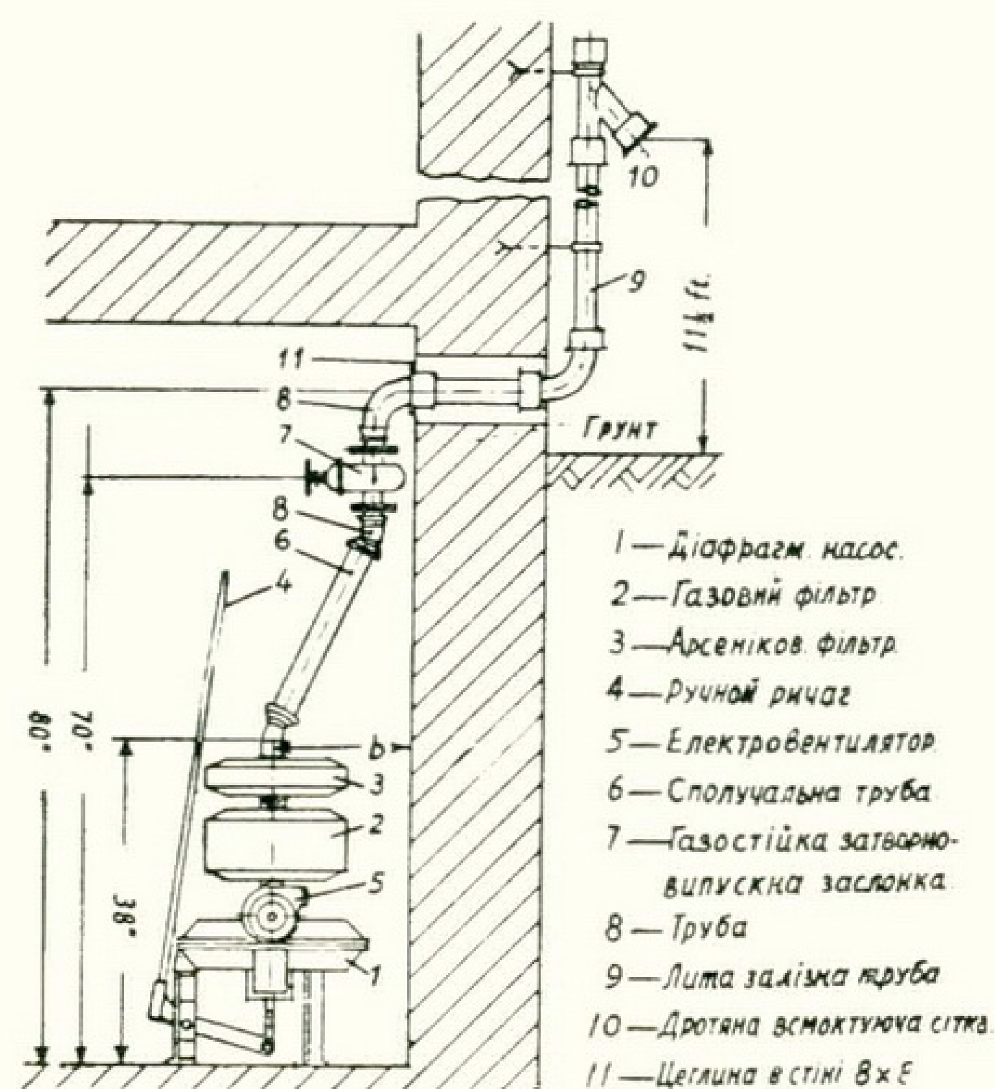

Рис. 6. Вентиляційно-фільтрувальна установка, розрахована на 43 куб. фут. в хвилину.

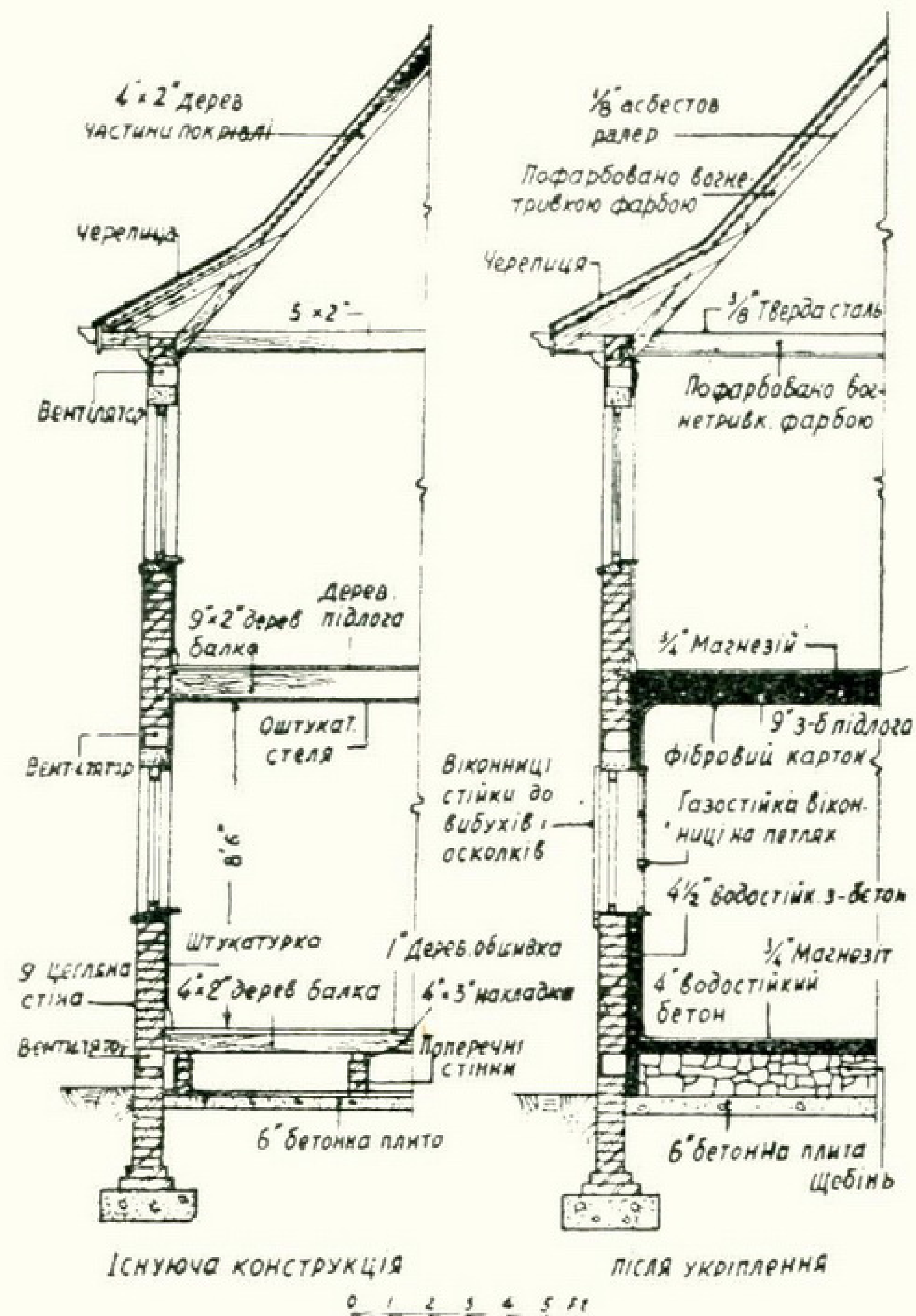
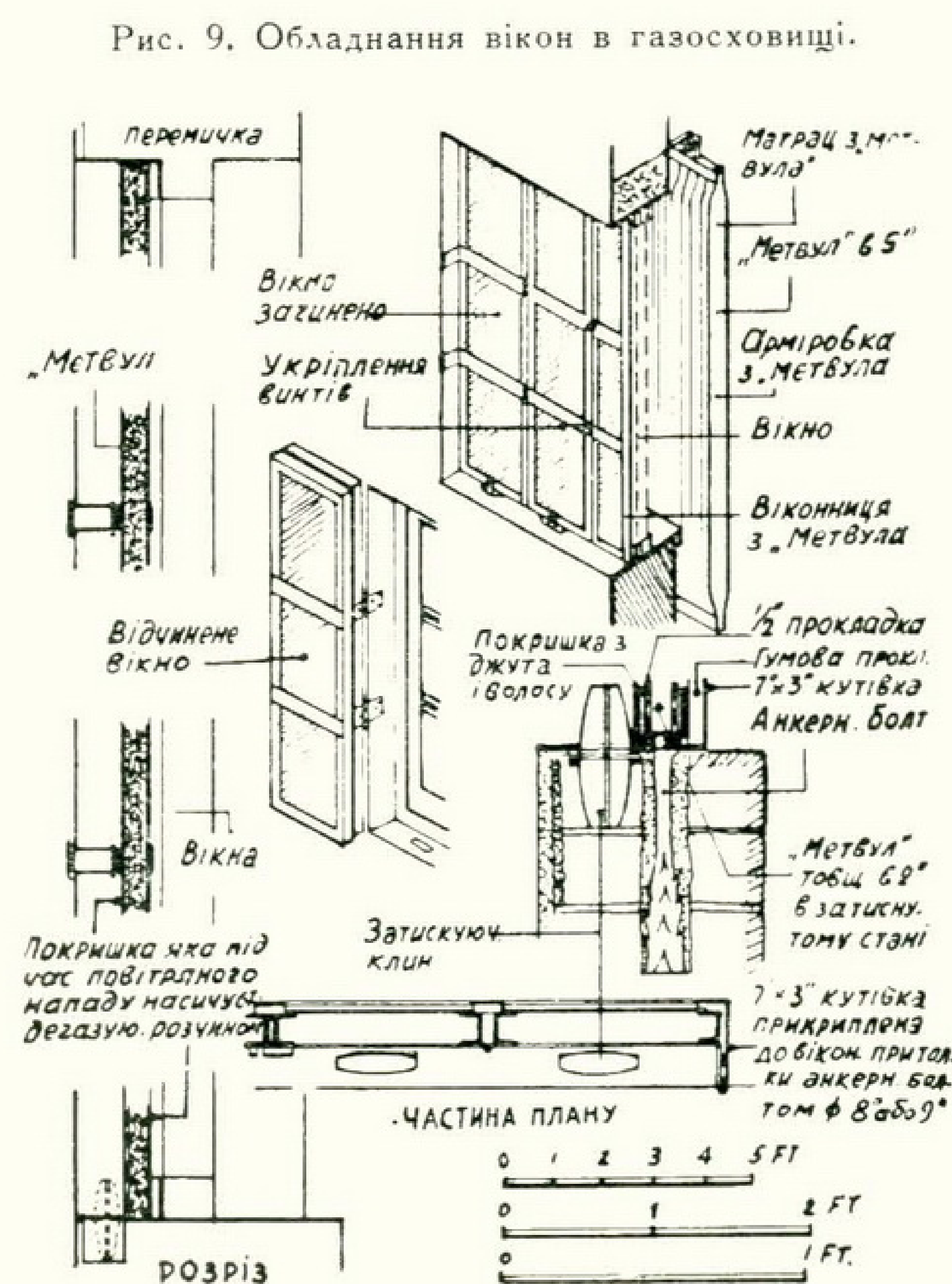

Рис. 8. Пристосування приміщення під газосховище.

є можливість негайного їх переходу на ручне обслуговування, якщо головне джерело енергії зіпсоване. В механізованих вентиляційних установках впускний прийомник повинен знаходитись не менш, як на 9,12 м над рівнем землі.

Так само відповідний фільтрувальний прилад з захищеним впускним прийомником треба встановити як можна вище від землі. В сховищах, що захищають від вибуху бомб та зроблено глибокі під землею, встановлюють витяжні клапани без заднього ходу, вони мають запасний фільтр на випадок зворотного тиску від

Рис. 9. Обладнання вікон в газосховищі.

вибухів. Витяжні і впускні прилади в такому випадку треба розміщувати якможна далі один від одного. На кожну людину, у сприятливих умовах, відводиться 0.54 м² площі підлоги; в надзвичайних випадках цю площу можна скоротити до 0,31 м³. В громадських будівлях в нормальний час, механізована вентиляційна установка дає 27 м³ свіжого повітря на людину протягом 1 години. В газосховищах з фільтрувальною вентиляцією вважають за мінімум 4,05 м³ повітря на одну людину.

Механізовану вентиляційну установку роблять різних розмірів в залежності від кількості людей, призначених до різних типів сховищ. Деякі з них мають ще й допоміжні агрегати, що подають електричне світло і додаткову енергію на випадок потреби. На рис. 4 подана така типична установка. Рис. 5 ілюструє загальні розміри установки, розрахованої на 50 чол. Такого ж типу установки, трохи більшого розміру, роблять і на 100 чол.

Фільтрувальну установку, комбіновану з діафрагмовим насосом, що має ручне обслуговування, бачимо на рис. 6 і 7. Вона має два фільтри в окремих циліндрах, які можна змінювати, якщо вони пошкоджені Це полегшується наявністю затворно-випускної заслонки, що закривається під час ремонту. Якщо встановити спеціальну частину між діафрагмовим насосом і всмоктуючою системою, то апарат можна вживати для вентиляції в нормальних умовах.

Згаданий діафрагмовий насос дуже зручний і рекомендований до вживання у газосховищах. При 35 ручних обертах в 1 хвилину подається 1200 літрів повітря.

Останніми роками звернено також велику увагу на санітарну обробку сточних вод, відповідно до сховищ.

Для освітлення сховищ рекомендується вживати запасні акумуляторні батареї з автоматичним включенням.

Зміцнення будівель з метою забезпечення їх від вибухів запальних і осколочних бомб

Автор книги рекомендує такі заходи для захисту від запалювання:

а) Прокладка з особливо твердої сталі завтовшки 0,02 м (спеціальний вид сталі, що виготовляють в Англії) над підлогою верхнього приміщення.

б) Фарбування дерев'яних частин покрівлі вогнетривкою фарбою. У книзі наводиться щось з 160 хемікалій, якими насичують дерево, щоб зробити його вогнетривким, 35 звичайно вживаних збільшують вогнетривкість дерева до 200° F.

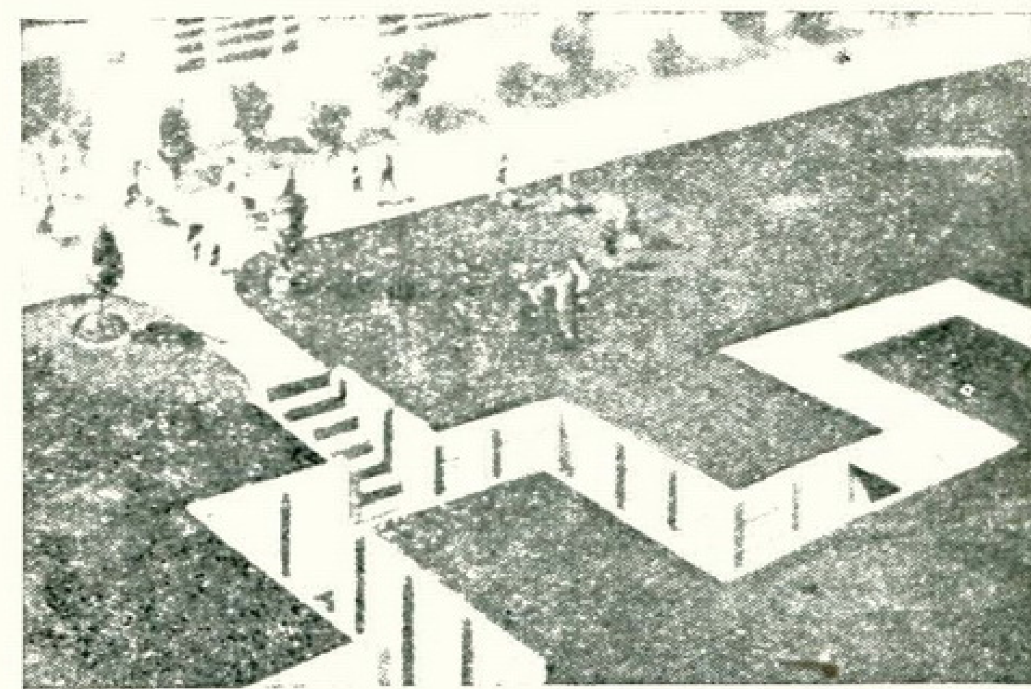

Рис. 10. Підземна траншея, вислана бетонними плитами по залізобетонних рамах.

З хімікалій наводяться такі: моноаммоній фосфат, сірчанокислий аммоній, хлористий аммоній, бура, борна кислота, хлористий цинк, хлористий алюміній, хлористий марганець, сірчанокислий нікель, оцетовокислий кальцій, щавельова кислота, двовуглекислий натрій, кремнекислий натрій, хлористий натрій і сірчанокислий натрій.

в) Прокладка внутрішньої сторони покрівлі азбестовим папером завтовшки в 5,5 мм.

Для захисту від вибухів і осколочних бомб найкращими визнаються такі заходи (рис. 8):

а) Прокладка водостійкого бетона поверх звичайної бетонної основи підлоги (приблизні розміри 3,2 м × 3,2 м) і покриття його шаром магнезиту завтовшки в 24 мм, або іншим безшовним матеріалом.

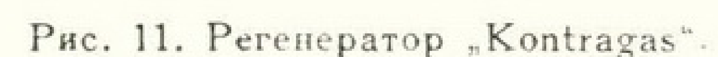
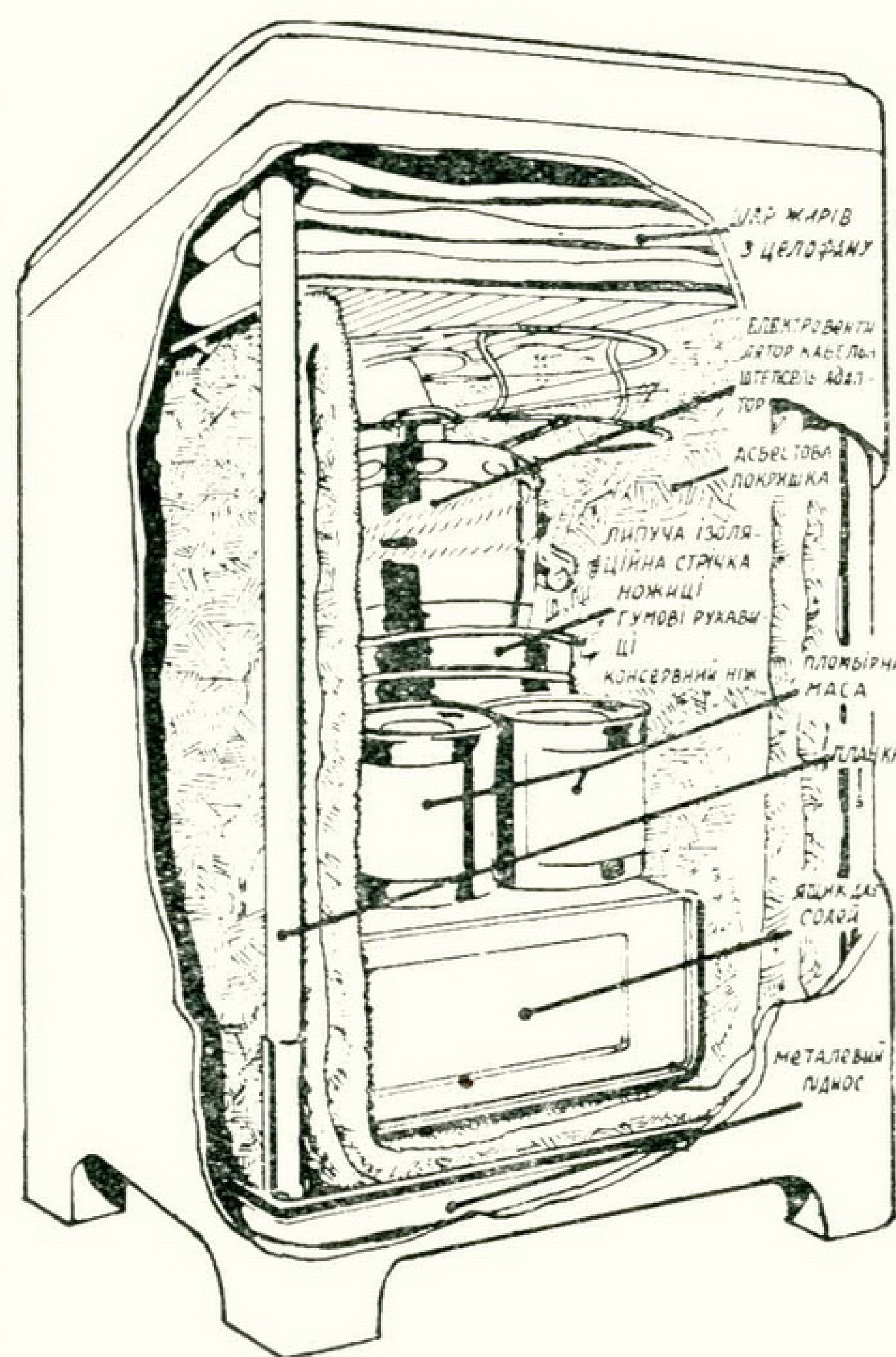

Рис. 11. Регенератор „Kontragas".

б) Утовщення зовнішніх стін до 1,33 м і внутрішніх до 0,40 м і заміна міцним залізо-бетонним шаром знятої всередині штукатурки.

в) Заміна стелі і першої підлоги міцною залізо-бетонною підлогою в 0,40 м завтовшки, накладеною на ізоляційний фібровий картон; зверху вживають магнезит, або іншу безшовну підлогу.

г) Захист вікон відповідними віконницями (рис. 9).

д) Забезпечення сховища відповідними дверима (рис. 2).

е) Забезпечення печі постійною, але портативною кришкою з вентиляційним і фільтрувальним устаткуванням.

Громадські сховища

Щодо устаткування громадських сховищ, то автор підкреслює потребу розташовувати їх в різних місцях і обмежувати кількість людей до 50 чол.

При плануванні й виборі місця для сховищ слід ураховувати різні типи фабричних приміщень. В одноповерхових легких будівлях такі сховища краще всього влаштовувати на відкритих місцях в формі підземних траншей (рис. 10), зверху вкритих бетонними плитами, в багатоповерхових будівлях — в підвальних приміщеннях. Рекомендується також влаштовувати сховища в схилах природних горбів, або пристосовувати для цієї мети купи шлакових відходів, або інших утильних матеріалів; вбудовані в них сховища можна добре захистити сталевою оболонкою. Але з метою зменшення витрат для цих приміщень можна пристосовувати бетонні труби, діаметр. 3,20 м—3,36 м, що мають бетонні стінки, захищені від газів двері і т. ін.

Особливу увагу автор приділяє забезпеченню громадських сховищ технічними вентиляційними установками, які дають 4,05 м^3 фільтрованого свіжого повітря на одного чол. в годину, і можливості їх переведення в потрібних випадках на ручне обслуговування.

Особливий інтерес мають регенератори „Kontragas" (рис. 11), які вживаються для захищених від газів спеціальних палаток, що можна розташувати в службових приміщеннях, госпіталях, польових лазаретах, грузових вагонах, погребах та ін. Палатки можна легко підвішувати до покрівлі або стелі приміщення; місткість їх від 27 м^3 повітря та більше—в залежності від розмірів. Такий регенератор не потребує жодної сторонньої фізичної сили

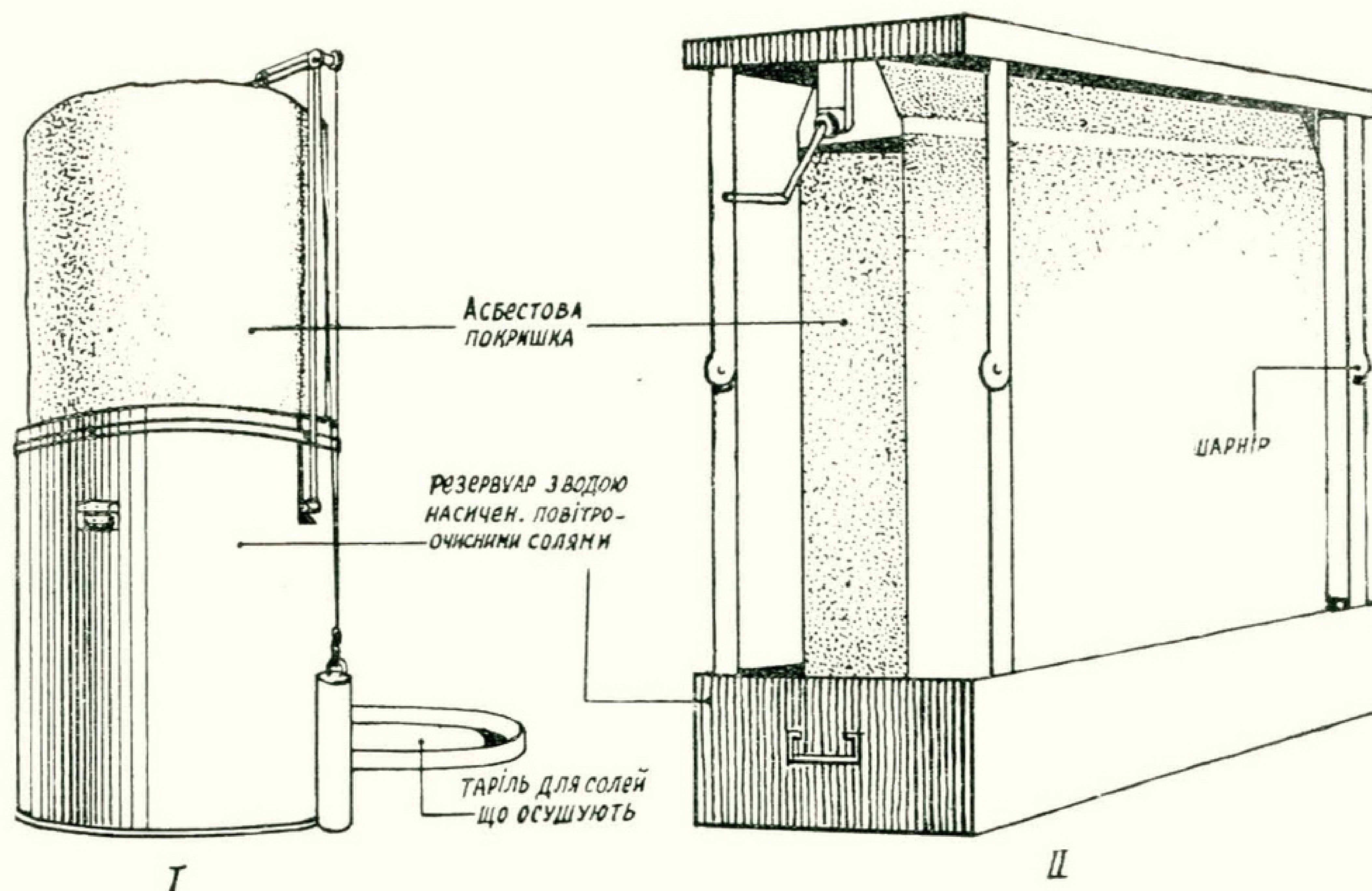
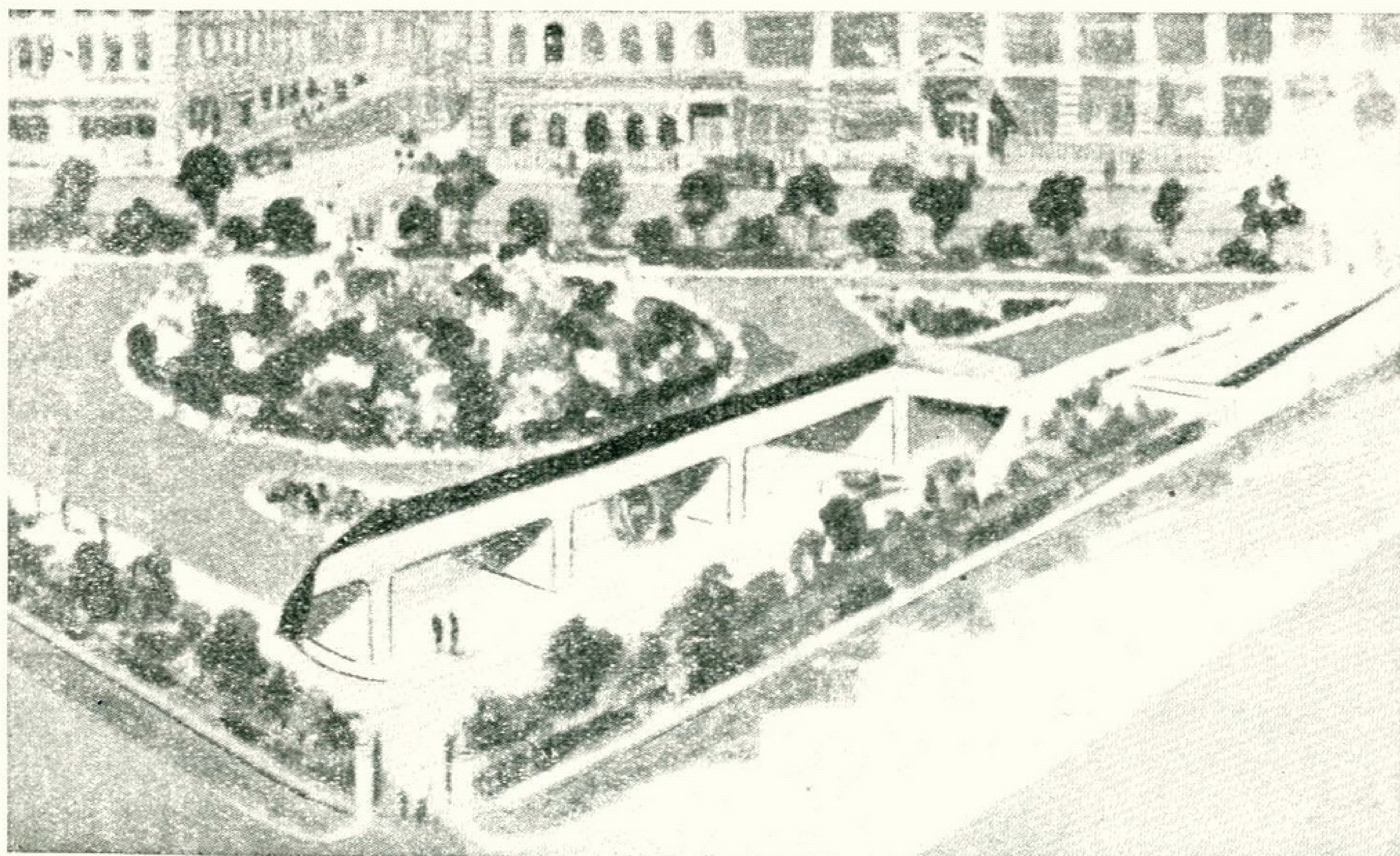

Рис. 12. Регенератор „Kontragas": I — на 6 чол., II — на 12 чол.

Після домішування до води повітро-очисної солі (певної дози спеціально виготовлених хімікалій), він подає потрібну кількість чистого кисню і автоматично вбирає вуглекислий газ. Для невеликої палатки на 5 чол. за 12 год. потрібно 20 пакетів солі; пакет вистачить для 3-х чол. на одну годину.

Якщо нема в розпорядженні описаної палатки, відповідне устаткування (див. рис. 12) вживають у ванних кімнатах. Це устаткування складається з потрібних матеріалів для захисту від газів ванної кімнати, а також потрібних хімікалій, шерстяних ковдр та ін. пристосувань. Це устаткування розраховане на 5 дорослих або на 3-х підлітків і 4-х дітей і діє багато годин. 400 грам „солі" дає 0,081 м^3 кисню, а каустична сода вбирає 800 грам CO_2. У палатці на 10 чол. треба додавати через кожні 20 хвилин 400 грам „солі".

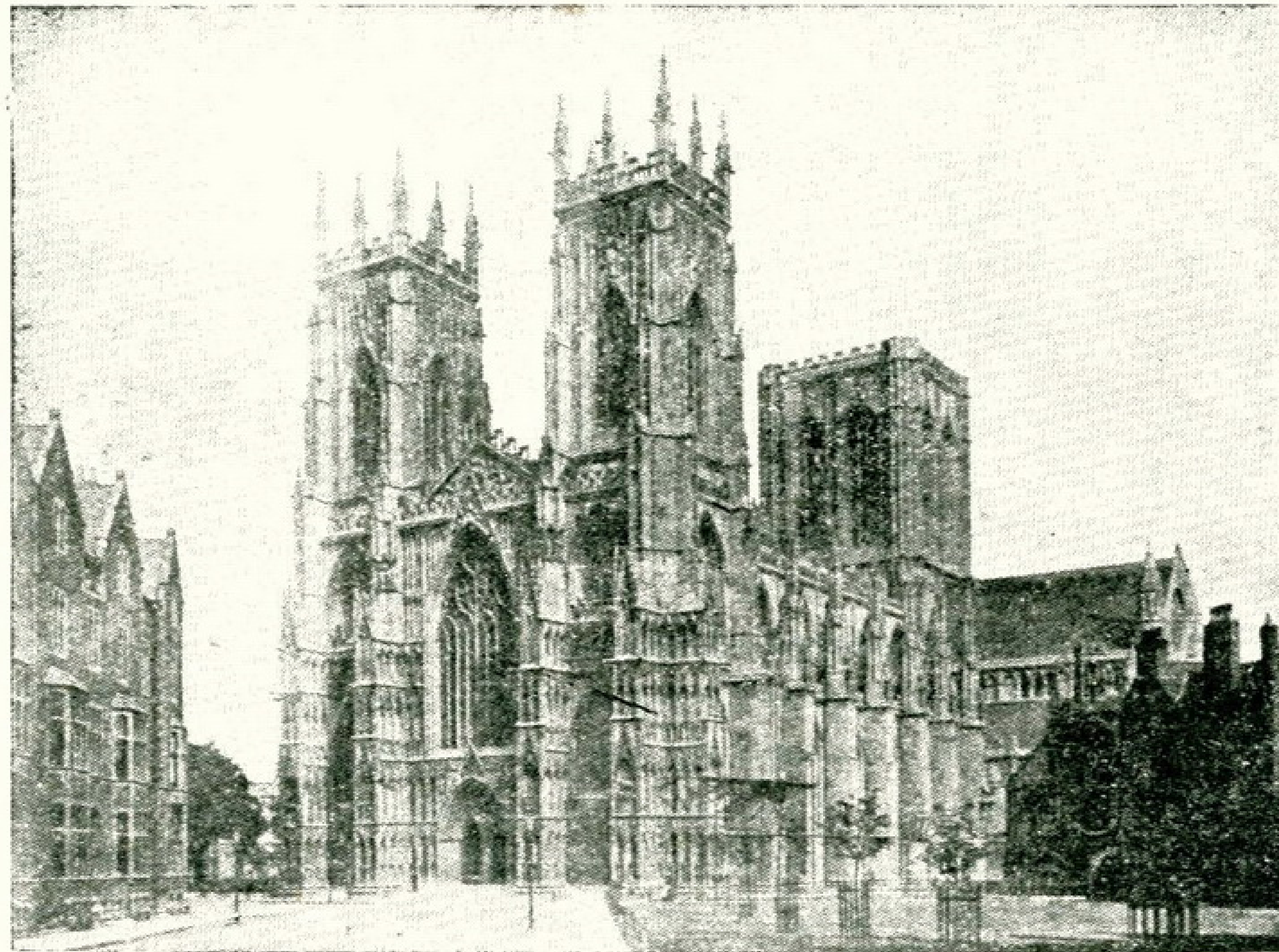
Гараж під міським сквером, який під час війни використовується як газосховище.

АРХІТЕКТУРНІ СТИЛІ

Готика

Проф. С. О. Гіляров

Йорк (Англія). Собор в готичному стилі, XIV стор.

York (Angleterre). Cathédrale gothique, XIV s.

„Середні віки прилучили до теології всі інші форми ідеології: філософію, політику, юриспруденцію, зробили їх підрозділами теології. Тим самим вони примусили кожний суспільний і політичний рух набирати релігійної форми. Почуття мас були вигодувані виключно релігійною поживою; тому, щоб викликати бурхливий рух, необхідно було показати їм їхні власні інтереси в релігійному вбранні". (Ф. Енгельс—„Людвіг Фейербах").

Характер готичного стилю обумовлюється соціальним змістом епохи, яка висунула його. В основних своїх особливостях він склався у Франції наприкінці XII ст., тобто в епоху, яку історики звуть „епохою комунальних революцій". В той час городяни, усвідомивши свої класові інтереси, революційним шляхом завойовували собі місце в системі феодальної державності. Міста, розташовані на землі поміщиків-феодалів і населені переважно ремісниками з оброчних кріпаків, повставали проти своїх сеньорів і, добившись незалежності, організовувались в муніципальні утворення — міські комуни, підкеровані безпосередньо королю. В цю епоху революційного піднесення і виникла готична архітектура.

Об'єктами, над якими спочатку працювала мисль готичних зодчих, були міські собори, але було б глибоко помилковим розглядати це будівництво виключно з погляду культового його змісту. В середньовічній міській комуні собор був не тільки будівлею, де відбувалося богослужіння, він виконував і інші, не зв'язані з релігією, функції. Так, в соборах городяни вибирали міський магістрат, влаштовували театральні постановки (містерії), провадили торгівлю,—тут укладалися угоди між місцевими і приїжджими купцями; тут же йшла і дрібна торгівля з лотків; в соборних підвалах зберігались цінні товари, які належали іменитим купцям; в соборах, нарешті, кілька раз на рік влаштовувались народні свята і гулянки, які супроводжувались розвагами, що не тільки не мали нічого спільного з богослужінням, але набували часом і гостро антирелігійного характеру. Словом, собор середньовічного міста поєднував функції церкви з функціями біржі, театру, ринку, ратуші і т. інш. Лише пізніше ці функції поступово відпадають від собору і переходять до архітектурних об'єктів спеціального призначення.

Але відносно епохи виникнення готичних соборів можна сказати словами Віктора Гюго: „Книга архітектури,—писав він в своєму славетному романі, — належить тепер не релігії, не Риму, вона

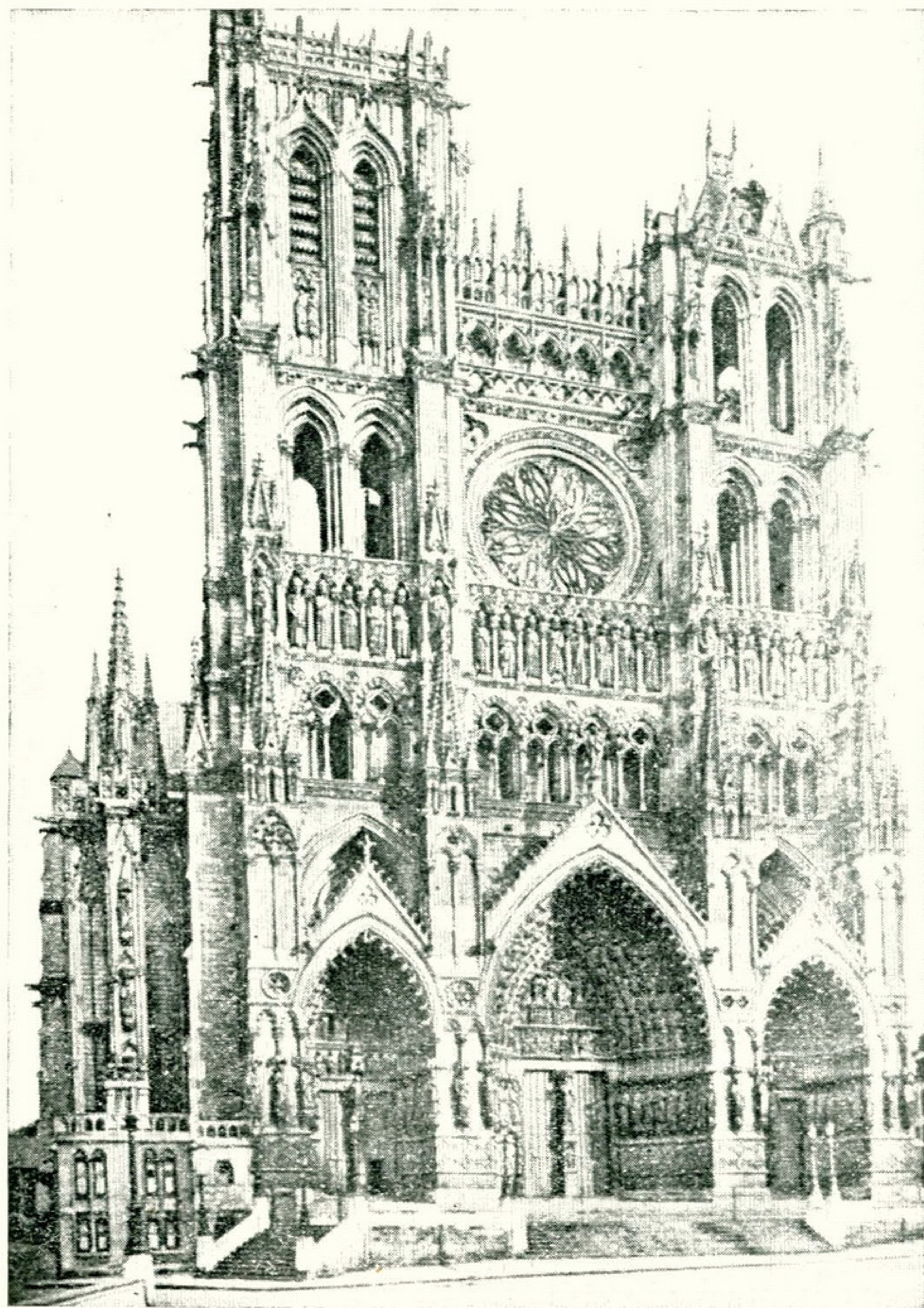
належить народу. В цю епоху мисль, виражена в камені, має привілеї, подібні нашій свободі друку. Ця „свобода архітектури“ сягає іноді дуже далеко. Портали, аркади, іноді цілий храм має символічне значення, абсолютно чуже культу і навіть вороже церкві“.

Універсальний характер соборів обумовив грандіозність їх розмірів, так само, як архітектурні їх конструкції і самий архітектурний їх образ.

Стан інженерно-будівної техніки середньовіччя припускав лише одне рішення завдання перекриття обширних просторів, а саме склепіння. Однак, конструктивні своди, які застосовувались в романському і візантійському зодчестві, не моѓли задовольняти будівників соборів. Розвиваючи дуже великий розпір, такі своди вимагали масивних стін і важких опорів, які завантажили б внутрішній простір будівлі.

Шукаючи відповіді на завдання, яке стояло перед ними, будівники соборів звернулись до стрільчастих конструкцій. Ці конструкції в окремих випадках застосовувались уже і раніш; вони зустрічаються і в романській архітектурі, але лише готичним архітекторам пощастило добути з них максимум робочого і художнього ефекту. Стрільчасті конструкції припускають перекриття порівняно великих площ при опорах, багато менш міцних, ніж ті, які вимагали б циркульні своди відповідного прольоту. При цьому, опори могли бути тим легші, чим крутіше і вище підіймалась крива свода. Нервюрний каркас, також почасті знайомий вже і романській архітектурі, був удосконалений готичними зодчими: замість того, щоб влаштувати каркас на кружалах, почали робити його з підігнаних кам'яних клинців, які держаться не цементною в'язкою, як нервюри романського свода, а силою власного розпору.

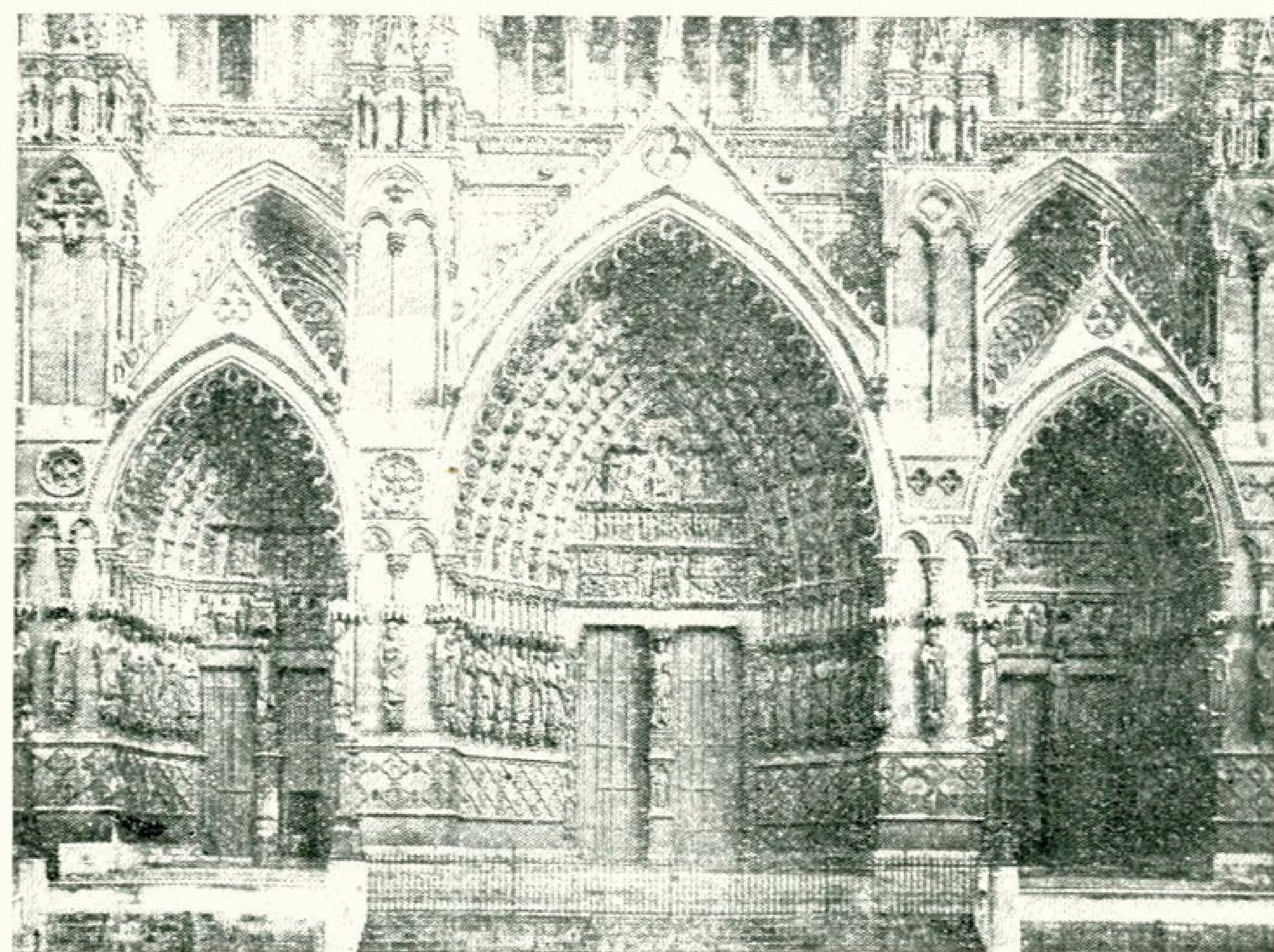
Готичний собор в Ам'єні (Франція), XIV стор.

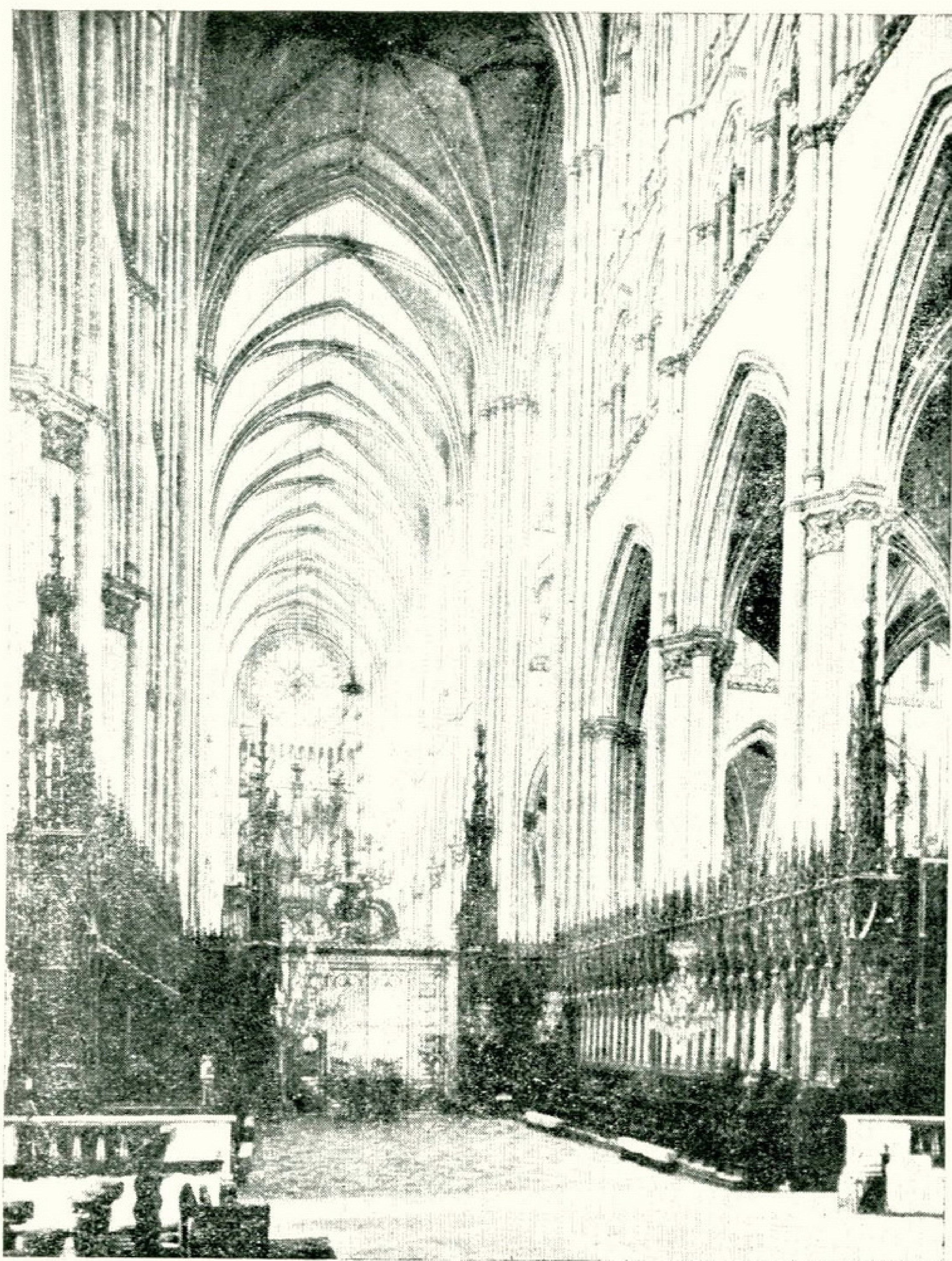
Cathédrale gothique d'Amiens (France), XIV siècle.

Назустріч тому ж завданню розвантаження внутрішнього простору йшла і широко розроблена готичними зодчими система підпорних арок (аркбутанів), що переносили дію розпора арок свода з стовпів, на які спирались їх п'яти, на винесені назовні контрфорси. Для більшої опірності дії бокового розпору арки контрфорсу, які спиралися на них, завантажувалися зверху декоративно троєгованими вишками — фіалами або пінаглями.

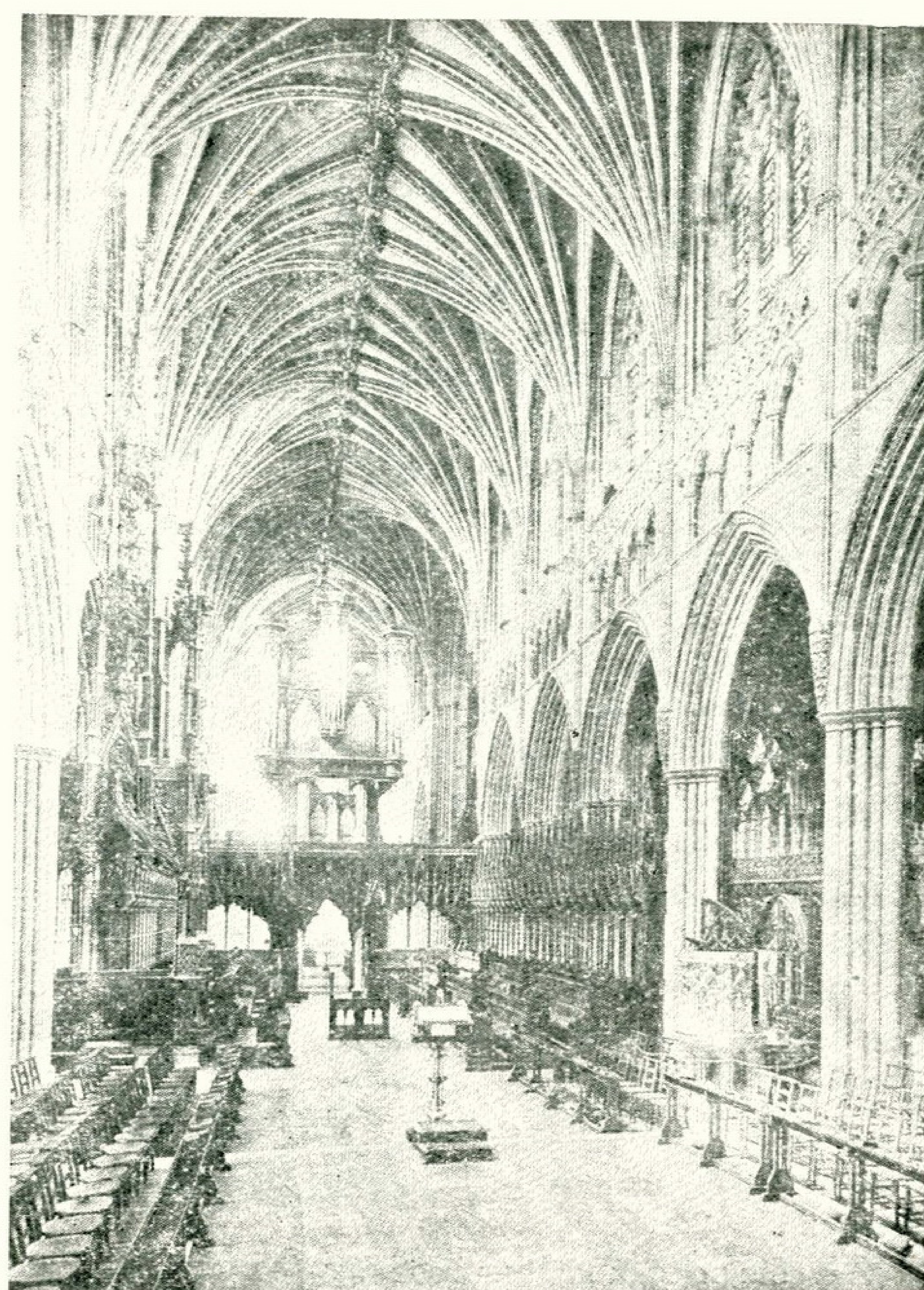
Портал ам'єнського собору.

Portail de la cathédrale d'Amiens.

Інтер'єр ам'єнського собору. Cathédrale d'Amiens. Nef principal.

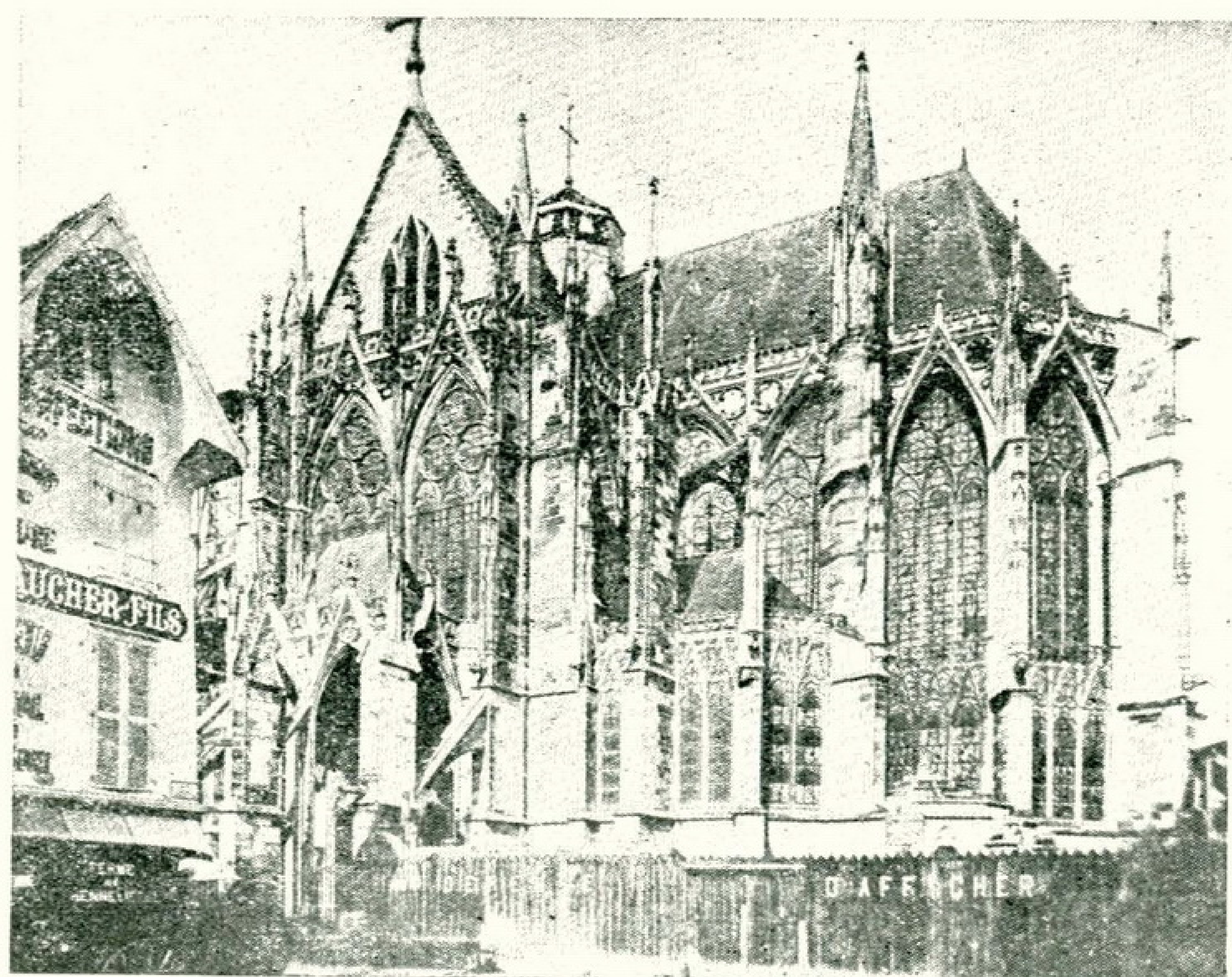

Нервюри перекрить готичного собору XIII—XIV стор. Nervures du toit d'une cathédrale gothique XIII—XIV s.

Прагнення до полегшення несучих частин будівлі підказувалось зодчому також і міркуваннями економії будівного матеріалу, яку давали стрільчасті конструкції, порівнюючи з важкими романськими конструкціями, які вимагали багато каменю. Ощадність у використанні каменю, взагалі одна з особливостей готичного будівництва.

Отже, застосування стрільчастих конструкцій, які надають готичним соборам таке характерне для них спрямування вгору, було викликане зовсім не намаганням зодчого виявити релігійний порив до неба, як часто твердять мистецтвознавці, але було раціональною відповіддю на чисто практичні вимоги, які суспільство ставило перед архітектурою.

Правда, цей порив у височінь не був ефектом виключно похідного порядку. Його навмисне підкреслюють фасадні башти—дзвіниці і вишки (дахрейтери), які вінчають перекриття трансепта, які і є самим вирішальним елементом архітектурного образа собору. Але, чи не виявляється в височині піднесення соборних дзвіниць скоріше громадська гордість міста, ніж молитовне прагнення до неба? Змагання міст щодо висоти соборних башт—явище, досить ха-

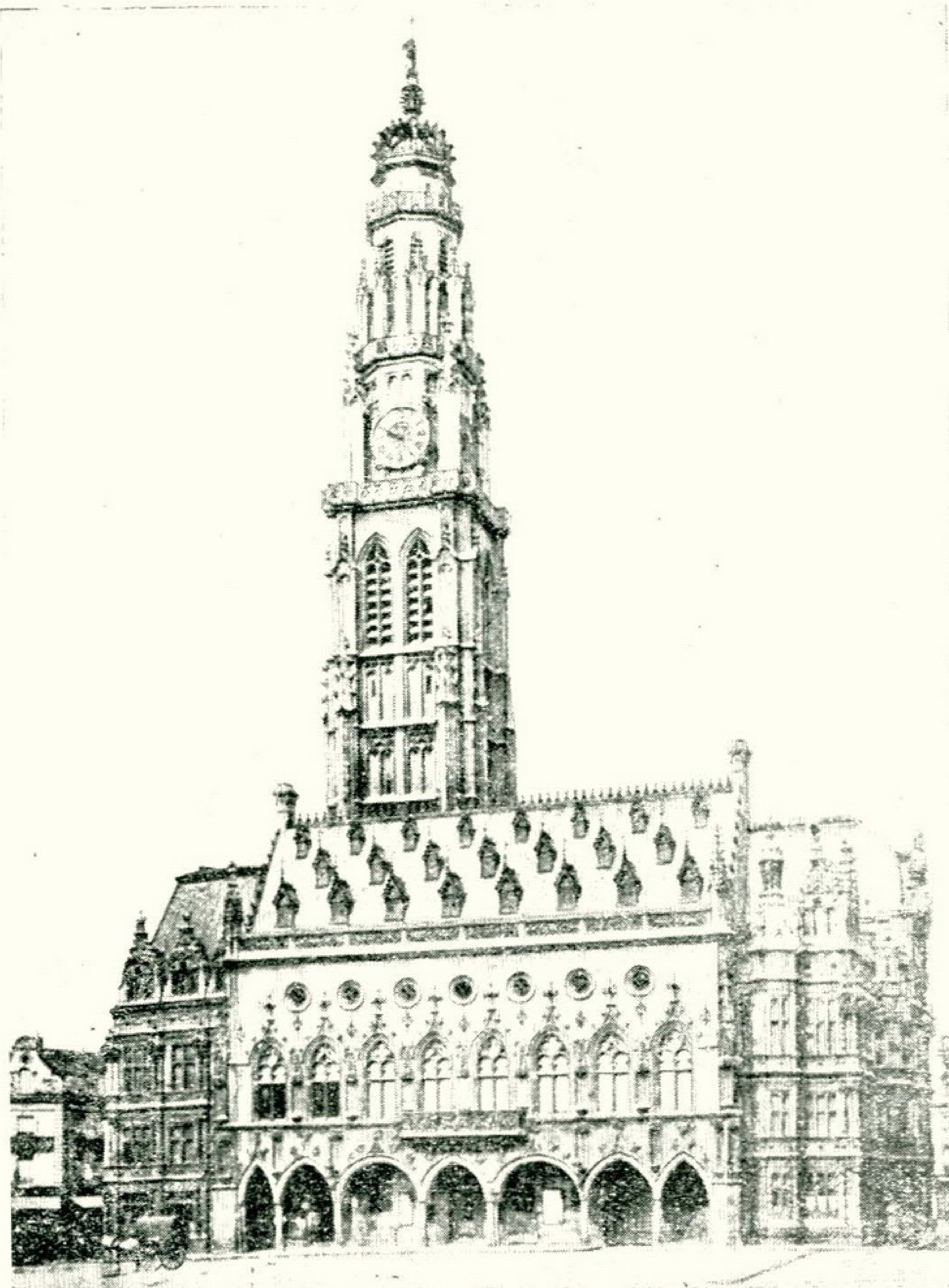
Франція. Собор св. Урбена в Труві.

France. Cathédrale st. Urbain à Trouves.

рактерне для тодішньої епохи, воно по суті не має нічого спільного з релігійністю. Цікава в цьому розумінні постанова ради Флорентійської республіки, яка доручала будування місцевого собору архітектору Арнольфо ді Камбіо (1294 р); в ній виявлено побажання, щоб „по зовнішньому вигляду собору можна було визнати мудрість і великодушність, що є ознакою державної розважливості великого народу „і пропонується зодчому“ привести будівлю у відповідність з високим духом, який народжується з прагнення всіх громадян, об'єднаних в єдиній волі“.

Такі основні риси готичної архітектури, обумовлені соціальною її природою і конструкціями, застосовуваними будівниками соборів. З інших її особливостей треба вказати на властиву їй величезну височінь вікон, розміри яких підказані необхідністю забезпечити достатнім освітленням широкий внутрішній простір собору.

Поскільки в готичній конструкції стіна, як така, не підтримує перекрить, передаючи цю роботу опорним стовпам арок, постільки стіни часто і зовсім касувались, а пройоми між стовпами трактувались, як арочні вікна і заповнювались набором кольорового скла (вітражі). Вікна ці ділились по вертикалі тоненькими колонками, а верхня частина їх пройми прикрашувалась своєрідною ажурною кам'яною різьбою, ажур якої знов таки заповнювався вітражем. На фасадах, крім цих високих арочних вікон, влаштовувались ще величезні, зовсім круглі віконні пройми, т. зв. рози, які відзначалися особливим багатством свого ажурного кам'яного перепльоту. Завдяки колосальним розмірам вікон і різнокольоровому їх засклenню, внутрішність собору була заллята радужним світлом, що надавало їй радісно-святкового вигляду. Цій святковості сприяла яскрава поліхромія і позолота, яка застосовувалась як у внутрішньому, так і в зовнішньому оформленні собору.

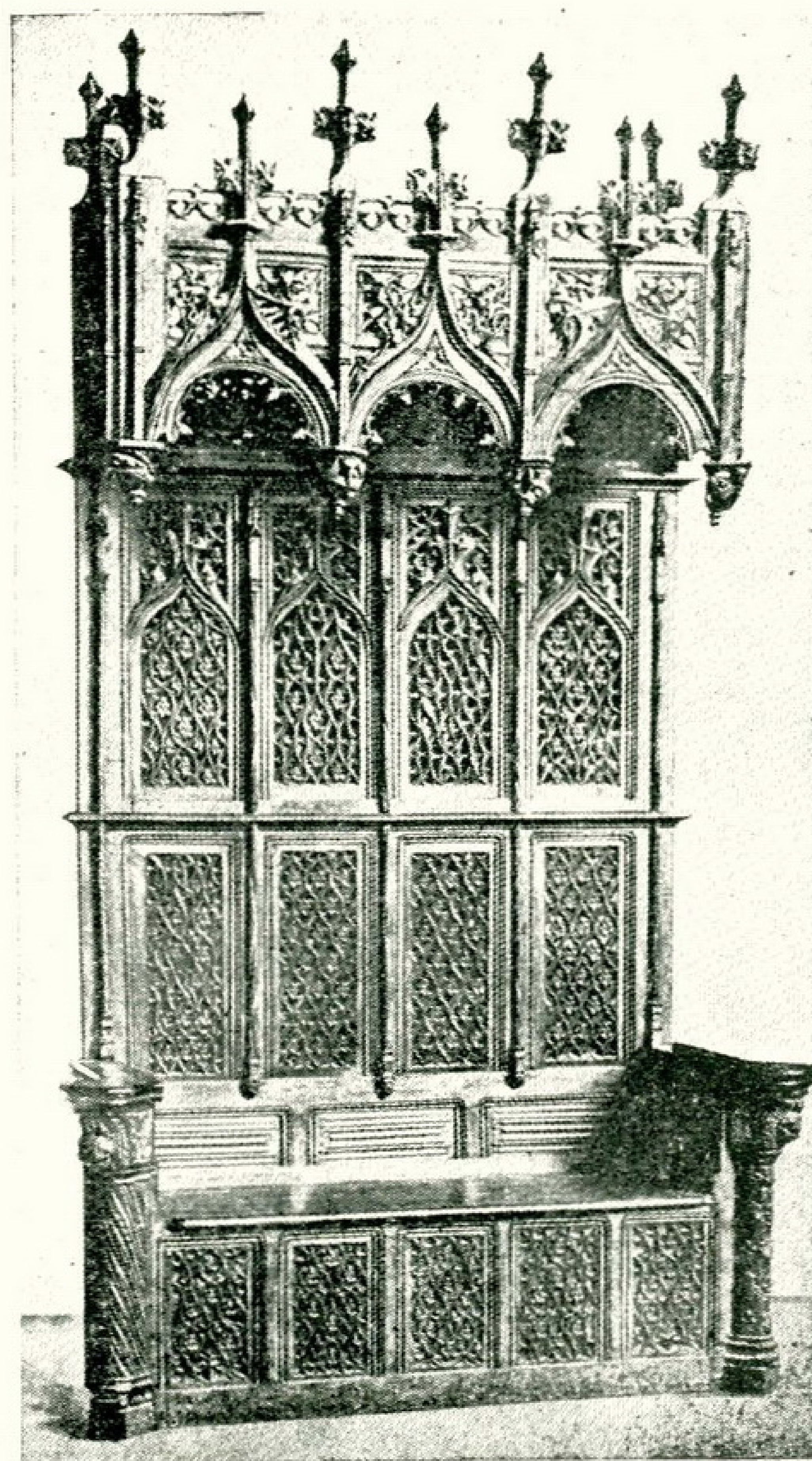
Ратуша в м. Арасі (Франція). Перша пол. XIV стор.

Hôtel de ville d'Aras (France). Première moitié du XIV s.

Ніколи, ні раніш, ні пізніш, не було в Європі такого тісного єднання архітектури з скульптурою, як в готичному зодчестві. Всі архітектурні форми—профілі, обломи і інш.—відзначаються тут виключною пластичною виразністю, не кажучи вже про орнаментальну пластику капітелей і про силу скульптур—рельєфів і статуй, які прикрашували фасади собору.

Готична монументальна скульптура завжди чудово пов'язана з своїм архітектурним оточенням в розумінні маси, контуру і композиційного ритму. Своє повне художнє звучання вона дістає лише на відведеному їй місці і багато втрачає при відриві від свого архітектурного середовища.

В інтересах ув'язки з архітектурою готичний скульптор не зу-

Лава в готичному стилі. Banc en style gothique.

пиняється перед порушенням природних пропорцій фігур, він витягає їх в довжину, надаючи їм примхливих форм. При всьому цьому готична скульптура залишається незмінно реалістичною, вражаючи життєрадісністю і правдивістю своїх образів.

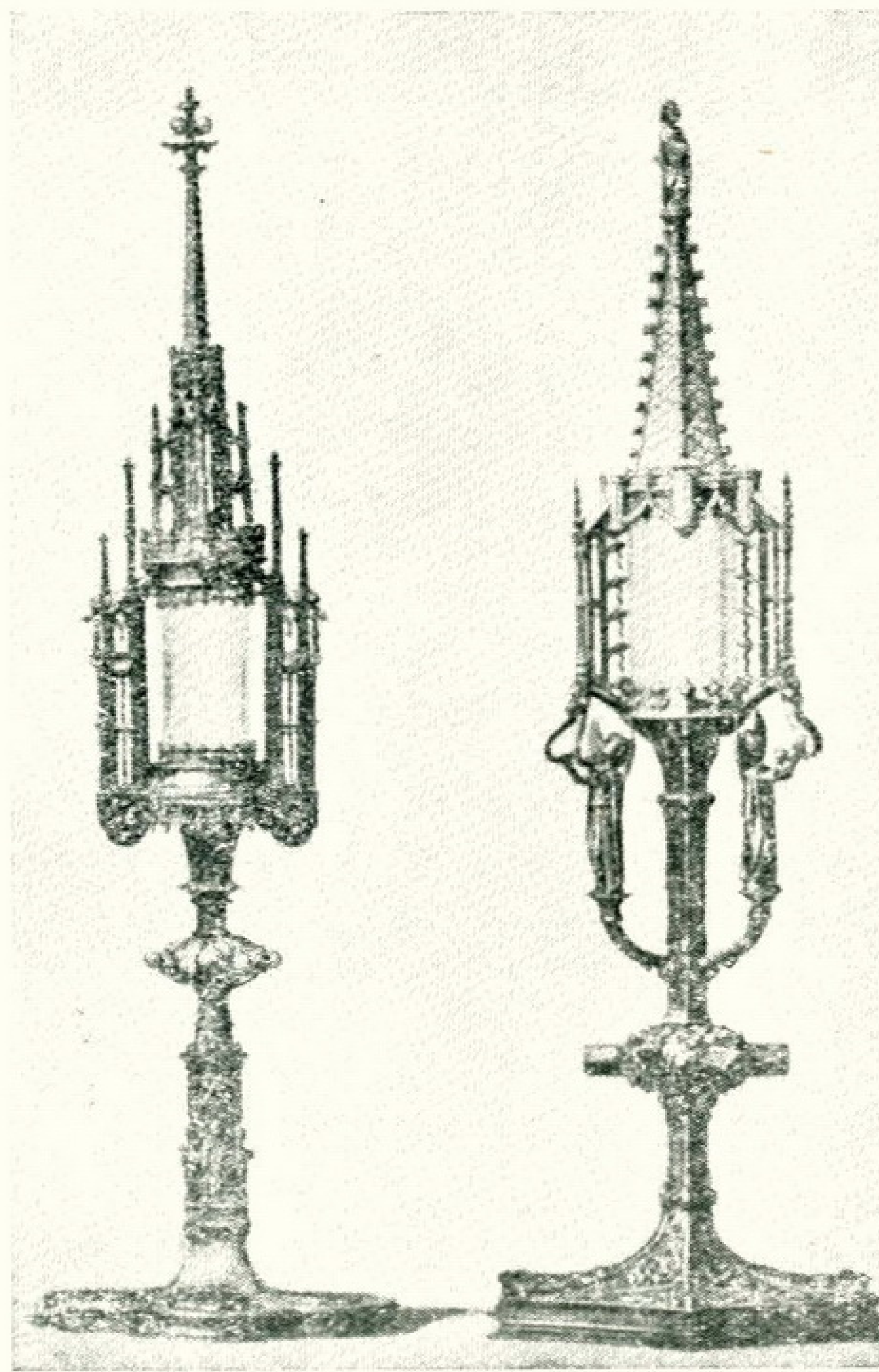
Скульптурні оздоблення зосереджуються переважно в нижніх ярусах споруди, особливо, на порталах, які часто буквально насичені скульптурою. В цьому відношенні готичне зодчество кардинально відрізняється як від античної архітектури, так і від архітектури ренесансу і барокко, які розташовували скульптурну декорацію, головним чином, у верхніх частинах будівлі. І неможна не визнати тут за готикою переваги в логіці рішення: розташовані внизу, близько до глядача, скульптури багато доступніші для огляду, а тому багато дійовіші і дохідливіші, ніж ті, що знаходяться на висоті фронтонів, або ті, що вінчають покрівлю будови.

У всій красі своїх форм, в повному блиску логіки своїх конструкцій, готична архітектура виявилась в будівництві соборів. В громадських спорудах і в житлових будівлях, завдання яких були багато простіші, а масштаби незрівняно менші, ця логіка конструкцій відходить на задній план; стильові риси готики виявляються тут переважно в декоративних ефектах стрільчастих пройом, у вишках—пінаклях, які прикрашують торці капітальних стін, в трактовці архітектурних деталей і в орнаментиці.

Розповсюдившись із Франції по всій майже Європі, аж до Західньої України і Фінляндії, готика в окремих країнах набрала специфічних рис, які відрізняють англійську, німецьку, іспанську різновидності цього стиля. Досить значних змін зазнала готика і в процесі історичного свого розвитку, який ішов у напрямі до все більшої вишуканості, легкості і нарядності. Відмічаючи етапи цього розвитку, старе мистецтвознавство встановлювало три варіанти французької готики: суворий, сяючий і поломініючий стиль. Якщо перша з цих ознак говорить лиш про загальне враження, яке робить споруда, то друга і третя відносяться до обрисів ажурного візерунку масверків і, особливо, до ажуру „роз“. В „сяючій готиці“ візерунок цей розташовується в чітко радіальній схемі, розходячись з центра „рози“ як проміння; в поломініючій—ажур різьби утворює круглясті з одного і загострені до другого боку фігури, які нагадують язики полум'я. Така ж надумана і формальна різниця між „квітучим“ і „перпендикулярним“ стилем, що її визначають мистецтвознавці в англійському варіанті готики.

Протягом понад трьохсот років трималися готичні форми як в архітектурі, так і в художньому оформленні речей побутового вжитку, в меблях, начинні, почасти навіть в крою одежі. Панелі шаф, стінки скринь розчлінялись стрільчастими арочками з масверком, рами постелей, лавок, крісла прикрашувались звичайною в готичній архітектурі орнаментацією з т. зв. „крабів“, хрестоцвітів і інш. Візерунки масверка зустрічаємо на туалетних шкатулках, на костяних футлярах для дзеркал і на інших дрібних речах, а речі церковного ритуалу готичної епохи—дарохранительниці, монстранци, кадила часто являють собою цілі мініатюрні готичні споруди.

Культові речі готичного собору.
Accessoires du culte d'une cathédrale gothique.

В XVI ст. готика поступово витісняється так зв. стилем Відродження. В окремих країнах цей процес проходив не одночасно і не рівномірно. Так, в Італії готика зовсім згасла уже в XV ст., тоді як в Німеччині вона трималась ще довго і міцно.

В XVI ст. в Італії виник і термін, який з того часу став визначати готичну архітектуру. Слово „готика“ походить від імені германського народу готів, який жив напочатку V стор. Вдершись в межі Римської імперії, цей народ захопив і пограбував її столицю, так само, як це зробили кілька десятиріч пізніше вандали. І от в устах італьянських гуманістів, які схилялися перед пам'яттю античного Рима, ім'я готів стало символом варварства, нерозуміння культурних цінностей, словом, набрало, приблизно, того значення, яке й до цього часу в устах всіх культурних людей зберігає ім'я вандалів. Вбачаючи в готичній архітектурі щось зовсім несхоже на любу їм античну архітектуру, гуманісти виявили до неї своє відношення цим призирливим словом gotica—варварська.

Своє сучасне значення термін готика дістав лише з середини минулого сторіччя. До того часу ним визначали взагалі все, що відносилось до середньовіччя і відрізнялось від класичного. Так, напр., Карамзин в своїй „Історії“ називає московський храм Василя Блаженного „великолепной готической церковью“.

Гуцульське народне мистецтво

(На виставці в київському клубі письменників)

Ми дуже мало обізнані з мистецтвом гуцулів—цього гірського, карпатського відгалуження українського народу. Довгі сторіччя гуцули, як і інші українські народності, що населюють західні області—лемки, бойки та інші, були відірвані від усього українського народу штучними кордонами—спочатку австрійським, а потім польським. Вся наша обізнаність з гуцульським народним мистецтвом базується на тих небагатьох збірках, що є в наших музеях і, зокрема, в Київському музеї українського мистецтва, де є окремі зразки—унікуми, зібрані під час імперіалістичної війни, в 1916 р.

Така вже, очевидно, доля музейних експонатів, що ми завжди сприймаємо їх, як пам'ятку далекого минулого, як давнину. І от перед нами гуцульське народне мистецтво сьогоднішнього дня, живе, творимо. Воно нічим не відрізняється від того, яким ми його знаємо по наших скромних музейних збірках. Чудові традиції живуть, вони збережені в усій своїй недоторканості!

Прекрасну ініціативу виявили письменники, показавши в своєму клубі виставку сучасного гуцульського мистецтва. Виставка ця не претендує на вичерпну повноту, але хоч частково може задовольнити наш інтерес до мистецтва і культури народів західних областей України.

Перше, що кидається у вічі, це оригінальність і яскраво виявлена стильова своєрідність гуцульського мистецтва. Воно настільки самобутнє, що здається цілком одмінним від народного мистецтва інших областей України. Але чим ближче вдивляєшся в ці чудові мистецькі твори, тим глибше переконуєшся, що, не зважаючи на всю свою оригінальність і своєрідність, воно нерозривно зв'язане з усім народним мистецтвом і єдина стильова лінія зв'язує його з мистецтвом Поділля, Волині та ін.

Так само, мірою більшого ознайомлення з зразками гуцульського мистецтва, зникає перше враження архаїзму. Натомість стверджується відчуття вікової, міцної мистецької культури, яка зберігла свою юну свіжість.

Найповніше показаний на виставці гуцульський національний костюм. Це—суцільний витвір мистецтва. Національне вбрання гуцулів оздоблене вишивкою, аплікацією з кольорової шкіри. Тканини густо орнаментовані. Як і всі гірські народи, гуцули дуже люблять металеві прикраси. Сорочка рясно вишита. „Киптар"—кожушок, безрукавка—„писаний", уквітчаний шкіряними кольоровими оздобами—„витинками", „волічками". Червоний або брунатний „сердак", прикрашений кольоровими нашивками, цілою гірляндою вовняних китиць—„дармовисів". Оперезаний гуцул широким, двоїстим „чересом"—ременем, орнаментованим металевими гудзиками, кільцями, капсулями і гравійованими смужками. На ногах—орнаментовані вишивкою вовняні „капчурі" та постоли, теж оздоблені, розписані. Завершує цей мальовничий костюм вовняний капелюх—„кресаня". Через плече—„тобівка"—шкіряна торбинка, прикрашена, як і „черес", металевими оздобами. На поясі—порохівниця—рогова чи дерев'яна, густо вкрита гравійованим або ритим орнаментом, а в руці топірець. Тепер він править за палицю, але колись був грізною зброєю в руках гуцула, особливо в руках повстанця—опришка. І не дарма гуцульська коломийка співає:

„Єсть у мене топір-топір,
Ще й кована бляшка,
Не боюся я ні пана,
Ані того ляшка!.."

Дерев'яна частина топірця різьбиться, інкрустується металом, бісером і навіть перламутром, а металева, з литої бронзи, гравіюється.

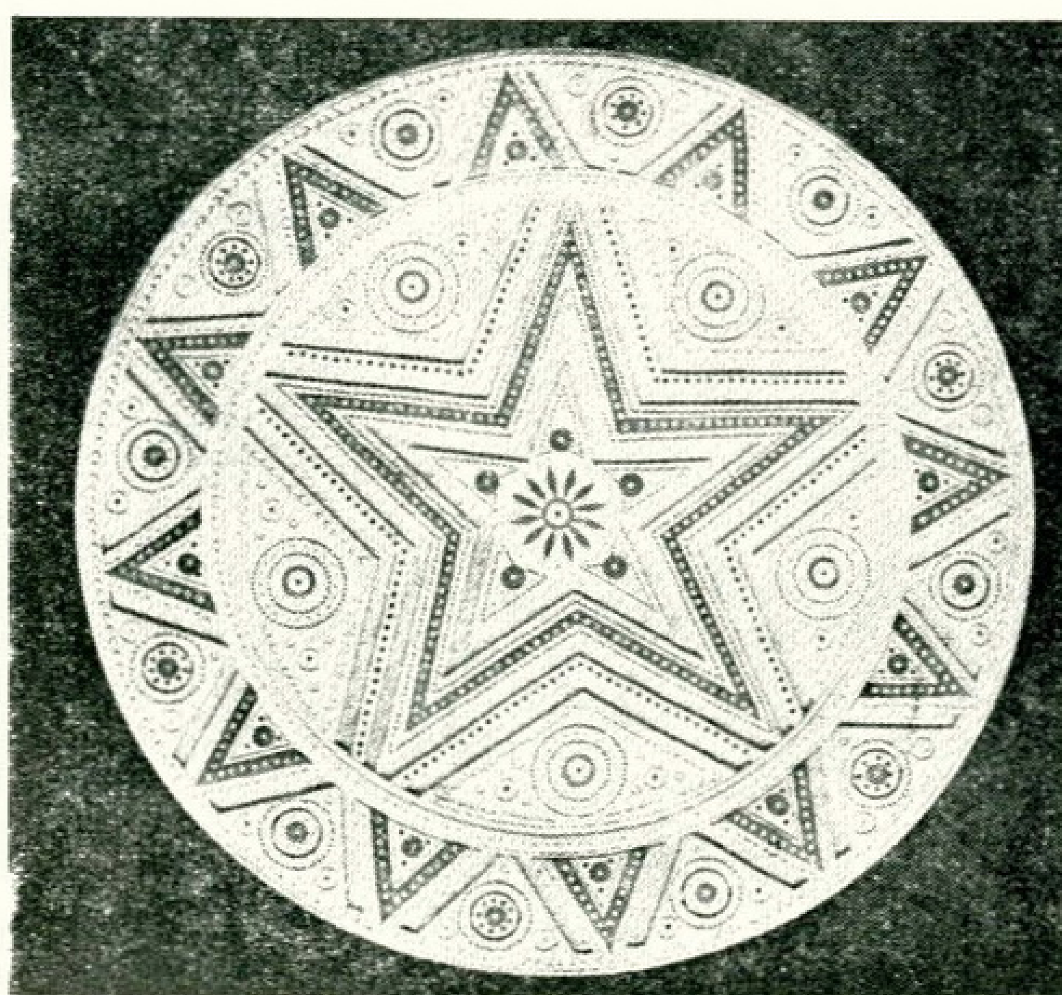
У жінок—пишні нашийні і нагрудні прикраси—„гердани", „згарди", металеві „чепраги". На голові—мальовані перемітки.

В гуцульській вишивці найвиразніше виявляється вся традиційність стилю. Давній геометричний орнамент. В його чітких суворих лініях покояться давні візантійські традиції. Строгість орнаменту напрочуд вдало поєднується з вогненною яскравістю колориту. Кольори—чисті, дзвінкі: червоний, синій, жовтий, зеле-

Виставка гуцульского народного мистецтва в Києві. О. Кульчицька. „Довбуш". Акварель.
Exposition de l'Art populaire houtsoul à Kiev. O. Koultchitska. „Dovbouch" (héros national). Aquarelle.

Мих. Шонюк. Декоративна різьбляна тарілка.
M. Choniouk. Assiette sculptée en bois.

Гуцульське народне мистецтво.
Глиняні орнаментовані боклаги.

Art populaire houtsoule — bidons en terre, décarés.

ний. Тонкий смак і художній такт виявляється ще і в тому, як поєднує вишивальниця геометричний орнамент з геометризованим рослинним і як розташовує їх на вбранні. Бо, коли елементи орнаменту—традиція, то композиційне розташування їх—плід творчої фантазії самої вишивальниці і вільно варіюється кожною з них.

Не менш цікаві і тканини—запаски, барвисто орнаментовані ткані пояси з широкими крайками, хустки—„опинки" та ін.

На виставці, на жаль, зовсім не було гуцульських килимів, які, звичайно, прикрашуються дуже оригінальним геометричним орнаментом, чітким і ніби мозаїчним.

Гончарство було представлено мальованим посудом, декоративною керамікою і іграшками. Кольоровий тонкий орнамент, здебільшого в зеленкуватих тонах, часто рослинний і звіриний, тонко лягає на молочно-білий фон поливи. Форми посуду найрізноманітніші: полумиски, гладунці на молоко, „плескачки"—плескаті фляжки, куманці, баранці. На виставці була тільки одна кафля. Вона не давала уяви про всю оригінальність цього виду керамічного мистецтва гуцулів, в якому виявляється вся вдача гончара, вся його вигадливість і гостре око. Гуцульські кафлі здебільшого прикрашені побутовими сценками, казковими сюжетами, гострими карикатурами на панство. Складена піч—це ціла повість з життя народу, ціла сюїта з народних казок, байок, жартівливих пісень.

Різьбярство, яке займає важливе місце в архітектурі і побуті гуцульських сіл (широкі передумови для цього дають багаті ліси), було представлене на виставці дрібними побутовими речами—тарілками, шкатулками „касетками" та ін. Це дуже майстерні твори, ювелірно-тонко інкрустовані кольоровим деревом, металом, бісером, перламутром. Серед них були, зокрема, твори такого видатного майстра, як Ю. Шкребляк. Це представник славного роду яворівських різьбярів. Таких різьбярських родів в Карпатах багато. Шкребляки, Мегденюки та інші, які від батька синові передають традиції свого мистецтва, широко відомі по всіх західних областях.

Проте, прекрасні зразки різьбярської творчості аж ніяк не давали уяви про все багатство мистецтва гуцульських різьбярів. Різьба, так само як і випалювання на дереві, прикрашають хати зсередини і знадвору, оздоблюють великі і дрібні побутові речі, починаючи від возів і саней і кінчаючи діжками. Ці речі — справжня енциклопедія народного орнаменту.

Гуцульське народне мистецтво з усім його багатством орнаментів, колориту і технічних прийомів повинно увійти в орбіту уваги архітекторів і художників. Воно може стати дуже в пригоді в їхній роботі по створенню національної архітектури міста і села.

Виставку в клубі письменників слід оцінювати лише як початок. На черзі—велика фундаментальна виставка гуцульського народного мистецтва, на зразок виставки українського народного мистецтва, яка була показана в 1936 році. Нам здається, що це повинна бути виставка архітектури, народного побутового і декоративного мистецтва, що має ретроспективно показати гуцульське мистецтво в його минулому і сучасному. Сюди треба залучити також зарисовки С. Васильковського, В. Г. Кричевського, Олени Кульчицької та інших художників і архітекторів, що вивчали гуцульське народне мистецтво і архітектуру.

Л. Владич

Виставка гуцульського народного мистецтва.
Гуцульський художньо оздоблений одяг—„киптар".

Exposition de l'Art populaire houtsoule.
Habit avec décorations artistiques—„kiptar".

Архіт.-художн. В. А. Фельдман. Бахчисарай. Ханський палац

Виставка акварелей архітектора-художника В. А. Фельдмана

Популярність архітектора - художника В. А. Фельдмана, як аквареліста, до цього часу була більш-менш обмежена. Живопис В. А. Фельдмана був надбанням порівняно невеликого кола людей, переважно архітекторів, далеко не всіх художників і окремих аматорів та цінителів акварельного живопису. Ширшим колам трудящих творчість Валентина Августовича Фельдмана майже не була відома.

Цей недолік в справі популяризації досягнень нашої художньої культури поповнює посмертна виставка творів художника, організована Управлінням в справах мистецтв при РНК УРСР разом з Київським обласним відділенням Спілки радянських архітекторів, в приміщенні Музея Західного і Східного мистецтва.

Значення виставки не лише в тому, що вона познайомила трудящих столичного Києва з цим художником, а й в тому, що вона вперше дає можливість охопити в цілому художній образ В. А. Фельдмана. Вона показує, не зважаючи на всю неповноту її, кількісну і якісну, всі етапи творчого художнього шляху майстра, починаючи від ранніх студентських робіт його, присвячених природі півночі і знебарвлених до певної міри натуралістичною передачею деталей і подробиць, і кінчаючи останніми роками життя, періодом від 1922 до 1928 р., коли майстерність В. А. Фельдмана, як живописця, розгортається у всій своїй зрілості і незвичайній яскравості.

Нарешті, виставка ця дає можливість ставити питання не лише про формальні якості творів В. А. Фельдмана, але і про зміст їх, про цілеспрямованість, про ту чи іншу громадську значимість творчості цього майстра.

На виставці всього лише близько півтораста робіт—сто дванадцять акварелей і десятків зо два малюнків. По кількості це не становить і третьої частини художньої спадщини В. А. Фельдмана, а по якості це далеко не найкраще з того, що залишено художником. Нема тут багатьох першокласних акварелей художника, нема крупних по своїх розмірах робіт, виконаних в акварельній техніці (що саме і інтересно було б показати глядачеві).

Все це, без винятку,—пейзажі і натюрморти, речі без сюжету в загальноприйнятому розумінні цього слова. Тільки захолола природа і мертва натура. І при всьому цьому, яким трепетом життя, яким повнокров'ям, яким здоровим і цільним сприйманням навколишнього світу віє від цих робіт.

Художник закоханий в природу в усіх її багатобарвних формах і виявах. В. А. Фельдмана тягне до себе м'яка, ніжна природа України, але особливо любить він багату, поетичну природу південного берега Криму. Чудові українські сади, що зачаровано стоять в ніжно-рожевому весняному цвітінні („Сади цвітуть"), потопаюче в зелені, з синіючими далями околиць, м. Лубни („Далечінь"), палаюче на верховинах соснового гаю передзахідне сонце („Сосни"), ціла серія кримських видів з їх чарівною передачею неба, моря, гір і сонця („Батіліман", „В горах", „Бахчисарай" і інш.), тиха, оповита в передвечірні тіні, Балаклава, а над нею залите промінням згасаючого сонця верхів'я Генуезької башти („Генуезька скеля в Балаклаві") і, нарешті, численні, яскраві і палаючі всіма переливами фарб, квіти, що здаються свіжими, живими, щойно зірваними з клумби („Бузок", „Букет айстр", „Півонії", „Мак", „Ромашки" і т. д.)—все це говорить про те, що В. А. Фельдману зрозумілий і близький язик природи, що він глибоко відчуває її і тонко вловлює всі її найдрібніші риси і нюанси.

Але художнику природи мало любити і відчувати природу, треба вміти передати її, а цією майстерністю Фельдман володіє більш, ніж досконало. Його, без перебільшення, можна назвати справжнім артистом, віртуозом акварельного живопису.

Приваблива сила його акварелей у виключному багатстві, яскравості і свіжості фарб, в дивній глибині і прозорості тонів в незвичайному багатстві сонця, світла і повітря.

По характеру своєї техніки Фельдман дуже близький до імпресіоністів. У них він перейняв свій метод розкладання основного, задуманого тону на складові його, за законами спектра, окремі тони, під їх впливом він засвоїв манеру писати дрібними мазочками різноманітних відтінків, які зливаються на відстані в один загальний, глибокий і прозорий тон. Але, в противагу імпресіоністам, він ніде не ламає форми, не руйнує лінії, контуру, яким, навпаки, надає велику організуючу роль в створенні картини чи етюда, і безперечна заслуга художника в тому, що чужу реалізму техніку він зумів, з величезним художнім ефектом для своїх творів, використати і підкорити завданням чисто реалістичного відтворення дійсності.

Тут неможна забувати того, що В. А. Фельдман був не лише живописцем, але й хорошим архітектором, тому-то й чужа була йому розпливчатість форми, тому-то акварелі його, поряд з великими колористичними і світловими достоїнствами, відзначаються значною майстерністю і чіткістю малюнка.

Розквіт художнього обдаровання В. А. Фельдмана припадає на останні роки його життя (1920—1928 рр.). Пролетарська громадськість тоді зайнята була більш серйозними завданнями, і їй не в голові були акварелі, пейзажі і натюрморти, а в художніх колах Києва віддавали перевагу не життю, а абстрактній формотворчості, в якій часто важко було відрізнити живу думку від містифікації і „очковтирательства".

Скромний, закоханий в природу, художник-реаліст В. А. Фельдман в цьому середовищі не знайшов собі належного визнання, його не помічали, залишали в тіні, затирали...

Організована з деяким запізненням посмертна виставка творів художника показала, що в його особі ми маємо неабиякого, сильного майстра реалістичного живопису, проникливого поета природи, який кличе до життя, радості і сонця.

Трудящі Києва, викладовці, студенти червоні командири, курсанти, робітники, школярі з величезним інтересом дивляться на твори художника і віддають йому повну заслужену данину визнання і поваги.

— Чудова виставка! Хочеться від душі подякувати організаторам виставки,— пише в книзі відгуків і вражень студент будівного інституту, за те, що вони дали, нарешті, можливість широким колам радянської громадськості познайомитися з цією збіркою робіт художника Фельдмана.

— Ось доказ того,— пише молодий архітектор, що акварель, як матеріал, по силі і яскравості ні в якій мірі не слабіша, а в деяких випадках навіть сильніша за масло. Акварель у нас в загоні. Ця виставка повинна дати поштовх до того, щоб нею (аквареллю) почали займатися серйозно.

Художниця з Москви, не без деякої екзальтації, записала в книзі такі слова:

— Я була приголомшена, прибувши на виставку. Я багато бачила виставок картин відомих художників, але ні одна не зробила на мене такого сильного враження. Скільки світла, повітря, життєвості в кожній речі. Шкода, що у нас так мало

приділяють уваги акварелі. Завжди вважалось, що акварель недовговічна, що нею неможна так передати натуру, як маслом. І от ця виставка доводить протилежне.

— Виключний талант. Дивовижна здатність випромінювати з кожної картини таку силу світла, сонця, правди, радості,— пише інша художниця.

„Чудово“—вигукує тов. Бегічева.—Тут була моя мати—65-річна селянка. Перший раз в житті відвідала музей. „Жити треба, коли є така краса на світі. А я й не знала, що люди чародії“, сказала старенька“.

Багато хто підкреслює велике педагогічне значення виставки, її величезний інтерес для учнів художніх шкіл.

— Нехай наша молодь,— говорить викладач вуза,— повчиться володіти пензлем у цього майстра-художника.

— Необхідно, щоб в одному з київських музеїв було виділено достатнє приміщення, і розмістити в ньому цей багатющий живописний матеріал, який може служити дуже наглядним підручником для вузів,— рекомендує інший викладач вищої школи.

З захопленням зустрічають акварелі В. А. Фельдмана школярі. Одна з школярок виявила свої враження віршами.

— Ледве не кожний етюд—поема,—записала група учнів КХШ.

— Ось у кого треба вчитись, щоб малювати добре,— відмічає учень 10 класу 82 школи В. Примак.—Самій хотілось би так само малювати, коли виросту,—виявляє свою приховану мрію учениця 2 класу „А“ Мара.

Про великий успіх виставки архітектора-художника В. А. Фельдмана говорять не тільки ці відгуки. Про це говорить відвідування виставки, яке становить в середньому 150 чел. в день, а за місяць виставку відвідало понад 4000 чоловік.

Мих. Бабат

Рисунок і акварель архітектора

5-та виставка харківської Спілки РА

В Харківському будинку архітектора привилась досить похвальна практика щорічно влаштовувати виставку „рисунок і акварель архітектора“. Проведена цього року п'ята виставка показала значний зріст, порівняно з попередніми виставками, як по якості робіт, так і по кількості учасників. Про такий зріст говорить і те, що премійованих в цьому році було в два рази більше, ніж на 4-й виставці.

Правління Харківського обласного відділення Спілки архітекторів, затвердивши рішення жюрі про присудження двадцяти експонентам (всього було 39 учасників) виставки дипломів трьох ступенів, постановило відпустити кошти для видачі цінних премій.

Аналіз експонатів виставки чітко показує, що переважна більшість авторів любовно спостерігають і вивчають натуру, ставлячи собі завданням знаходження єдності змісту і художньої форми в передаванні натури.

Питання творчо-композиційного порядку в повній мірі рішаються передовою, провідною групою учасників виставки, тоді як для більшості експонентів це ще не розв'язана проблема.

Більшість учасників виставки закріпили свої досягнення в рішенні кольорових

Архіт Вас. Лук'янов. Городок Ягелонський. З серії зарисовок „По західних областях України“. Сангіна.

B. Loukianoff, architecte. „Horodok Iagellonsky“ (Bourg Iagellon). De la série de dessins „Par les régions occidentales de l'Ukraine“. Sangine.

контрастів, в правдивій, просторовій передачі натури і в колористичних характеристиках передаваного об'єкту. У більшості експонентів - графіков (рисунок і гравюра) — впевнений, чіткий малюнок, уміння художньо використати лінію і графічні плями (чорного і білого) для природної передачі характеру, форми і об'ємності зображуваного.

Центральне місце на виставці займає пейзаж. Першість серед харківських архітекторів - пейзажистів належить академіку, доктору архітектурних наук О. М. Бекетову. За ним ідуть архітектори: Яновицький, Пушкарьов, Лінецький, Мовшович, В. Лук'янов, Русинов, Лимар, Клікс і Левченко, які одержали дипломи першого і другого ступеня.

Дипломами третього ступеня відмічені архітектори: А. Лук'янов, Шишкіна, Кас'янов, Заков, Лейбфрейд, Сімановський, Клевицький, Онищенко і Крикін.

З особливим задоволенням треба відмітити активну участь на виставці архітектурної молоді.

Не ставлячи собі завданням детальний розгляд експонатів, ми обмежуємось тут загальним оглядом виставки і висновками.

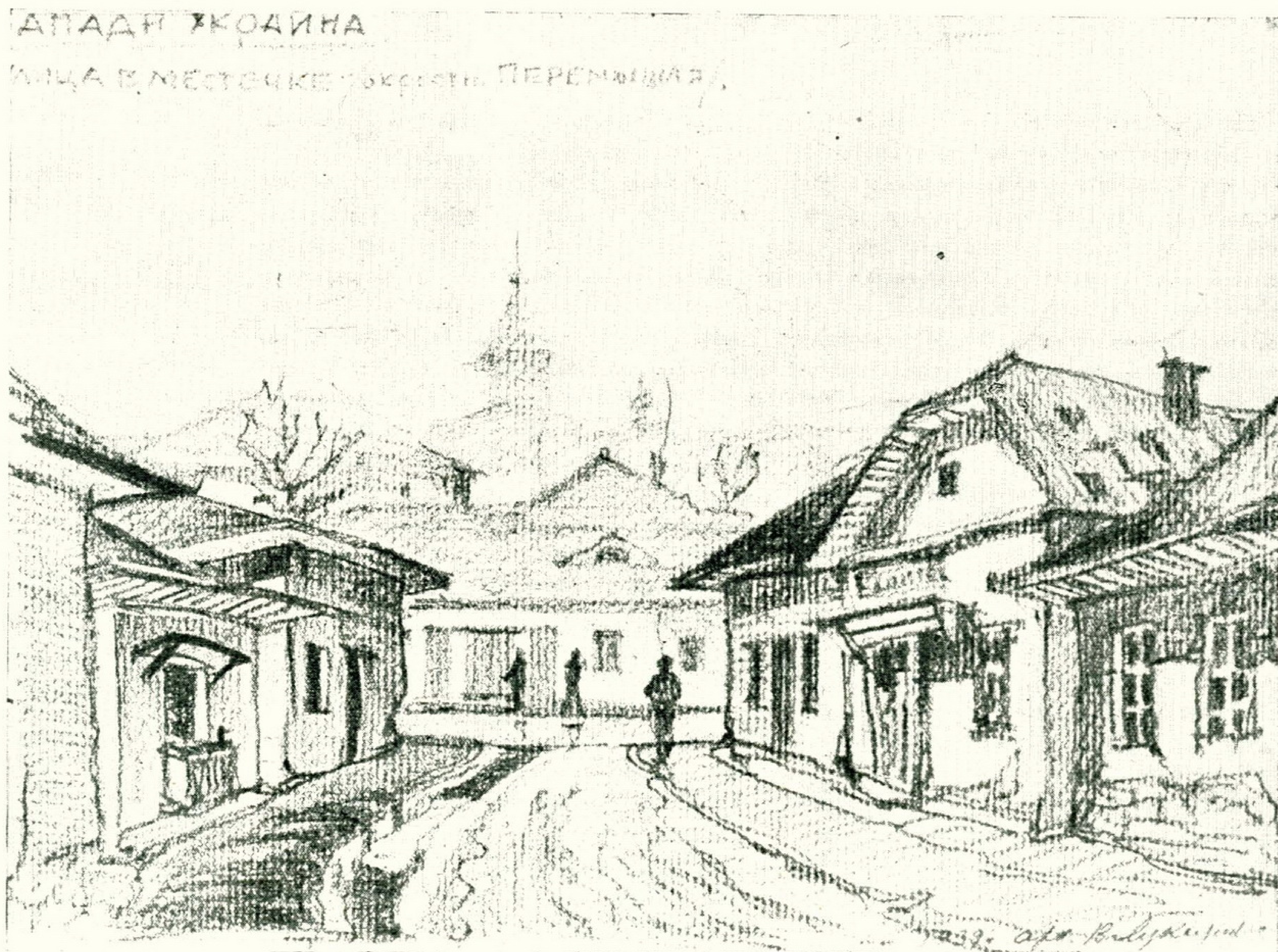
Поряд з цим ми хочемо тут поставити перед архітектурною громадськістю деякі питання, зв'язані з роботою архітектора в області образотворчого мистецтва.

Архіт. Плінатус.
В Сумах. Краєвид.
Кольоровий олівець.

Plinatus, architecte.
A Soumy. Paysage.
Crayon de couleur.

Архіт. Вас. Лук'янов.
Околиця Перемишля.
З серії зарисовок
„По західних областях
України". Сангіна.

B. Loukianoff, architecte.
Faubourg de Peremychl.
De la série de dessins „Par
les régions occidentales
de l'Ukraine". Sangine.

Академік архітектури О. М. Бекетов. Південний берег Криму. Акварель.

A. Beketov, membre de l'Academie d'Architecture. Côte méridionale de Crimée. Aquarelle.

ди, в характерному малюнку своїх витончених форм. Мало ми бачимо на виставках пейзажів зеленої архітектури. Майстерне вміння сполучати і підкоряти форми природи волі будівника, наснажити і художньо доповнити архітектурними формами наявний пейзаж повинно бути опановане не лише художниками-професіоналами, але й самими архітекторами-художниками.

Тільки один експонент на звітній виставці виступив з зображенням портрета і фігури людини. Бажано на майбутніх виставках бачити живописні роботи і малюнки, які показують прагнення архітектора-художника зображати живу людину, передавати її життєво-корисні і актуальні вияви.

Такі вимоги до архітекторів — художників ми вважаємо не підвищеними і не перебільшеними. Вони базуються на нашому знанні цілої плеяди художньо обдарованих і талановитих архітекторів.

Ми знаходимо підтвердження нашого погляду в думці, висловленій нам одним з учасників 5-ої виставки — архітектор повинен бути художником, а художник — архітектором.

Б. В. Порай-Кошиць

Перш за все треба відмітити, що Харків влаштовуючи такі художні виставки, здійснює безперечно велику громадську і культурну, корисну справу. І в цьому не можна обійти мовчанкою заслугу голови секції виставок і конкурсів Харківського обласного правління спілки архітектора-художника Г. А. Яновицького — ініціатора цих виставок, який постійно турбується про вирішення всіх питань, зв'язаних з їх організацією і існуванням.

Мимоволі, однак, постає питання,—чому таке цінне і значне явище в громадському архітектурно-художньому житті, як виставки, влаштовується здебільшого в межах одного міста? Чому не організувати таку ж виставку в республіканському масштабі? Чому цього не може зробити Українське правління Спілки радянських архітекторів, притягнувши до цієї справи й інші філії Спілки?

Особливо доречно було б показати художні роботи архітекторів України у Грузії в зв'язку з існуючим між архітекторами цих двох братніх республік творчим соціалістичним змаганням.

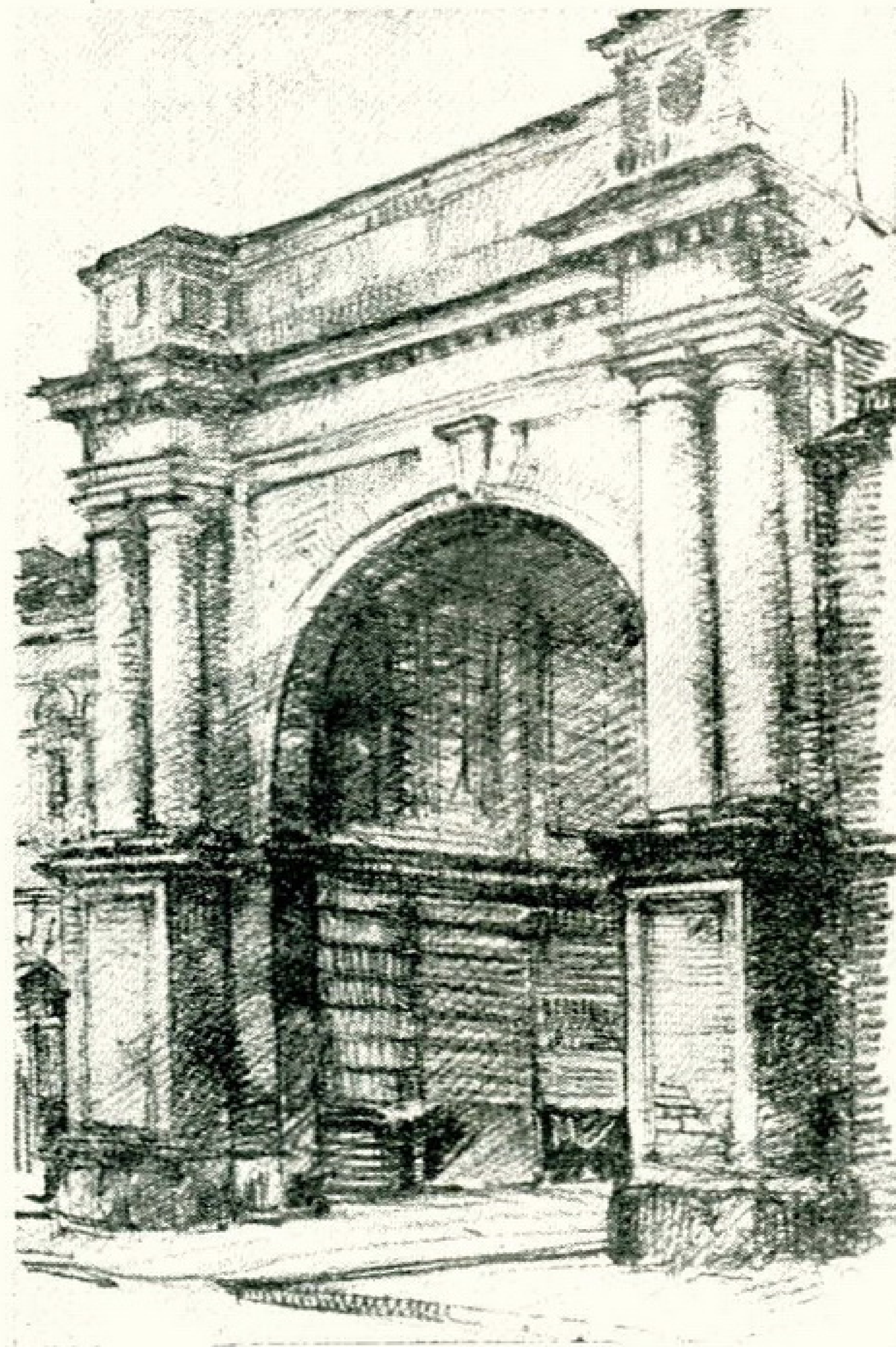
Виникають деякі зауваження і питання до експонентів.

Рідко на цих виставках зустрічається пейзаж міста. Виставлювані етюди і зарисовки міських куточків — лише фрагменти міста, здебільшого художня передача окремих пам'ятників старовинної архітектури. Цим ми ані трохи не хочемо відкидати доцільності, інтересу і користі художнього використання такої натури. Однак, поряд з художньою трактовкою деталей міста, тема міського пейзажу, безперечно, є найбільш близькою архітектору-художнику. Проблема композиції міського пейзажу, повітряна перспектива міських ансамблей, архітектоніка і живописність комбінацій об'ємів і форм споруд — це ті завдання, які не можуть не інтересувати і не хвилювати архітектора в його живописних і графічних шуканнях.

Садово-паркове мистецтво — молода, нова галузь архітектури, якій в СРСР приділяється велику увагу, особливо, в області міського зеленого благоустрою. Ця галузь також потребує і, безперечно, заслуговує бути відображеною пензлем в соковитих, багатих фарбах своєї приро-

Архіт. Г. А. Яновицький. Арка на Рибному ринку в Харкові. Олівець.

G. Ianovitski, architecte. Arc du Marché aux poissons à Kharkov. Crayon.

Про реставрацію Брюловського монументу Петру I в Полтаві

М. І. Сімікін

А. П. Брюлов. Монумент Петру I в Полтаві (1849 р.)

A. Brullov. Monument à Pierre-le-Grand à Poltava (1849).

До ювілею 230-річчя Полтавської битви мною була проведена цікава робота по відновленню розібраного шкідниками в 1938 р. пам'ятника Петру I в Полтаві. Як відомо, цей пам'ятник споруджено в 1849 р. (до 140 річниці славної історичної події) по малюнку видатного зодчого того часу А. П. Брюлова.

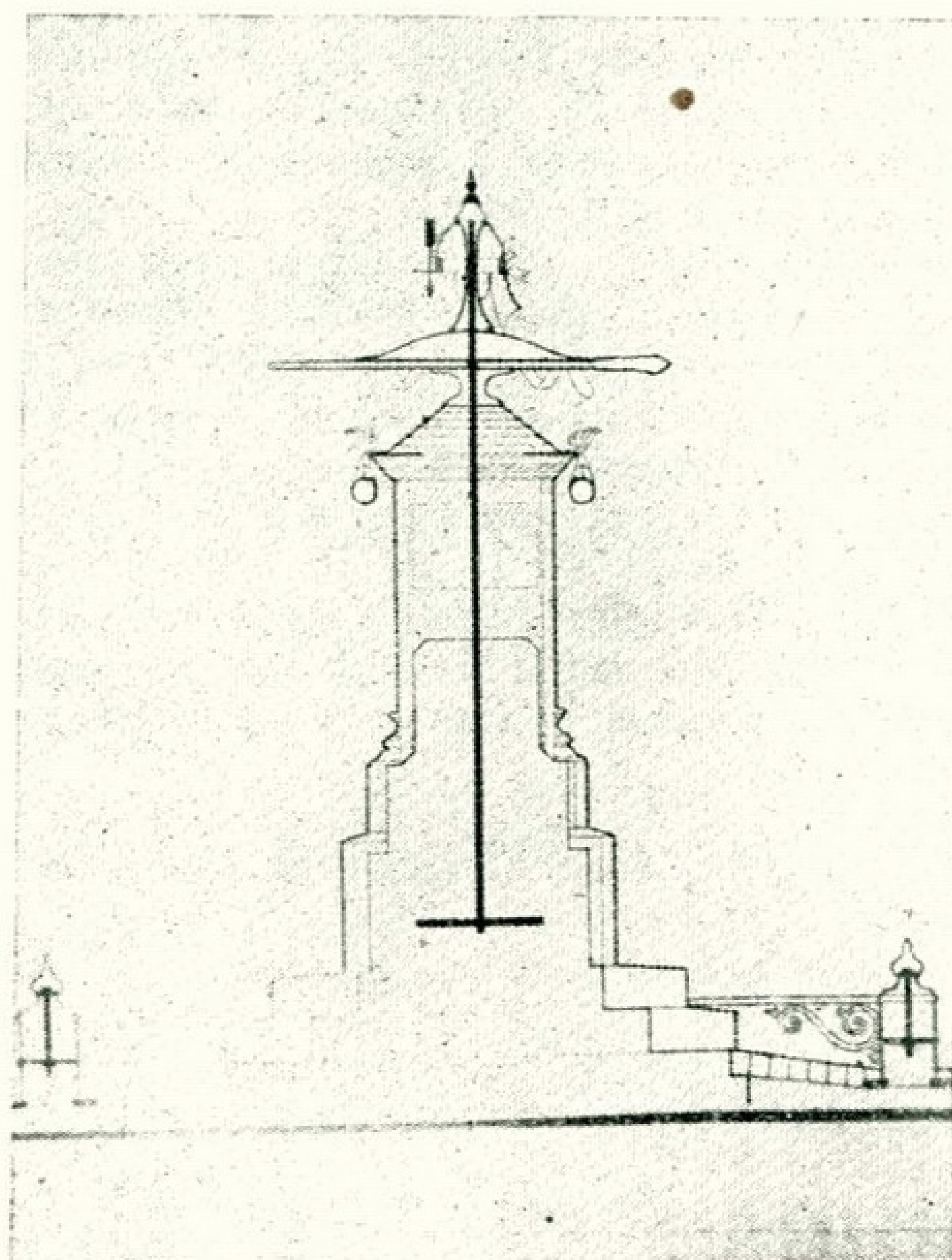
Основна металічна частина пам'ятника виготовлялась „гальванопластично з міді" в Петербурзі (майстром гальванопластики Іваном Гамбургером) в 1846 р. і була приставлена на місце „зимовою дорогою", тобто саньми.

Спорудження це порівняльно невелике — загальна його височінь досягає 8,0м, площа під ним — біля 60 кв. м, складалося воно з цегляного цоколя з двома приступками в чавунній оправі, мідного футляру-постаменту, що височів над ним (товщиною стінок від 5 до 7 мм) і вінчаючої частини із зброї воїна-переможця (меча, щита і шлема), насаджених на залізний стрижень зсередини футляра. Монумент оточувала невисока чавунна огорожа з восьми порожньотілих тумб і стількох же перил з кронштейнами, які їх прикрашали. Дані акта прийомки частин розібраного пам'ятника констатували деяке загальне пошкодження мідного постаменту (погнуті поверхні, викривлені профілі); нестачу деяких деталей; абсолютну непридатність для відновлення чавунних оправ цоколя; пошкодженість огорожі і інші дрібніші втрати.

Треба відзначити, що при реставрації не була відновлена одна з меморіальних дошок-плит, саме нижня, з написом про час спорудження пам'ятника (за часів Миколи I). Щождо другої меморіальної дошки з відомим написом („Петр I покоился здесь после подвигов своих 27 июня 1709 года"), то її не було можливості повністю відновити — напис довелося залишити укріпленим тимчасово і в майбутньому він буде замінений.

Інші частини й деталі прикрас пам'ятника, яких не вистачало, відновлені повністю. Так, в другій (рахуючи знизу) призмі футляра загублені обидві стінки (на одну з них повинна була прикріплятися плита з написом про час спорудження) замінені новими (залізними) того ж 5 мм розрізу. В державному гербі заново відлиті з міді і припаяні скіпетр в лапі і одна голова орла. З міді виготовлено також всі загублені частини гірлянд, луска на пірамідальному завершенні постамента, стрічка, що обвиває меч, стріла і елементи лаврового вінка на шлемі і т. д. З чавуна були відлиті лише навушники і кінчик шлема.

В зв'язку з тим, що разом з відновленням пам'ятника провадилось мощіння прилеглих вулиць, нами була запропонована

Монумент Петру I в Полтаві. Реставрація 1939 р. Конструктивний розріз.

Monument à Pierre-le-Grand à Poltava. Restauration 1939. Coupe de la construction.

і здійснена булижна відмостка. Від цього, без сумніву, монумент тільки виграв.

В наслідок цього гранітний (сірий) цоколь тепер органічно в'язався з мостовою, не говорячи вже про більш надійне збереження пам'ятника на майбутнє. Металічні частини як чавунні, так і мідні, були очищені від попереднього пофарбування, іржі і заново пофарбовані в попередній кольор масляною фарбою (сажа і зелень).

Вважаємо своїм обов'язком вказати на учасників робіт по реставрації пам'ятника. Скульптурні моделі для відливок виконав харківський скульптор К. Борисов, металічні і монтажні роботи провадила бригада механіка-металіста І. Городянина, малярні роботи виконав старіший місцевий майстер — стахановець І. О. Жадько-Базилевич.

Календар архітектора

Кол. грецький монастир в Києві

17 липня 1741 р. закінчено будівництво кол. церкви св. Катерини на Подолі.

Однокупольна кам'яна церква була збудована 1739 – 1741 рр. на місці дерев'яної церковки і з 1748 р. перетворена в грецький монастир.

Церква ця збудована на кошти греків місцевими майстрами, і греки в її створення не внесли нічого свого.

Барочний купол і хрестові склепіння невеликої церкви, багато декорована міцна її стіна були характерними для українського барокко цього періоду.

Типова і надзвичайно інтересна була українська різьба кіотів всередині церкви.

Тематика різьби — пелікан, який годує груддю дітей; побудова орнаменту надзвичайно типова для українського мистецтва XVIII ст.

В 1857 р двір монастиря був забудований одноповерховими житловими будинками (архіт. Григорович — Барський), тоді ж була збудована невелика кам'яна двохповерхова дзвіниця. В 1915 р. остання була перебудована архіт. Ейснером в ви-

соку з золотою голівкою легку білокам'яну дзвіницю звичайного для Подола ампіру. Пропорції її сильно витягнуті, особливо, в верхньому павільйоні, але чіткість стиля збережена.

Ініго Джонс

15 липня 1573 р. в Лондоні в сім'ї суконщика Ігнатія Джонса народився син—Ініго майбутній великий майстер, з ім'ям якого зв'язаний розквіт архітектури класицизму в Англії.

Здібності Ініго Джонса, головним чином, як пейзажиста, виявились дуже рано, але через скрутні матеріальні обставини він не одержав ніякої систематичної спеціальної освіти.

Перші архітектурні рисунки Ініго Джонса відносяться до 1616—1617 рр. Це роботи в Оатленд-парку і рисунки „зоряної" палати. До 1917 і 1918 років відноситься початок будівництва Куинс-хауза, Лінкольня та інш.

З 1618 р. Джонс вже один з найавторитетніших членів Лондонської комісії по спорудженнях.

Найбільший розквіт діяльності І. Д. відноситься до тридцятих років XVIII ст.

Навколо себе він згуртував групу крупних зодчих Англії (архітектори Роджер Прат, Гуго Мей, Джон Уебб). Джонс був також зв'язаний з цілим рядом скульпторів і художників і мав величезний вплив на сучасне йому художнє життя.

Його широкі архітектурні задуми здебільшого не могли бути здійснені, бо в короля не було достатніх коштів. Так, залишились недобудованими ансамблі палацу в Уайт-холлі і Гринвічі. Будівництво собору св. Петра було залишене напризволяще, а збудований портик зруйнувався ще за життя автора. Останні роботи Джонса такі: добудова до Кербі, південний фасад і інтер'єри в маєтку Панфок (Уільтон).

Джонс помер 21 червня 1652 р. в Сommерсет-холлі в Стренде.

„Набережна стіна" Петра Мілонега

10 липня 1119 р. була закладена кам'яна підпорна стіна біля Михайлівської церкви в Видубецькому монастирі.

Церкву, збудовану в 1088 р., сильно пошкодили в 1095 р. половці. Пізніше почала руйнуватись східна частина храму, підмитого Дніпром. Це викликало необхідність в зміцненні берега. Великий аматор будівництва князь Рюрик Ростиславович запросив для цієї мети славетного майстра архітектора і інженера Петра Мілонега.

Петро Мілонег, чи Міронег, або Міроней, був за словами літописця, „майстер не проста". Один з перших крупних руських зодчих, він працював в Новгороді Великому і належав до числа корінних руських майстрів, які створили старовинну новгородську архітектуру. Він був тисяцьким, а потім і посадником.

Мілонег збудував в Новгороді церкву Вознесіння.

Запрошений в Київ, де до нього працювали, головним чином, грецькі і візантійські майстри, Мілонег споруджує тут кам'яну набережну стіну Видубецького монастиря.

Мистецтво руського майстра вражало київлян, які звикли до іноземщини, і робота Мілонега відобразилась в ряді „сказаний" про це будівництво. Так, в київському літопису йому приділено ціле „многоглаголание". Робота цього першого великого руського майстра відіграла величезну роль в піднесенні національної майстерності.

Стіна, споруджена Мілонегом для захисту високого берега від постійних підмивів і осувань, вважалась сучасниками одним з семи чудес світу. Літопис говорить так: „о ней же мнози не дерзнуша помыслити от древних, али на деле ятися..."

Наприкінці XVI ст. завалилась східня частина церкви. Тоді вважали, що споруда Мілонега загинула. Але археологічні розкопи кінця XIX і XX ст. показали інше

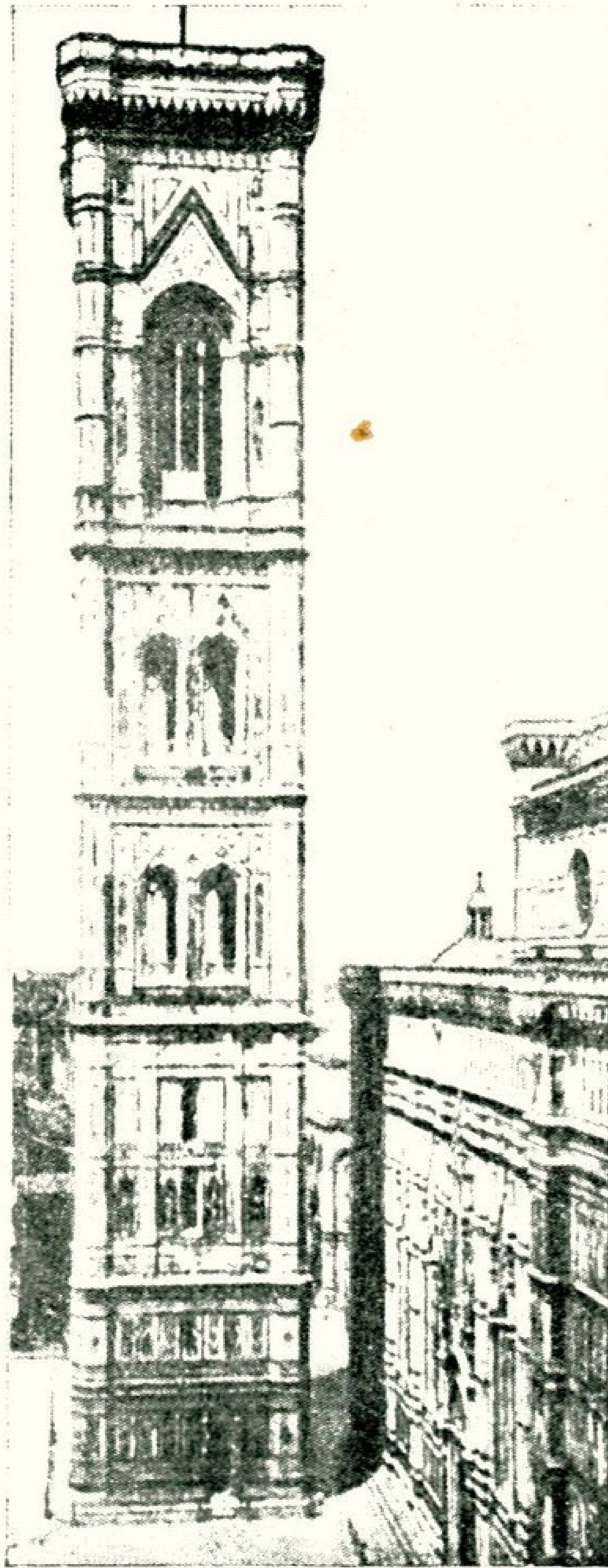
В 1888 р. розкопи Видубецького монастиря встановили, що споруджена головна апсида реставрованого в 1765—80 рр. храму, поставлена на місце дерев'яних добудов Петра Могили, стоїть на кам'яних укріпленнях більш давньої кладки.

Дальшими дослідженнями було доведено, що це і є залишки славетної старовинної стіни Мілонега.

Архітектор А. Є. Білогруд

19 липня 1933 р. в. м. Червоногвардійську після недовгої хвороби помер проф. архітектури Андрій Євгенович Білогруд.

В 1901 р. А. Є. Білогруд зараховується по конкурсу на архітектурне відділення вищої художньої школи при Академії мистецтв, яку закінчив в 1910 р., одержавши звання художника-архітектора.

Дзвіниця собору Санта Марія дель Фіоре.

В Академії мистецтв він уперто вивчав архітектурні пам'ятники і, ще будучи студентом, працює по реставрації палацу Кирила Розумовського в Батурині.

В перші ж роки своєї практичної діяльності А. Є. стає в ряди кращих майстрів Ленінграда. Збудовані ним в 1913—1915 рр. будинки на площі Толстого характеризують його як видатного творчого робітника, що прекрасно знає архітектурну композицію і культуру деталі.

Глибокі пізнання культури минулого, розуміння сучасності в мистецтві примушують А. Є. шукати нові шляхи і принципові положення в архітектурі.

В перші роки радянської влади (1918—1921 рр.) А. Є. працює над цілим рядом крупних проектів (палац робітників в Ленінграді, конкурсний проект палацу праці в Москві робітничі селища, будинок „Аркос" в Москві і інш.), оформляє Ленінград в дні революційних свят.

В усіх своїх проектах і будівлях А. Є. далекий від безідейного модерну. Не сприйнявши конструктивізм, А. Є., однак, не був в полоні класики, не був еклектиком. Вічно шукаючи нові форми, співзвучні епосі, він переробляє класику, вважає що радянський стиль повинен бути лаконічним, монументальним і простим.

Дзвіниця собору Санта Марія дель Фіоре у Флоренції

9 червня 1334 р. Джотто почав будувати свою єдину архітектурну споруду і дзвіницю при соборі Санта Марія дель Фіоре, решту ж свого життя Джотто працював, як живописець—основоположник всього сучасного живопису.

Все життя він багато працював над розписом інтер'єрів культових споруд, палаців і інш. Джотто весь час був зв'язаний з архітектурою, його фрески і мозаїки вступали з нею у взаємозв'язок, даючи тим самим закінчені архітектурні, синтетичні рішення.

Джотто працював майже по всіх містах Італії, його слава греміла по всій країні. Наприкінці свого життя, коли помер Арнольфо ді Камбіо, він працював на будівництві собору Санта Марія дель Фіоре, він складав проекти фасадів цього славетного пам'ятника, перекритого пізніше склепінням по проекту Бруналески, який поклав початок архітектурі ренесансу.

Під керівництвом Джотто і за його проектом збудована чудова дзвіниця коло собору. Рельєфні прикраси на фасадах її, що зображують історію людської вдачі, біблійні мотиви, а також історію промисловості і мистецтва, скомпоновані по малюнках самого майстра.

Джотто зробив, за свідченням Лоренцо Гіберті, не тілки моделі окремих скульптур, але також і модель всієї дзвіниці в цілому. За його проектом дзвіниця повинна була закінчуватись колосальним шатровим дахом близько 50 арш. заввишки (як вказує Везері).

Тепер дзвіниця Санта Марія дель Фіоре шатра не має. Вазарі пояснює це тим, що нові архітектори відрадили робити високий „старо-німецький" дах, вважаючи, що без нього дзвіниця буде мати кращий вигляд.

На жаль, Джотто не пощастило дожити до закінчення своєї споруди, і після його смерті (8/1—1337 р.) роботами керував його учень Тодео Гадді.

Словник архітектурних термінів

(*продовження*)

Мусульманська (магометанська) архітектура (також мавританська, арабська, архітектура ісламу)—архітектура мусульманських народів, яка в своїй основі має власні архітектурні форми з елементами, запозиченими з Греції, Риму і візантійської архітектури. Проте ці елементи були відповідно перероблені на основі східно-мусульманських форм. Отже від Іспанії до Китаю архітектурні споруди мусульман мають різні архітектурні варіанти.

Для мусульманської архітектури характерні стрільчасті, підковообразні і кільообразні арки, сталактитові прикраси (див. це слово) і орнаментика поверхні стін.

Найвидатніші пам'ятники мус. архіт. (Сірія, Єгіпет, Сицілія) — мечеть Амру в Каірі VI ст., Ібн-Тулун IX ст., мечеть султана Гасана XIV ст., замок Куба коло Палермо XII ст. та ін.

В Іспанії — мечеть в Кордові VIII ст. Альгамбра XII—XIV ст., Альказар в Севільї та ін.

В Індії, Ірані та Туреччині — Кутаб Мінар в Делі, палац Акбара в Агрі, Мейдан Шагі в Іспагані, мечеть Ахмета в Стамбулі XV ст. та ін.

Прекрасні пам'ятники мусульм. арх. збереглись в Середній Азії, особливо, в Самарканді (що був в XIV ст столицею великої держави Тамерлана), де є надзвичайно характерні купольні гробниці і Медрессе-релігійні школи.

З Середньо-Азіатських пам'ятників мус. арх. відомі Рабат-і-Малік коло Самарканда (XI ст.), Гур-Емір (1404 р.), Шір-Дор в Самарканді та ін.

Н.

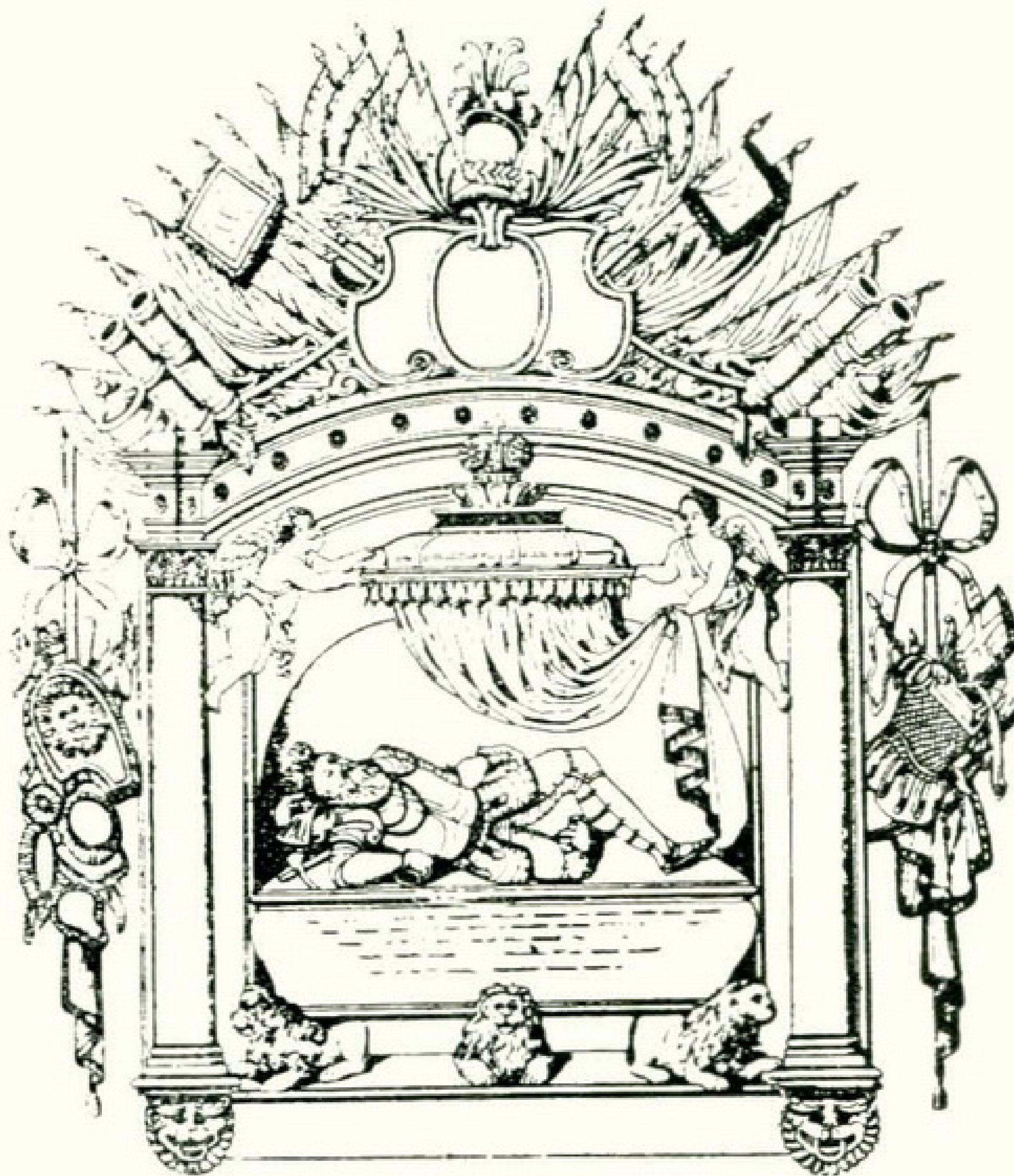
Наконечник (за визначенням Віньоли — talon) — архітектурний облом; теж саме, що й каблучок (див. це слово).

Набризк — вид штукатуреної поверхні цоколя, стіни та інш., що імітує поверхню грубо обколеного природного каменю.

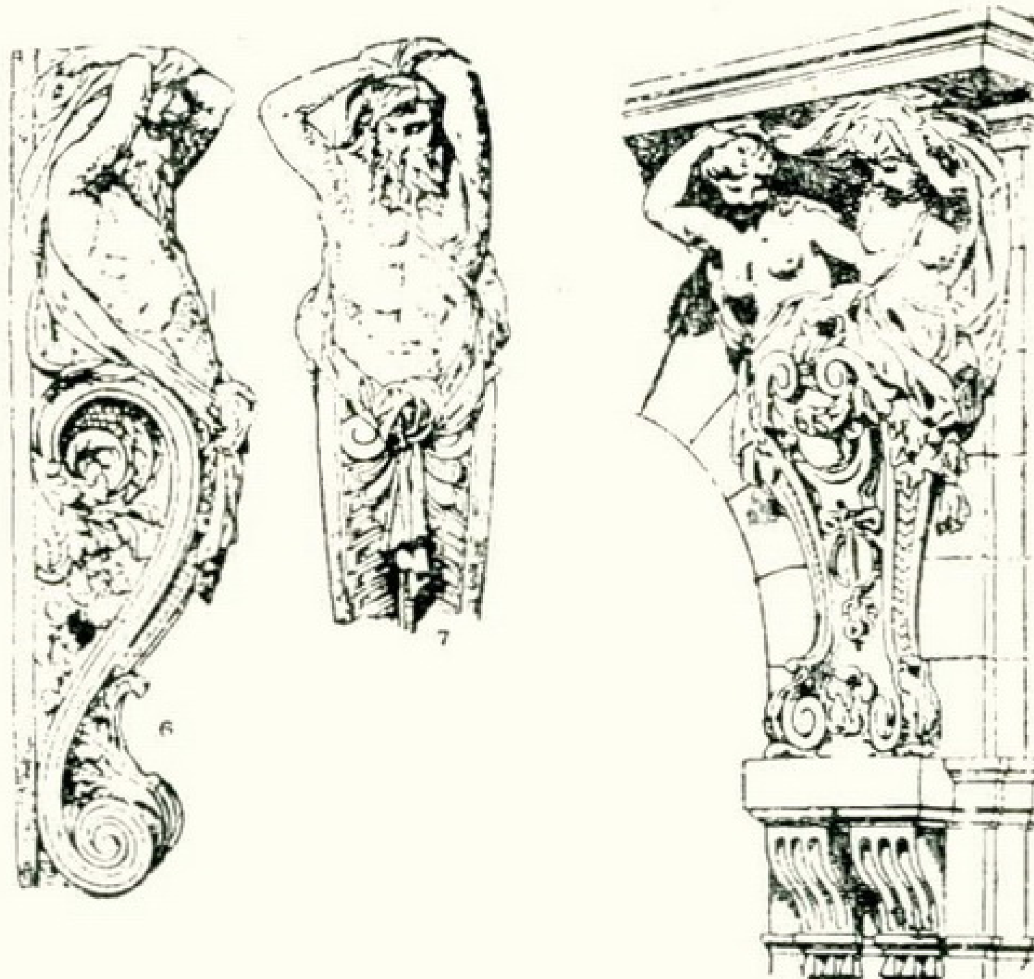
Надгробок — пам'ятник на могилі померлої людини. Форма надгр. пам'ятників різна, залежно від ступені культурного розвитку народу і віку.

Найпростіша форма надгробн. пам'ятника — це насип з землі або груда каменю більших або менших розмірів (етруські кукумели, скифські могили та ін).

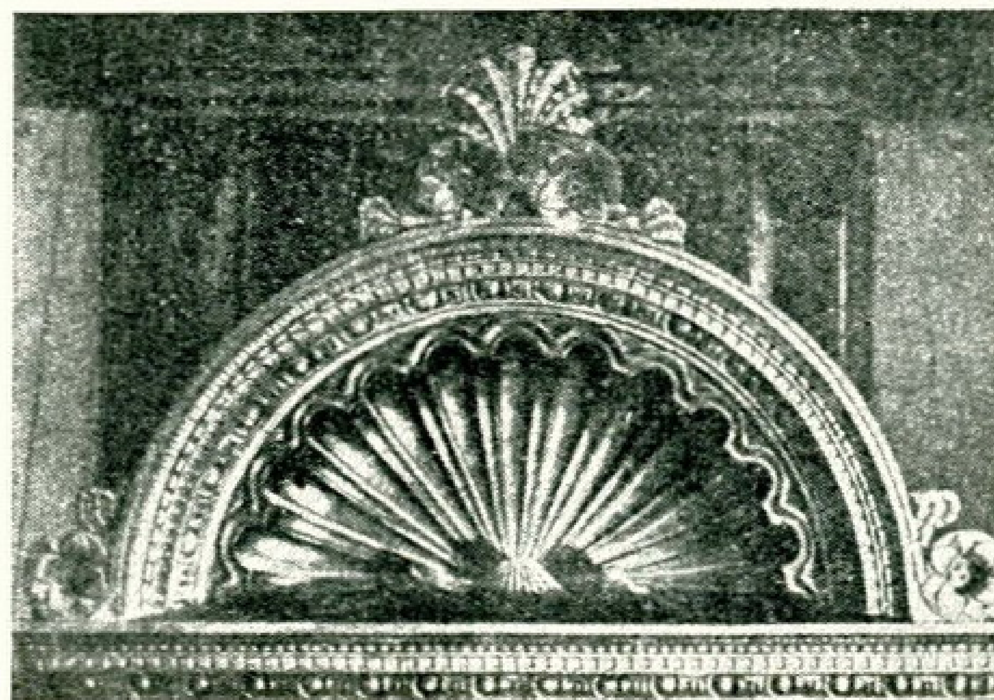
В кельтів і германців в середині насипів знаходились камери, що висікались в скелі; в єгиптян були частково піраміди, частково висічені в скелі похоронні гроти (див. піраміди, мастаба і сердаба); в

Надгробок кн. Острожського в кол. Києво-Печерській лаврі.

1. Напівтеламони. 2. Напівкаріатиди театру Ренессанс в Парижі.

Напівкруглий фронтон над дверима церкви сан Петроніо в Болоньї.

греків — прості насипи з похоронними камерами, гроти в скелях з цілим рядом ніш для саркофагів, могили з кам'яними гробницями або отвори в скелях з храмоподібними фасадами і т. д.

Надгробні пам'ятники часу християнства — кам'яні надгробні плити з портретною фігурою покійника, його гербом і написом (епітафією), саркофаги (саркофаг кн. Ярослава в Київському Софіївському соборі та інш.). Найдавнішими в СРСР вважають надгробок кн. Конст. Острожського в Успенській церкві кол. Києво-Печерської Лаври (1579 р.).

Наличник — архітектурна тяга, яка може бути виконана в штукатурці, з окремих профільованих каменів або з профільованої дошки для обрамлення пройм вікон, дверей, ніш, порталів та інш.

В зразках класичної архітектури ширина наличника дорівнює переважно $^{2}/_{13}$ ширини пройми.

Тяга, розташована поза наличником, зветься контрналичником (див. це слово).

Наос (грецьк.) — головне приміщення античного храму або т. зв. целла, де знаходились статуї богів. В християнських церквах — неф (див. це слово).

Нартекс — притвор або паперть (див. ці слова) в християнських храмах.

Начерк — шкіцевий рисунок чи малюнок до архітектурного або живописного твору.

Напівкаріатида — скульптурна композиція кронштейна з фігурою каріатиди (див. це слово).

Кронштейни напівкаріатид дуже нагадують собою великий витягнутий корінфський модульон вертикально приставлений до стіни і обернений вниз малим зовнішнім завитком.

В добу Ренесансу зустрічаються також каріатиди-герми у вигляді окремих підпор або за античними зразками, як вільно поставлені фігури. Зразки їх відомі з французького мистецтва, як, напр., величавий Гермес в Фонтенебло, або граціозна Церера Тюльерійського саду.

Напівкруглий фронтон — фронтони, що вживались переважно в епоху раннього, відродження і зустрічаються більш всього в Венеції, що пояснюється впливом Візантійських будівель, як, напр, собору св. Марка в Венеції та ін.

Подібно до лучкових фронтонів (див. це слово) напівкруглі фронтони бувають здебільшого невеликих розмірів і вживаються у вигляді окремих прикрас частин фасадів, вікон, дверей, ніш та ін.

Великі напівкруглі фронтони відомі в церквах Санта Марія-деї-Мараколі і Сан-Заккаріа.

Криволінійні обломи карнизів напівкруглих фронтонів багато прикрашались орнаментами, а середина (тімпан) — яким небудь барельєфом, раковиною, оздобленим круглим вікном та інш.

Наверху і по боках напівкруглих фронтонів встановлювались прикраси у вигляді статуй, пальмет та інші.

Напівакротер — скульптурна прикраса фронтона (переважно напівкруглого) у вигляді пальмети, волюти в поєднанні з розетками тощо, які входять в загальну композицію напівкруглого обрамлення фронтона, тоді як на трикутних фронтонах акротер являє собою самостійну окрему прикрасу верхньої і кутових його частин.

Напівтеламон — скульптурна композиція кронштейна або консолі з фігурою теламона (див. це слово), що вживається подібно до напівкаріатид (див.) у вигляді підпор.

Напівкупол — перекриття екзедр (див це слово) і взагалі всіх напівкруглих виступів і ніш.

Напівфронтон — неповний фронтон, в якому нема середньої частини горизонтального карниза, а бокові частини профільовані по виступах лопаток (див. це слово), на які спираються кути фронтона, вживаються як прикраси дверей, ніш, вікон, виступів на парапетах та ін.

В більшості випадків в такі фронтони вкомпоновуються картуші, що заповнюють тімпан (середину фронтона). В цих випадках напівфронтони служать обрамленням заповнення тімпана.

Прикладом майстерного використання напівфронтона може служити оформлення моста Ріалето в Венеції.

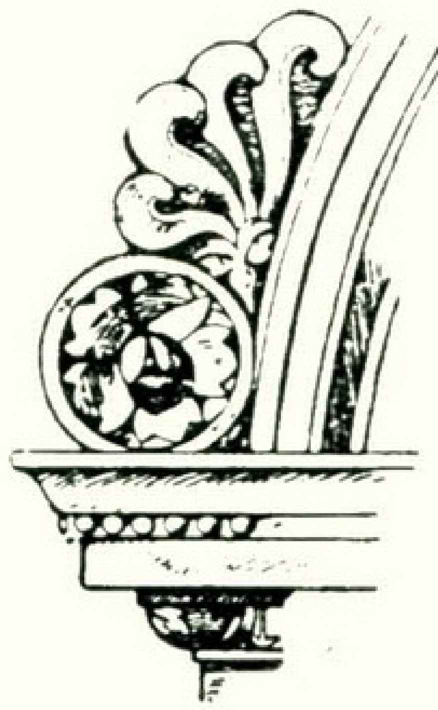
В будинку Ленінградської біржі (архіт. Тома - де - Томон) маємо приклад великого напівфронтона з півкруглим вікном в його тімпані.

Некрополь (від грецького nekros — мертвий, polis — місто, кладовище) — кладовище поблизу стародавніх міст Єгіпту, Греції, Риму та ін.

Некрополі величезних розмірів були розташовані коло Мемфісу, Фів та ін.

Неолейкорит — личкувальний матеріал, що виготовляється на основі світлого резола у вигляді вилитих блоків або брусків, які легко можна розпилювати, просвердлювати, обточувати тощо.

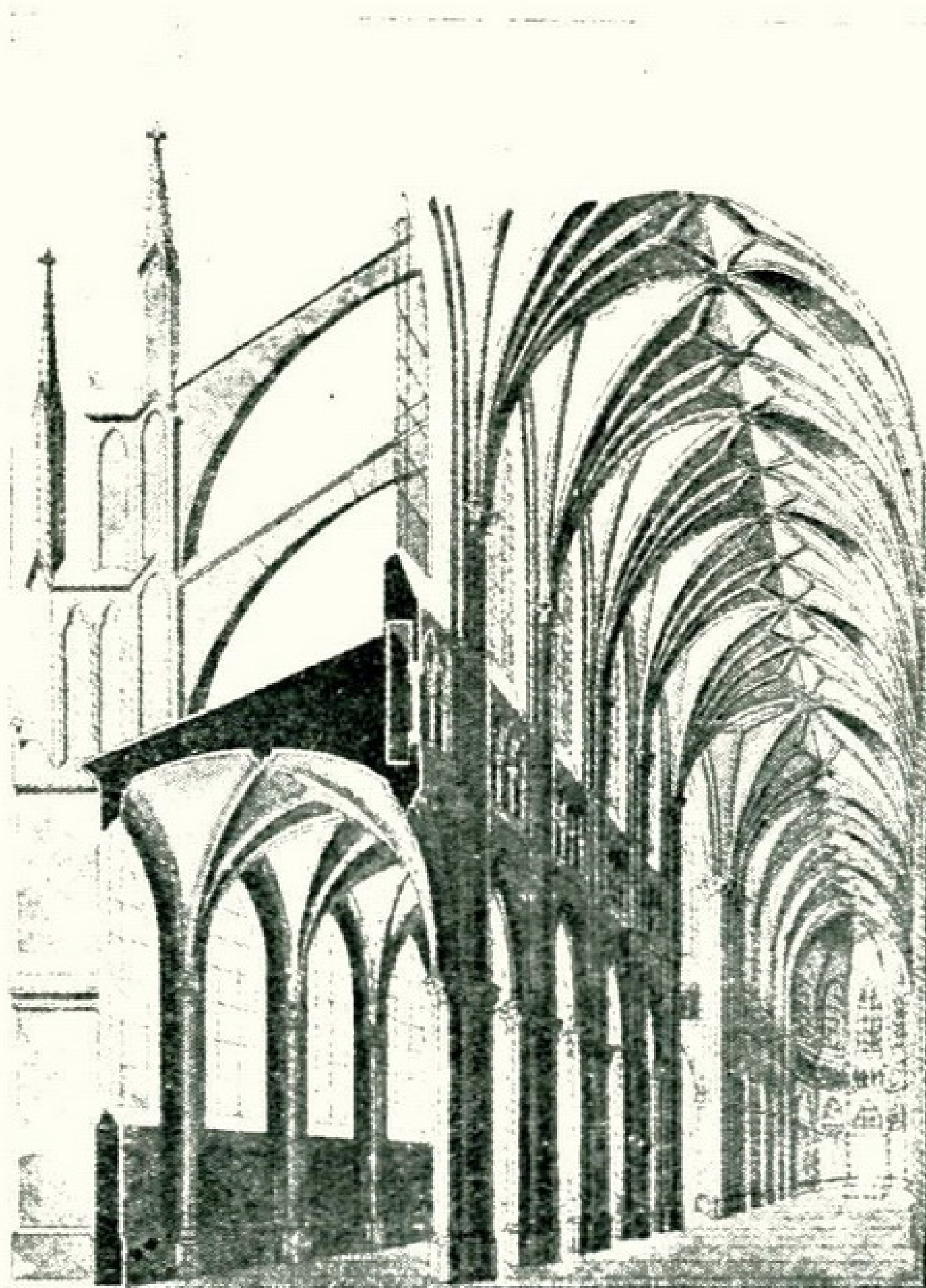
Неолейкорит можна також набризкувати методом пульверизації на поверхню дерева, ксилоліта та ін Нанесена в такий спосіб плівка тужавіє за допомогою каталізатора — соляної кислоти і утворює гарний личкувальний шар.

Напівакротер.

Вікно в напівфронтоні палаццо дель Валентіно в Турині.

Нервюри готичних склепінь

Колір неолейкориту може бути різний, але найефективніший — білий з жовтуватим забарвленням, що імітує слонову кість.

Нервюра — ребро склепіння (звода) виникло з підпружної арки (див. це слово); зустрічається ще в погребальних камерах (гіпогеях) Риму, в романській архітектурі XI – XII ст.

Нервюри утворюють здебільшого арки хрестового склепіння, перетинаючи одна одну в його замкові (див. це слово). Найбільшого розвитку нервюри досягли в готичній архітектурі XII—XIII ст., утворюючи цілу систему стрільчастих арок складного зірчатого з'єднання. Готичні нервюри мали складну профіліровку.

Надмірне збільшення кількості нервюр призвело до їх виродження в декорацію в наслідок чого знову стали поширюватись замість склепінь з нервюрами, декоровані склепіння

Неокласицизм — див. класицизм.

Неоренесанс відміна класицизму (див це слово), що виходив з наслідування прийомам і формам ренесансу.

Неоромантизм — напрямок в західній архітектурі XIX ст., що являє собою намагання до відтворення середньовічного християнського мистецтва. Головним представником неоромантичного стилю, були в Англії архіт. Чарльз Бері (буд. парламенту в Лондоні, 1840—52 р.), в Франції — Віолле - де - Дюк, в Німеччині — Гейделофф, Газе, Гюбш; у Відні — Шмідт та ін.

Неф (з латинського navis — корабель давнєукраїнська назва — нава) — одне з поздовжніх поділів базиліки (див. це слово). Поперечний неф, що утворює з поздовжнім прямий кут або хрестоподібну форму плану, зветься трансепт.

Німфей (німфейон) — будівля, присвячена для німф в давнєримській архітектурі; являє собою грот з джерелом води, прикрашений рослинами, статуями та ін.

Ніша — западина в товщі стіни, в плані має переважно форму напівкруглу або прямокутну.

Нішевик — галерея в руських церквах XVI—XVII ст. навкруги церкви, де були розташовані ніші.

ПОПРАВКА. В журналі „АРУ" № 6 за 1940 р., на стор. 48 в 3 гранці, рядок 2 помилково надруковано: „IV—II ст до н е", треба читати: „III—II тисячоліття до н е."

На тій же гранці передостанній рядок — замість „проект Володимирського собору", треба: „проект оформлення Володимирського собору".

Нова література по швидкісному будівництву

1. КНИГИ

1. **Бельцов, В.** и **Рабинович, С.** Опыт скоростного строительства яслей в 20 дней. Москва, 1939, 32 ст., иллюстр. и черт. (Постоянная Всесоюзная строительная выставка).

Характеристика типового проекту ясел з конструктивними змінами, стосовно до швидкісних методів будівництва, яке здійснюється в зимовий час. Проект організації робіт на основі максимальної механізації їх, широкого застосування готових будівних деталей і цілих конструктивних елементів. Підготовка до швидкісного будівництва і проведення робіт.

2. **Временная инструкция по организации строительства скоростными методами.** Наркомат промышленности строительных материалов. ГОНТИ, 1939, 30 ст.

Загальні положення по організації будівництва швидкісними методами і проведенню робіт. В додатках дано орієнтовний склад проекту, послідовність проектування і організації робіт по будуванню окремого об'єкту швидкісними методами, календарні графіки нормального і швидкісного будівництва 5-поверхового житлового будинку на 30 квартир.

3. **Горбушин, Б. П.** и **Пентковский, Н. И.** Основы поточного метода при скоростном строительстве. Нар. Ком. Хоз. РСФСР. 1939, 95 ст., с иллюстр.

Узагальнення і дальший розвиток теорії поточного методу в житловому і комунальному будівництві. Організація потоку — при цегляній кладці, в залізобетонних роботах, при крупноблочному і збірному залізобетонному будівництві, при збірному дерев'яному будівництві і т. д. Приклади з нашої і закордонної практики. Графіки різних робіт.

4. **Ивянский, Г. Б.**, инж. Башенные краны в кирпичном скоростном строительстве. Технические указания. Под ред. проф. А. В. Барановского. Москва. 1939, 71 ст. (Нар. Ком. Текстильн. Промышленности СССР. Главтекстильстрой—„СтройЦНИЛ").

Узагальнення результатів досвіду і досліджень, проведених автором в „СтройЦНИЛ'е" в 1936 — 38 рр. Характеристика баштових кранів і організація робіт за допомогою їх. Продуктивність і вартість експлуатації баштових кранів. В додатках — „Інструкция по эксплуатации башенных кранов, перевозка и монтаж их, кран системы „СтройЦНИЛ'а" і т. д.

5. **Майзельс, М.** и **Профферансов, Д.** Скоростная постройка 4-этажного 48-квартирного Дома учителя в Москве. Москва, 1939, 60 ст., иллюстр. и черт.

Подає переваги швидкісного будівництва на прикладі Будинку вчителя, збудованого трестом Мосжилстрой за 62 робочих дні в зимовий час.

Застосування індустріального методу, принципу максимальної збірності і правильної організації праці.

6. **Опыт скоростного строительства в г. Баку.** Баку. Бакстройтрест. 1939, 54 ст., иллюстр. и план.

Будівництво 2-поверхової кам'яної будівлі дитячого садка. Проект організації і проведення робіт. Економічна оцінка швидкісного будівництва Організаційно-господарські висновки.

7. **Программа семинара по скоростному строительству промышленных и гражданских зданий для инженеров и техников.** Семинар проводится с отрывом от производства. Москва, 1939, 12 ст., Комитет по делам строительства при СНК СССР. Постоянная Всесоюзная строительная выставка.

8. **Программа семинара по скоростному строительству промышленных и гражданских зданий для мастеров-десятников строительного производства.** Семинар проводится с отрывом от производства. Москва, 1939, 10 ст. Комитет по делам строительства при СНК СССР. Постоянная Всесоюзная строительная выставка.

9. **Скоростное строительство.** Отв. ред. проф. **А. И. Неровецкий.** Харьков. Госиздательство топл. лит. 103 ст., иллюстр., УкрНИТО строителей.

Узагальнення досвіду будівних і проектних організацій Донбасжитлобуду, Півшахтбуду, 43-го будтресту та ін. Систематизація комплексу питань, які охоплюють організацію і виконання швидкісними методами робіт по будівництву малоповерхових і багатоповерхових будівель. Приклади конструктивних рішень збірних будівних і сантехнічних деталей, документація проекту організації робіт по будівництву споруд.

10. **Улуханов С. А.** О результатах ростовской конференции по скоростному строительству. Тбилиси. ГрузНИТО строителей, 1939, 16 ст.

11. **Шуроян А. Л.** Скоростные методы в антисейсмическом строительстве. Тбилиси, изд. „Техника да Шрома". 1939, 28 ст., иллюстр.

2. ЖУРНАЛЬНІ СТАТТІ

12. **Аваков А. И.** Крупноблочное строительство. Рабоч. строитель, 1940, № 1, ст. 4 — 7.

Класифікація блоків для цивільного будівництва. Склади для легкого бетону; технологія виготовлення блоків.

13. **Бирюков М. М.** Скоростной монтаж стальных конструкций. Строит. промышленность, 1940, № 1, ст. 5 — 7.

Промислова споруда вагою 1200 тонн змонтована за 42 дні. Застосування спарованого дерик-крану. Таблиця порівняльного аналізу фактичних затрат з кошторисними.

14. **Блохин Б.** и **Буров А.** Скоростное строительство крупноблочных домов. Архитектура СССР. 1939, № 10, ст. 19—23.

Будівництво крупноблочных будинків на Велозаводській вулиці в Москві (в кількості 23 будинків).

15. **Верниковский Ю. С.** и **Малахов В.** Опыт механизации работ на скоростной стройке дома. Коммун. Строительство, 1939, № 10, ст. 11 — 14.

Нові методи механізації на будівництві 7-поверхового житлового будинку в Москві на 1-й Міщанській вулиці. Транспортировка цегли в контейнерах до місця будівництва і по поверхах до місця роботи, виготовлення розчину з покачкою вапняного молока до розчиномішалки з допомогою насосів. Полегшені рештування, збірні залізобетонні конструкції.

16. **Ветров И. П.** Новая инструкция по организации и оплате комплексных и специализированных бригад в строительстве. Рабоч. строитель, 1939, № 9, ст. 11—14.

Принципіальні зміни, внесені в нову інструкцію і відмінність її від тимчасової.

17. **Вязьмітіна М.** Збірне будівництво фанерних будинків у США. Архітектура Рад. України. 1939, № 7, ст. 35.

Будівництво 50 фанерних будинків у форті УЕЙН (Індіана).

18. **Галактионов М.** Фасадные отделки при скоростном строительстве. Архитектура СССР, 1939, № 7, ст. 53—56.

19. **Горштейн М.** и **Блохин Б.** Перспективы крупноблочного строительства. Строительство Москвы. 1939, № 19—20, ст. 22—25.

20. **Дмитриев И. С.** Скоростные методы армирования железобетонных сооружений. Строит. промышленность, 1939, № 10, ст. 5—11 (Волгострой).

Новий метод виготовлення арматури і армування, застосований на Волгобуді. Переваги армування блоків зварними фермами, порівняно з армуванням прудкової арматури. Опис організації робіт одним і другим способом.

21. **Евсиевич С. М.** Метод т. Блидмана при производстве земляных работ на ско

ростном строительстве. Рабоч. строитель, 1939., № 11—12, ст. 27—30.

22. **Иоффе С.** Дома на Большой Калужской улице, в Москве. Архитектура СССР, 1939, № 10, ст. 14—18 с рис.

Попередні підсумки організаційної, проектної і виробничої роботи по швидкісному будівництву 23 типових жилих будинків у Москві.

23. **Иоффе С. Г., архит.** Скоростное строительство 23 жилых домов Райсоветов в Москве. Коммун. строительство, 1939, № 8—9, ст. 4—5.

Стан будівництва на 1/IX, 1939 р.

24. **Кондратьев В. М.** Скоростной монтаж металлических ферм промзданий. Опыт стройки, 1939, № 12, ст. 4—8.

Обмін досвідом в питаннях групового монтажу і під'йому кроквяних ферм промислових будівель (за матеріалами завсектору інженерних конструкцій та сектору організації і проведення робіт при українському НІТО будівників).

25. **Кубасо Е. А.** Освещение скоростных строек. Рабоч. строитель, 1940, № 1, ст. 7—8 (Мосгоржилстрой).

Використовування стояків сміттепроводу для прокладки електромагістралей.

26. **Кумачев П. А.** Реечно-щитовая сухая штукатурка. Рабоч. строитель, 1939, № 11—12, ст. 38—40.

Новий вид сухої штукатурки, розробленої науково-дослідною лабораторією № 21.

27. **Курек М. Н.** Новый вид сухой штукатурки (вибрированные щиты). Строит. промышленность, 1940, № 1, ст. 54—56.

Досвід керівництва і організації культурно-побутового будівництва Ленінградської ради по індустріалізації штукатурних і теслярських робіт без побудови спеціальних заводів. Виготовлення віброщитів та їх конструкція. Монтаж перегородок і стель з віброщитів.

28. **Маленьких Д. И.** Быстротвердеющая штукатурка. Опыт стройки, 1939, № 6, ст. 13—14.

Досвіди центральної будівної лабораторії Средне-Уралмедьстроя по розвідуванню економічних, міцних швидкотвердіючих і морозостійких речовин на базі молодого негашеного вапна і алебастру.

29. **Офросимов Д. В.,** канд. тех. наук, инж. Новый метод изготовления пустотелых элементов сборных перекрытий для скоростного строительства. Коммун. строительство, 1939, № 7, ст. 24—27, рисун.

Результати експериментальних робіт, проведених Академією комунального господарства.

30. **Петров А. Г.** Значение моделировки в скоростном строительстве. Вестник стандартизации, 1939, № 3, ст. 8.

31. **Поляков В. В.** Новые пути скоростного жилищного строительства. Коммун. строительство, 1939, № 11, ст. 6—11.

Приклади американської практики будівництва житлових будівель за поточно-конвеєрною системою.

32. **Поляков В. В.** Скоростное жилищное строительство в Москве и Ленинграде, Коммун. строительство, 1940, № 1, ст. 3—5.

33. **Поточно-скоростное строительство 24 домов.** Строительство Москвы, 1940. № 1, ст. 22—30.

З матеріалів наради будівників і архітекторів Москви в питаннях поточно-швидкісного будівництва, грудень, 1939.

34. **Светличный В. И.** и **Мазур М.** Узловые моменты организации поточно-скоростного строительства. Строительство Москвы. 1939, № 16, ст. 5—15.

Стандартизація і збірність, об'єми основних робіт і потрібна кількість матеріалів. План організації будівної площадки. Організація складського господарства.

35. **Скрамтаев В. Г.** и **Памфилова Л.** Штукатурные растворы для скоростного строительства. Строит. промышленность, 1939, № 10, ст. 30—32.

Результати випробувань ряду штукатурних розчинів, проведені лабораторією технології будівних матеріалів БА РСЧА.

36. **Справочник архитектора.** Типовые конструкции скоростного жилищного строительства. Архитектура СССР. 1939, № 10, ст. 69—72, рисун.

Короткі характеристики і рисунки основних конструкцій для швидкісного масового житлового будівництва, розроблених трестом Горстройпроект.

37. **Степаненко И.** и **Кудрявцев А.** Кладка 150-метровой трубы. Опыт скоростного строительства 150-метровой трубы Средне-Уральского медеплавильного комбината. Опыт стройки. 1939, № 9—10, ст. 2—5.

Швидкісне будівництво найвищої димової труби в Радянському Союзі, спорудженої Союзтеплостроем за 75 робочих днів.

3. ГАЗЕТНІ СТАТТІ

VI пленум правління Спілки радянських архітекторів СРСР.

38. **Аваков А.** Новая технология крупноблочного строительства. Строит. газета, 26/IX—1939, ст. 2.

До VI Пленуму Правління Спілки радянських архітекторів СРСР в питаннях швидкісного будівництва.

39. **Алабян К. С.** Акад. архит. О массовом жилищном строительстве в США. Доклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 20/XII—1939, ст. 3.

40. **Асс Л. Е.** архит. Опыт скоростного строительства в Ленинграде. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета 18/XII—1939, ст. 3.

41. **Блохин Б. Н.** и **Буров А. К.** архит. Архитектура крупно-блочных зданий. Строит. газета, 5/XII—1939, ст. 3.

До VI пленуму правління Спілки радянських архітекторів СРСР в питаннях швидкісного будівництва.

42. **Блохин Б. Н.** архит. Архитектура крупноблочних зданий. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 18/XII—1939, ст. 3.

43. **Иоффе С. Г.** архит. Проект в скоростном строительстве. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 16/XII—1939, ст. 3.

44. **Исакович З. В.,** инж. Скоростное строительство жилищ в Донбассе. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 18/XII—1939 г., ст. 3.

45. **Косенко С. К.** архит. Комплексное проектирование и сборность сооружений. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 18/XII—1939, ст. 3.

46. **Красильников П. А.** инж. Конструкции. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета. 16/XII, 1939, ст. 3.

Про проектування конструкцій швидкісних об'єктів.

47. **Кузнецов А. В.** проф. Выступление на VI пленуме правления Союза советских архитекторов. Строит. газета, 18/XII—1939, ст. 4.

Про переваги чавунних колон в швидкісному будівництві перед металічними стояками і стальними колонами.

48. **Лимановский Г. М., Гохбаут А. И.** инж-ры. Стальной каркас в жилищном строительстве. Стр. газ., 24/XI—1939 ст. 2.

До VI пленуму правління Спілки радянських архітекторів СРСР з питань швидкісного будівництва.

49. **Мордвинов А. Г.** акад. архитектуры. Принципы и методы поточно-скоростного строительства. Доклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 16-XII—1939, ст. 3.

50. **Полканов М. Д.** Упр. трестом Мосгорсантехстрой. Пащенко, Н. Е. инж. треста Поточность в монтаже санитарно-технического оборудования. Строит. газета, 18/XI—1939, ст. 2.

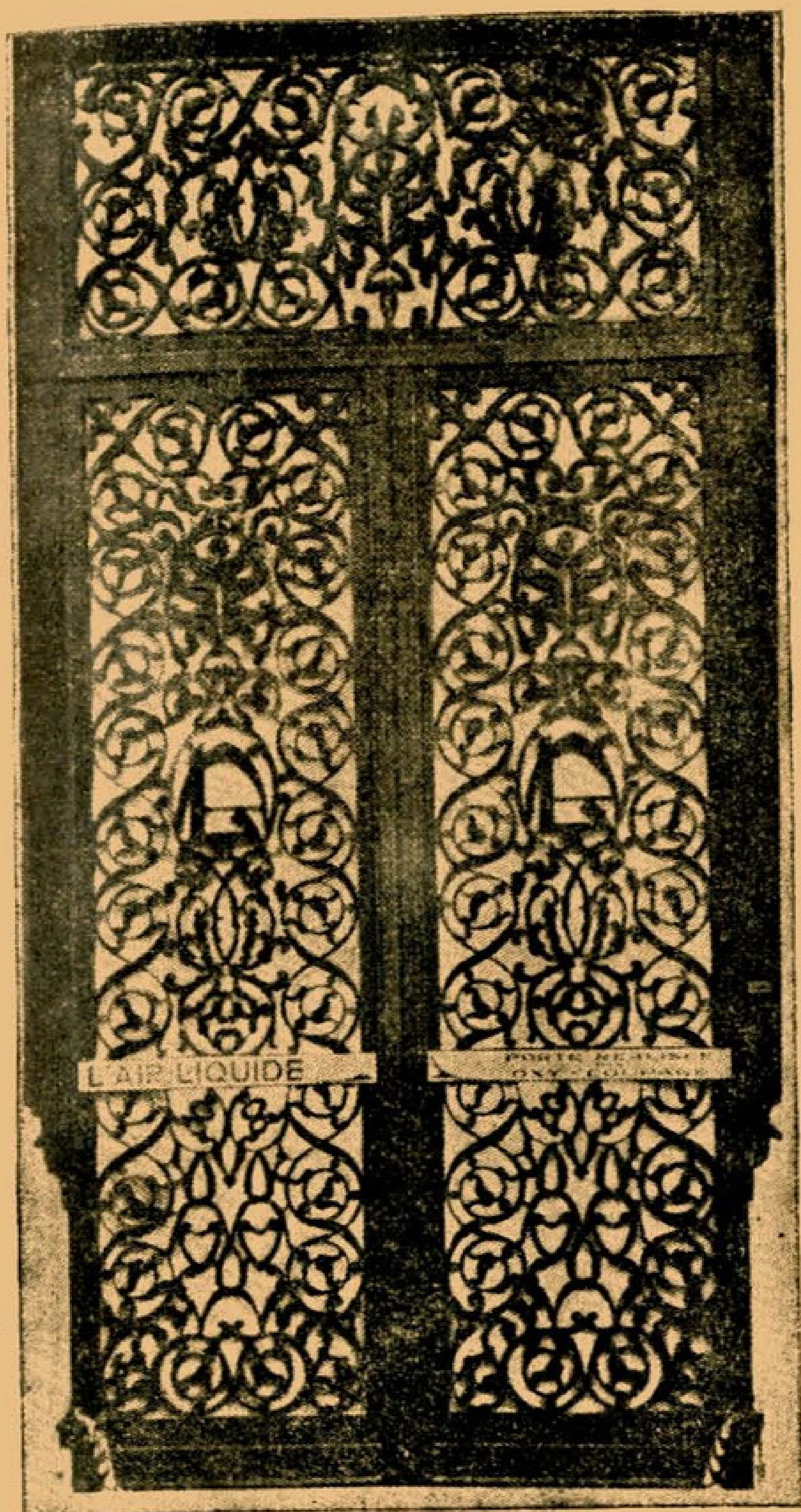
До VI пленуму правління Спілки радянських архітекторів СРСР.

51. **Скосырев В. И.** инж. Организация работ. Содоклад на VI пленуме правления Союза советских архитекторов СССР. Строит. газета, 16/XII—1939, ст. 3.

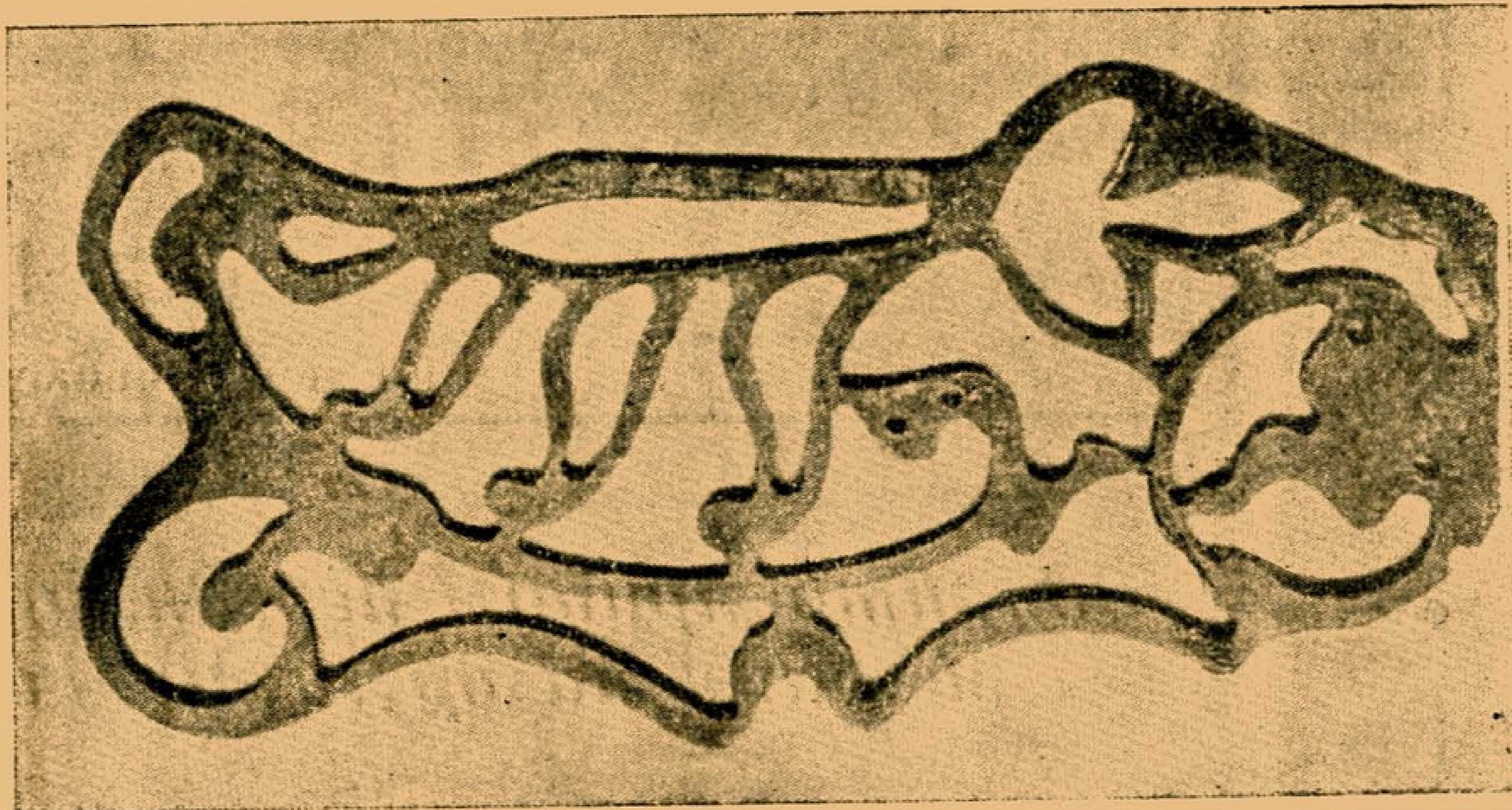
Організація робіт на швидкісних будівлях.

ЗАКОРДОННІ НОВИНИ

СТАЛЬНІ ДВЕРІ, ВИРІЗАНІ КИСНЕВИМ СТРУМЕНЕМ

Металічні двері, виконані автогенною різьбою.

Деталь автогенної різьби.

До недавнього часу кисневий струмінь в техніці використовували лише для різання металічних частин різних конструкцій. Новиною є тепер використовування кисневого струменю для архітектурної орнаментації будинків.

Зразком такого використовування може служити вхід бельгійської фірми „Рідке повітря", яка замінила колишні дубові вхідні двері на стальні, нержавіючі, описані в „Constructim metallique", № 2 за 1939 р.

Кожна створка дверей має розмір 300 × 90 см., аттик 90 × 200 см.

Ці частини зроблені з аркушів нержавіючої сталі завтовшки 18 м/м.

Загальна вага обох створок до вирізання 920 кгр. Аттик зроблений з 15-ти міліметрової сталі.

Двері були вирізані за допомогою спеціального приладу, основну частину якого складало кисневе сопло, кероване рукою, або механічно—магнітом, що приставав до зарані виготовленого трафарета, який забезпечує точне повторення декоративного мотива в різних місцях сталевої дошки.

Центральним мотивом створок дверей є монограма з ініціалів „A. L". (Air liquide — рідке повітря). Ця монограма була вирізана соплом, керованим рукою по нанесеному на сталеву дошку рисунку. Рисунок був переведений на толеву пластину — трафарет в 2 мм завтовшки. Вирізана пластинка служила кондуктором для майстра, що провадив вирізування. Така пластинка дуже зручна в роботі дає можливість робити криві з малим радіусом.

Фотознімок дверей показує, що майстрові вдалося побороти труднощі рисунку. Механічне керування соплом від руки забезпечує точність роботи.

При повторенні мотивів рисунку вдавалися до керування соплом за допомогою магніта. Так було зроблено з верхніми частинами дверей, як видно на другому фото. Ручним керуванням не можна було забезпечити правильні криві одного радіуса. Для повторних мотивів було сконструйовано прилад, що працює за габаритами - трафаретами.

Габарити робили ручним керуванням сопла, виправляли незначні помилки, що виникали через ручне керування. Коли на столі зафіксували габарит на магнітній дошці, пропускають електричний струм.

Магнітне поле примушує приладдя, що несе сопло, щільно приставати до габарита і повторювати узор на столі з аркушем сталі.

Сопло рухалося з швидкістю 18 мтр. на годину тобто, 3 хв. 20″ на метр. Середній мотив був вирізаний за 30 хв. Кисню на це було витрачено 4,750 літрів, ацетилену 480 л.

На одну створку було витрачено 53,7 м^3 кисню і 7 кл. розчиненого ацетилену за 15 год. 40 хв.

Вирізувач та його помічник витратили разом 90 год. на підготовку до роботи, встановлення габаритів та саме вирізування.

Цей новий спосіб орнаментації архітектурних деталей може дати багато цікавих наслідків, відповідно до сучасної техніки і, гадаємо, може бути вжитий і у нас в монументальних спорудах: дверцях, установах тощо.

Художникам є також над чим попрацювати щодо мотивів для вирізування, народних зокрема.

С. Драгоманов

Верстат для автогенної різьби.

